

Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 12 сакавіка 1982 г. ● № 10 (3108) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

Вязынка. Напрудвесні.

Малюнак У ТАБУШАВА.

УРУЧЭННЕ ГАНАРОВАЙ УЗНАГАРОДЫ РЭСПУБЛІЦЫ

Як паведамлялася ўжо ў друку, за дасягненне высокіх вынікаў ва Усесаюзным сацыялістычным спаборніцтве, пасляховае выкананне Дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1981 год у прамысловасці Беларускай ССР прызнана пераможцам і ўзнагароджана пераходным Чырвоным сцягам ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ.

9 сакавіка ў Мінску адбыўся рэспубліканскі сход партыйнага, савецкага, прафсаюзнага і камсамольскага актыву сумесна з прадстаўнікамі працоўных калектываў, прысвечаны ўручэнню рэспубліцы гэтай ганаровай узнагароды.

Сход адкрыў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі Ц. Я. Кісялёў.

З вялікім удзімам быў выбран ганаровы прэзідыум у саставе Палітбюро ЦК КПСС на чале з таварышам Л. І. Брэжневым.

На сходзе выступіў загадчык Аддзела машынабудавання ЦК КПСС В. С. Фралоў. Ён пад бурныя апладысменты ўдзельнікаў сходу ўручыў рэспубліцы пераходны Чырвоны сцяг ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ.

З прамовай на сходзе выступіў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі Ц. Я. Кісялёў, які гарача падзякаваў Цэнтральнаму Камітэту КПСС, Савецкаму ўраду за ўручэнне ўзнагароды і запэўніў, што працоўныя рэспублікі яшчэ з большай настойлівасцю будуць змагацца за паспяховае ажыццяўленне гістарычных рашэнняў XXVI з'езда КПСС, задач, пастаўленых таварышам Л. І. Брэжневым на лістападаўскім (1981 г.) Пленуме ЦК КПСС, за дастойную сустрэчу 60-годдзя ўтварэння СССР.

На сходзе выступілі таксама прадстаўнікі партыйных і савецкіх органаў, перадавікі вытворчасці.

Былі зачытаны віншаванні працоўным рэспублікі, якія паступілі ад ЦК Кампартыі, Прэзідыумаў Вярхоўных Саветаў і Саветаў Міністраў брацкіх саюзных рэспублік, раду іншых партыйных, а таксама гаспадарчых органаў, арганізацый, устаноў.

Другі сакратар ЦК КПБ У. І. Бровікаў, які старынстваваў на сходзе, ад імя Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў БССР, ад імя камуністаў, усіх працоўных рэспублікі выказаў прыслаўшым тэлеграмы гарачую, сардэчную падзяку і пажадаў ім новых вялікіх поспехаў у выкананні рашэнняў XXVI з'езда КПСС.

З натхненнем удзельнікі сходу прынялі прывітальнае пісьмо ЦК КПСС, Генеральнаму сакратару ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварышу Л. І. Брэжневу.

ПРЭМ'ЕРЫ

На сцэне гомельскага Палаца будаўнікоў, пры перапоўненай зале фальклорна-этнографічны тэатр «Жалейка» паказаў сваю новую працу пад агульнай назвай «Беларускі вадзіль». Самадзейны калектыв уключыў у пастаноўку ўрыўкі з камедыі Я. Купалы «Паўлінка»,

яго п'есы «Прымакі» і камедыі Леапольда Родэвіча «Зьбінтэжаны Саўка». Прэм'ера прысвечана 100-годдзю з дня нараджэння вялікага песняра зямлі беларускай Я. Купалы.

На здымку: сцэна з вадзілья «Прымакі».

Рускі драматычны тэатр БССР імя М. Горкага паставіў п'есу маладога драматурга А. Папавой «Аб'ява ў вярчальнай газеце». Рэжысёр — М. Пінігін, мастак — Я. Волкаў, музычнае афармленне Я. Нахмановіча.

Фота А. ДЗМІТРЬЕВА.

ПАЛЫМЯНЫМ СЛОВАМ

Вялікую выхаваўчую работу сярод працоўных Маладзечанскага раёна вядуць ідэалагічныя работнікі мясцовай арганізацыі таварыства «Веды», якая налічвае 552 члены. Тут і работнікі культуры, журналісты, настаўнікі, спецыялісты сельскай гаспадаркі і інш.

Штогод у раёне чытаецца больш трох тысяч лекцый па рознай тэматыцы, праводзяцца лекторыі, кіналекторыі, акты-візуюцца работа па месцы жыхарства. Вялікай папулярнасцю карыстаюцца цыклы па тэмах «Атэізм і рэлігія ў сацыялістычным грамадстве», «Сучасная савецкая сям'я і пытанні камуністычнай маралі», «Закон, права, моладзь», «Актуальныя праблемы маральнага выхавання працоўных у святле рашэнняў XXVI з'езда КПСС», «Сучасныя праблемы педагогічнай навукі», перасоўны атэістычны клуб «Чалавек і свет».

Шмат ініцыятыўных, добра ведаючых сваю справу лектараў і актывістаў у арганізацыі таварыства «Веды». Гэта — заслужаная настаўніца рэспублікі В. Нікалаеня, дырэктар Маркаўскай СШ К. Дорах, арганізатар пазакласнай і пазашкольнай работы Выведскай СШ А. Соніч, дырэктар Заскавіцкай школы А. Маскацін, настаўнік А. Станчук-Ляўчук і многія іншыя.

М. УЛАДЗІМІРАУ.

ЛАЎРЭАТЫ ЛІТАРАТУРНЫХ ПРЭМІЙ

Стала ўжо добрай традыцыяй у пачатку кожнага года прысуджаць чарговую літаратурную прэмію, якая носіць імя класікаў беларускай літаратуры Арыадыі Куляшова і Івана Мележа. Гэтай ганаровай узнагародай былі ўжо адзначаныя кнігі Пятруся Манала і Вячаслава Адамчыка, Алеся Русецкага і Алеся Асіпенкі. І вось літаратурныя прэміі прысуджаны ў трэці раз.

Літаратурную прэмію імя А. Куляшова атрымаў паэт Сяргей Законнікаў за кнігу вершаў «Пакуль жыве мая бяроза» — зборнік, у якім раскрываецца шматгранны харак-

тар нашага сучасніка, паказваецца яго багаты духоўны свет, адлюстравана велічнасць ягоных планаў і імкненняў.

Летася ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў серыі «Бібліятэка беларускай прозы» выйшаў адномінік выбранага лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Алеся Жука «Паўстанак вяртання», змест якога складалі лепшыя апавяданні і аповесці праізака, тэматычна звязаныя як з сённяшнім днём, так і з падзеямі мінулай вайны. Кніга «Паўстанак вяртання» адзначана Літаратурнай прэміяй імя І. Мележа.

ВОДГУЛЛЕ СЦЭНІЧНАГА СВЯТА

Есць штосьці надзвычай краўнальнае ў тым, як акцёр захоўвае ў сямейным архіве дакументы часу — афішы, праграмы спектакляў, паштоўкі і пісьмы рэжысёраў, тэксты роляў з заўвагамі на палых, фатаграфіі. Былае, доўгі час такія «паперы» выглядаюць цікавымі і карыснымі толькі для іх уладальніка. Але мінаюць гады...

Знаёмімся з архіўнымі матэрыяламі вядомага тэатральнага дзеяча Яўгена Рамановіча. Паперы амаль за семдзесят гадоў. Аблічча Я. Рамановіча паўстае вельмі выразна, калі па іх знаёмімся з яго дзейнасцю ў якасці драматурга, акцёра і рэжысёра, загадчыка літаратурнай часткі Першага БДТ (купалаўскага тэатра), аўтара оперных і балетных лібрэта, рэцэнзента і крытыка. Вялікую каштоўнасць маюць пісьмы, якімі абменьваўся Я. Рамановіч з дзеячамі беларускай савецкай культуры ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны, рэдкія фатаграфіі.

У нечым пераклікаюцца з гэтымі матэрыяламі дакументы народнага артыста БССР Сцяпана Бірылы, яго выступленні ў друку, фотаматэрыялы. Калісьці ў трупце У. Галубка і потым на сцэне Першага БДТ з поспехам выступала Зіновія Ліцкая. Цяпер наш архіў-музей мае здымкі, якія паказваюць яе ў ролях. Актрыса трупце Другога БДТ (Акадэмічны тэатр імя Януба Коласа) 30—40-х гадоў Алена Сянько прадстаўлена ў нашых фондах у мала даследава-

ным гісторыкамі спектаклі «Напор» па п'есе паэта Андрэя Александровіча, пастаўленым рэжысёрам М. Міцкевічам у 1933 г., атрыманы лісты да яе ад акцёраў, здымкі з аўтографамі малю.

Фонд артыста Рускага тэатра БССР Кузьмы Кулакова — гэта тэксты роляў і п'ес з яго рэжысёрскімі і акцёрскімі нататкамі, біяграфічныя дакументы, перапіска, рукапісы нарысаў і кнігі. Сярод іх сустракаюцца зусім рэдкія экзэмпляры: напрыклад, нотныя рукапісы вядомага кампазітара Я. Цікоцкага для меладрамаці.

Народны артыст БССР Юрый Ступанюк перадаў нам матэрыялы, звязаныя з працай акцёра над вобразамі ў спектаклях «А зоры тут ціхія...», «Салодка-гасла птушка юнацтва», «Разгром», «Чалавек збоку». Заслужаны артыст БССР Васіль Войнакаў, які выступае ў трупце Рускага тэатра БССР пяцьдзесят гадоў (з 1932 г.), перадаў матэрыялы пра дзейнасць на Беларусі выдатных артыстаў рускай сцэны — У. Кумельскага, Д. Арлова, А. Кістава, В. Фёдарова.

З усімі гэтымі фондамі даследчыкі і гісторыкі тэатральнага мастацтва могуць пазнаёміцца ў чытальнай зале архіва-музея.

Н. САКАЛОУСКАЯ,
супрацоўнік Дзяржаўнага
архіва-музея
літаратуры і мастацтва
БССР.

СПРАВАЗДАЧА НАРОДНАГА...

60-годдзю ўтварэння СССР прысвячаецца тыдзень тэатральнага мастацтва, які праходзіць у Палацы культуры і тэхнікі Мінскага аўтамабільнага завода. Творчую справаздачу перад глядачамі трымае адзін з самых папулярных калектываў мастацкай самадзейнасці прадпрыемства — народны тэатр.

Тыдзень адкрыўся паказам спектакля «Мае надзеі» па п'есе М. Шатрова. У праграме значаца такія работы, як «Правініцыйныя анекдоты» А. Вампілава, «Беларускі вадзіль» Я. Купалы і М. Чарота і іншыя.

З. СОМАУ.

ПАШЫРЭННЕ ДАЛЯГЛЯДУ

Літоўскае тэлебачанне пазнаёміла глядачоў рэспублікі з операй «Сцяжынаю жыцця», пастаўленай Дзяржаўным тэатрам оперы і балета БССР па матывах аповесці В. Быкава «Воўчая зграя». Спектакль зняты на кінастужку Беларускай тэлебачаннем. Газета «Кальба Вільнюс» адзначае смелы эксперымент кампазітара Г. Вагне-

ра і калектыву пастаноўшчыкаў і выканаўцаў, якія па-мастацку ўсхвалявана працавалі, пераносічы старонкі ваеннай прозы ў оперны жанр. Такое пашырэнне тэматычных даляглядаў творча цікавае і для музычнага тэатра братніх рэспублік краіны, бо так назапашваецца вопыт узбагачэння сучаснай оперы наогул, сцвярджае газета. П. ЛЮКОУСКІ.

У ТАЛІН, НА ПЕЎЧАЕ ПОЛЕ

У ліпені ў сталіцы Эстонскай ССР Таліне адбудзецца вялікае свята харавога мастацтва, прысвечанае 60-годдзю ўтварэння СССР. Запрашэнне прыняць удзел у ім атрымаў і ўзорны хор хлопчыкаў «Пейнікі» Брэсцкай музычнай школы. Юныя артысты рыхтуюць праграму з твораў класікаў, савецкіх кам-

пазітараў, народных мелодый. Калектыву споўнілася шэсць гадоў. У яго рэпертуары каля дваццаці харавых твораў светлай, жыццесцявардальнай тэматыкі. Летася хор з вялікім поспехам выступаў на свяце харавога мастацтва ў эстонскім горадзе Тарту.

М. ГОРСКІ.

А Г Л Я Д КУЛЬТАСВЕТУСТАНОЎ МІНШЧЫНЫ

З мэтай далейшага палепшэння дзейнасці сельскіх устаноў культуры, павышэння іх ролі ў прапагандзе матэрыялаў XXVI з'езда КПСС, стварэння больш спрыяльных умоў для правядзення масава-палітычнай работы і арганізацыі культурнага адпачынку Мінскай аблком КП Беларусі і аблвыканком прынялі пастанову аб правядзенні абласнога агляду стану матэрыяльна-тэхнічнай базы і арганізацыі работы устаноў культуры, які працягнецца да канца гэтага года.

Для эфектыўнага правядзення агляду створана камісія. Яе ўзначальвае сакратар абкома КП Беларусі А. І. Жыльскі.

Адбылося першае пасяджэнне камісіі, на якім шырока влясалася размова аб укараненні ў практыку перадавога вопыту работы, новых форм дзейнасці. Звярталася ўвага на арганізацыю культурна-масавай работы па месцы жыхарства, на правядзенне неабходнага рамонтна і добраўпарадкавання клубных устаноў, на падрыхтоўку і правядзенне тэматычных масавых мерапрыемстваў, прысвечаных 60-годдзю ўтварэння СССР і іншым важнейшым грамадска-палітычным падзеям другога года адзінаццатай пяцігодкі.

Аглядам будуць ахоплены ўсе 2500 культасветустановаў Міншчыны.

Для пераможцаў прадугледжаны заахвочванні.

К. АНТОНАУ.

ДУЖЭЮЦЬ КРЫЛЫ МАЛАДЫХ

Зямля Лагойшчыны... Багатая легендамі, услаўленая ў многіх літаратурных творах, апаленая полымем войнаў, шчаслівая ў сённяшнія дні, упэўненая ў сваёй заўтрашняй хадзе... Калі вам надарыцца знаёміцца з дэвіднікам «Пісьменнікі Савецкай Беларусі», то вы многа разоў сустрэнецеся са словамі: «Нарадзіўся на Лагойшчыне...». На гэтай зямлі выспяваў пэтычны талент Я. Купалы, Ядвігіна Ш., З. Бядулі.

Ганаратца лагойчане сваімі землякамі братамі-пісьменнікамі Нілам Гілевічам і Міколам Гілем, Іванам Пташнікавым.

Актыўна працуе літаратурнае аб'яднанне «Парасткі» пры раённай газеце і цяпер. Старэйшы з членаў «гэтага аб'яднання Іван Сіляўка выдаў два пражэктныя зборнікі. Паспяхова спрабуюць сілы ў літаратурнай творчасці настаўнікі Васіль Палуанаў, Іван Красуцкі, Аляксандр Сініца, культработнікі Павел Апановіч, Ніна Наверна, Мікалай Захарэнка і іншыя.

Лагойскае літаратурнае аб'яднанне «Парасткі» — адно з лепшых на Міншчыне.

Л. СІНЬКЕВІЧ.

ПРАЗ ПРЫЗМУ ЧАСУ

Другім, дапоўненым выданнем у выдавецтве «Художественная литература» выйшла кніга Васіля Новікава «Савецкая літаратура на сучасным этапе». Аўтар яе, вядомы савецкі крытык і літаратуразнавец, звяртаючыся да творчага вопыту найбольш таленавітых прадстаўнікоў шматнацыянальнай савецкай літаратуры, на канкрэтныя прыклады паказвае, як пісьменнікі, застаючыся вернымі метаду сацыялістычнага рэалізму, ствараюць творы, у якіх ярка і шматгранна раскрыта характар нашага сучасніка, грамадзяніна сваёй краіны, што самааддана працаваў на франтах мірнага будаўніцтва першых пяцігодкаў, мужна змагаўся ў гады Вялікай Айчыннай вайны, прыкладае

ўсе намаганні, ажыццяўляючы велічныя планы партыі па камуністычным будаўніцтве.

Звяртаецца В. Новікаў і да вопыту беларускай літаратуры. У прыватнасці, ён адзначае значнасць увасаблення мастакоўскай задумкі ў «Палескай хроніцы» І. Мележа, застрае ўвагу на глыбіні пранікнення ў характар чалавека на вайне ў апавесці В. Быкава. Гаворачы пра раманы «Плач перапёлкі» і «Апраўданне крыві» І. Чыгрынава, ён падкрэслівае важнасць звароту да тэмы Вялікай Айчыннай вайны літаратуры, якія самі не прымалі ўдзелу ў венапомных падзеях, але, дзякуючы свайму таленту, умеюць спасцігаць іх ва ўсёй складанасці і значнасці.

А. БЕРАЗОУСКІ.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Партыйны камітэт АН БССР і Першамайская раённая арганізацыя таварыства кнігалюбаў правялі ў Інстытуце тэхнічнай кібернетыкі АН БССР літаратурны вечар, прысвечаны творчасці Героя Сацыялістычнай Працы, народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна.

Аб грамадскай, навуковай, літаратурнай дзейнасці І. Шамякіна гаварылі сакратар парткома АН БССР В. Семянкоў, член-карэспандэнт АН БССР, доктар біялагічных навук М. Ганчарык, доктар філалагічных навук В. Каваленка, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола, кінарэжысёр М. Пташук і іншыя.

Затым, цёпла сустрэты прысутнымі, выступіў І. Шамякін. Ён адказаў на шматлікія пытанні, расказаў аб працы над раманам «Петраград — Брэст», падзяліўся творчымі планами.

У заключэнне быў паказаны фільм «Вазьму твой боль».

П. АПАНАСЕНКА.

Адбылася сустрэча драматурга А. Петрашкевіча са студэнтамі і выкладчыкамі Мінскага інстытута культуры. Загадчык кафедры літаратуры, прафесар М. Грынчык пазнаёміў прысутных з жыццёвым і творчым шляхам пісьменніка. Артысты рускага тэатра імя А. М. Горькага В. Шэлестаў, А. Ткачонак пры ўдзеле харавой групы студэнтаў выканалі адну з фінальных сцэн з новай п'есы А. Петрашкевіча «Соль».

Аўтар адказаў на шматлікія пытанні, падзяліўся творчымі планами, пазнаёміў прысутных з урыўкамі з новай гістарычнай трагедыі «Гора і слава», якая рыхтуецца да пастаноўкі на Украіне.

Г. МІХАЙЛАУ.

«Савецкая Армія — армія дружбы народаў» — вечар пад такой назвай, прысвечаны 60-годдзю ўтварэння ССР, адбыўся ў акруговым Доме афіцэраў. Да вайны Савецкай Арміі і іх камандзіраў прыйшлі беларускія пісьменнікі на чале з сакратаром праўлення СП БССР Б. Сачанкам, які адкрыў гэтую сустрэчу.

М. Алляксеў, Р. Баравікова, А. Капусцін, Г. Каржанеўская, У. Карызна, Л. Прокша, В. Шымук гаварылі пра тое, якое вялікае месца займае тэма савецкага патрыятызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму ў беларускай літаратуры. Адзначалі плённасць пошукаў пісьменнікаў, якія пішучы пра сённяшнюю армію і пра тых, хто змагаўся з ворагам у гады Вялікай Айчыннай вайны, а таксама чыталі свае творы.

Б. САКОЛЬСКІ.

Літаратурна-музычны вечар, прысвечаны жыццю і творчасці Максіма Багдановіча, адбыўся ў сярэдняй школе № 132 г. Мінска. Ён быў арганізаваны літаратурным музеем пэнта.

Вядучы вечара дырэктар музея М. Пазнякоў, пісьменнікі Я. Садоўскі і П. Пруднікуў расказалі аб малавядомых фантах з жыцця пэнта, аб увенчванні яго памяці. Я. Садоўскі прыгадаў сустрэчы ў 1941 годзе са сваякімі пэнта ў Яраслаўлі. Гучалі вершы, прысвечаныя пэнта, музычныя творы на словы М. Багдановіча.

Паміж школай і музеем устанавілі цесную сувязь. Хутка тут будзе размешчана адна з выставак, падрыхтаваная супрацоўнікамі музея.

В. БЯЛЯУСКАЯ.

Традыцыйнымі сталі выступленні віцебскіх літаратараў перад чытачамі. На гэты раз у гасці да студэнтаў і выкладчыкаў Віцебскага медыцынскага інстытута прыйшлі пэты Уладзімір Папковіч і Уладзімір Марудай, а з навучцамі вучэбна-курсавага камбіната Упраўлення бытавога абслугоўвання насельніцтва сустрэўся сакратар абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР пэнт Алег Салтук.

На вечарах паззіі, прысвечаных 60-годдзю ўтварэння ССР, маладыя пэты расказалі аб стане сучаснай беларускай літаратуры, аб творчых дасягненнях абласной пісьменніцкай арганізацыі, прачыталі свае новыя вершы.

М. НІЧЫПАРАУ.

Канцэрт лаўрэата міжнародных конкурсаў, пераможцы ІV конкурсу імя П. І. Чайкоўскага, піяніста Міхаіла Плятнёва, які выступіў разам з

ФАЛЬКЛОР І ЛІТАРАТУРА

Пытанні ўзаемасувязей вусна-паэтычнай творчасці і літаратуры з кожным годам усё больш прыцягваюць увагу шматлікіх даследчыкаў. Іх цікавяць самыя розныя аспекты гэтай праблемы і, у прыватнасці, такія, як ідэйна-эстэтычныя і маральныя нашоўнасці фальклору для сённяшняга мастацкага працэсу, стан фальклору ў сучасных умовах, а таксама ўзаемаадносінны вусна-паэтычнай спадчыны народа і сённяшняга літаратурнага працэсу, уплыў фальклору на духоўную культуру грамадства развітога сацыялізму. Усе гэтыя пытанні знаходзяць сваё адлюстраванне як у аўтарскіх манаграфіях, так і на старонках калектыўных зборнікаў.

Адзін з іх нядаўна выйшаў у выдавецтве «Навука і тэхніка». «Узроўні фальклорных уплываў» — так называецца кніга, падрыхтаваная Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору і ордэна Дружбы народаў Інстытутам літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР. Сіламі яе кандыдаты філалагічных навук І. Чыгрын і А. Яскевіч.

Адкрываецца кніга артыкулам А. Фядосіна «Пытанні ўзаемасувязей фальклору і літаратуры ў сучаснай беларускай навуцы». У. Конан разглядае такую важную праблему, як «Фальклор у сістэме сучаснай мастацкай свядомасці». Тэма

даследавання Н. Гілевіча — «Фальклор і праблема народнасці літаратуры на сучасным этапе». «Узроўні фальклорных уплываў» аналізуе А. Яскевіч. «Фальклорны працэс і дынаміка фальклорных жанраў» — такое пытанне цікавіць П. Кабашнінава.

Гэтыя і іншыя артыкулы змешчаны ў першым раздзеле зборніка. Што тычыцца другога раздзела, дык тут звяртае на сябе ўвагу зварот І. Навуменкі да творчасці Янкі Купалы — «Ад прадзедаў, спаном вясноў...». У гэтым артыкуле аўтар гаворыць пра сувязь творчасці народнага песняра з міфамі, паданнямі, легендамі беларусаў. Маладая даследчыца Т. Чабан вылучае «Фальклорныя элементы ў рамантычнай вобразнасці сучаснай беларускай паззіі». Даследчык з Гомеля У. Казлоў цікавіцца такім пытаннем, як «Народная этыка ў паэме Якуба Коласа «Новая зямля» і яе мастацкае увасабленне».

Артыкулы І. Чыгрына «Да пытання аб фальклорных асновах прозы К. Чорнага (на матэрыяле рамана «Бацькаўшчына)», У. Мархеля «Беларускі фальклор у творчасці Сыракомлі», В. Літвінкі «Р. Шырма — фалькларыст і заходнебеларуская літаратура» і іншыя прадстаўлены ў трэцім, заключным раздзеле зборніка.

Г. СМОЛІЧ.

Мінскім камерным аркестрам у анкавай зале Маладзечанскага музычэлішча, нікога не пакінуў раўнадушным. Гучала музыка Моцарта.

Прайшоў другі тур Маладзечанскага гарадскога фестывалю калектыўнага мастацкага самадзейнасці, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа. Сваё майстэрства паказалі харавыя калектывы і вакальна-інструментальныя ансамблі горада. Лаўрэатам фестывалю стаў хор Дома культуры чыгуначнікаў пад кіраўніцтвам А. Шунтава. Высокую ацэнку журы атрымалі харавыя калектывы вучэбна-вытворчага прадпрыемства таварыства сляпых, швейнай фабрыкі «Камсамолка», дзіцячай бальніцы, палітэхнікума і аб'яднанага заводу металканструкцый.

У. МАНГІНОВІЧ.

Літаратурны музей Янкі Купалы арганізаваў у памяшканні 4-й клінічнай бальніцы г. Мінска выставку «Я. Купала ў графіцы беларускіх мастакоў», на якой можна пазнаёміцца з творами Э. Агуновіча, Л. Рана, Я. Раманюскага і іншых. У экспазіцыі прадстаўлены акаварэлі А. Волкава, напісаныя па матывах вершаў песняра, а таксама ілюстрацыі да пазмы Я. Купалы «Яна і я» мастака Я. Паплаўскага, аўталітаграфіі В. Шаранговіча да пазм «Адвечная песня», «Магіла льва», «Над ракою Арэсай», літаграфіі А. Кашкоўскага да пазмы «Курган».

Перад наведвальнікамі выступіла з лекцыяй навуковы супрацоўнік музея В. Малюшына.

Тэматычны вечар «Беларусь, Беларусь» з цыкла «У сузор'і адзінага братэрства», прысвечаны 60-годдзю ўтварэння ССР, прайшоў у Палацы культуры Беларускага Прадстаўніцтва Гандлёвай палаты БССР Ф. Самбук, інжынер-канструктар Мінскага трактарнага заводу А. Макаравіч, замежны студэнт, што вучыцца ў Мінску, гаварылі аб міжнародных сувязях Беларусі, аб тых поспехах, якіх рэспубліка дасягнула за гады Савецкай улады.

Уражаннямі ад наведання Злучаных Штатаў Амерыкі падзялілася лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Я. Янішчыц, якая прачытала таксама некалькі сваіх вершаў.

Адбыўся канцэрт, у якім прынялі ўдзел народны артыст БССР А. Астрымецкі, артысты Г. Чарнышоў, А. Баравікоў і іншыя.

П. ГАРДЗІЕНКА.

Рэспубліканскі Дом работнікаў мастацтваў пачаў праводзіць творчыя вечары з цыкла «Артыстычныя семі». Першы раз гасцямі прысутных былі народныя артысты БССР, саліст Вялікага тэатра оперы і балета БССР І. Сарокін, яго жонка В. Багатырская, дачка Е. Літаровіч — канцэртмайстры гэтага тэатра.

Пра творчы шлях артыстычнай сям'і расказала вядучая вечара музыказнавец А. Ракава. І. Сарокін выканаў артыст твораў беларускіх кампазітараў, раманы і італьянскія песні. Яму акампанавалі жонка і дачка.

Г. ПЯТРОУ.

ПРЫНЯТЫ ў САЮЗ ПІСЬМЕНнікаў

БАСУМАТРАВА Святлана Міхайлаўна. Пэнтэса. Нарадзілася ў 1946 годзе ў горадзе Мазыры. Вучылася ў Літаратурным інстытуце імя А. М. Горькага ў Маскве. Працуе на адным з прадпрыемстваў Бабруйска. Літаратурную працу пачала ў 1960 годзе. Аўтар кнігі паззіі «Белая Бярэзіна» (1981); Друкавалася ў калектыўных зборніках.

ЖЫГУНОУ Алесь Міхайлавіч. Пэнт. Нарадзіўся ў 1954 годзе ў вёсцы Тройца Шклоўскага раёна Магілёўскай вобласці. У 1976 годзе скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна. Працуе карэспандэнтам-арганізатарам Глыбоцкага раённага радыёвяшчання Віцебскай вобласці. Літаратурную працу пачаў у 1972 годзе. Друкаваўся ў рэспубліканскіх часопісах і газетах.

КОНАН Уладзімір Міхайлавіч. Крытык, літаратуразнавец. Нарадзіўся ў 1934 годзе ў вёсцы Вераскава Навагрудскага раёна Гродзенскай вобласці. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна (1959) і аспірантуру Інстытута філасофіі і права Акадэміі навук БССР (1964). Кандыдат філасофскіх навук. Працуе старшым навуковым супрацоўнікам Інстытута філасофіі і права АН БССР.

Член КПСС. Літаратурную працу пачаў у 1963 годзе. Аўтар кнігі «Развіццё эстэтычнай думкі Беларусі» (1968), «Дэмакратычная эстэтыка Беларусі, 1905—1917 гг.» (1971), «Адам Бабарэка» (1976), «Ад рэнесансу да класіцызму» (1968), шэрагу артыкулаў у перыядычным друку.

ЧАСОПІСЫ ў САКАВІКУ

«ПОЛЫМЯ»

З вершамі выступаюць В. Хамчук, В. Аколава, Н. Загорская, з пазмай «Рагнеда» — Т. Бондар. Проза прадстаўлена пачаткам рамана В. Адамчыка «Год нулявы» і апавяданнямі М. Гроднева. Пра жыццё працоўных братняй Літвы расказвае В. Мыслівец — «Сонца ў бурштыне». «Навіны Старога Сверхяна» — нарыс І. Дуброўскага. «Дванаццаць недыпламатычных лістоў» — такі падзаглавак мае публіцыстычны нарыс Б. Сачанкі «Куды ты ідзеш, Амерыка!». Пра творчасць беларускіх мастакоў піша Р. Часнова — «Слаўны працай чалавек». «Слова пра Максіма Багдановіча» прапануе Н. Гілевіч.

Пра творчасць Р. Барадулліна ў артыкуле «Ганчарны круг» разважае Р. Семашкевіч. Успаміны А. Васілевіча «На усё жыццё» працягваюць рубрыку «Я. Купала, Я. Колас, Стагоддзе з дня нараджэння».

Новыя кнігі рэцэнзуюць У. Гніламедаў, С. Хорсун, А. Марціновіч, С. Кухараў, Д. Жмуроўскі, Т. Тамашэвіч.

«МАЛАДОСЦЬ»

«Дом з блакітнымі аканіцамі» — пачатак апавесці В. Гардзея. Проза прадстаўлена таксама апавяданнем В. Хомчанкі «Скачок з балкона».

Змешчаны вершы В. Аколавай, М. Казакова, В. Хамчук, С. Шушкевіча.

«Сэнс усёго жыцця» — артыкул сакратара ЦК ЛКСМБ А. Курача.

В. Ягрова выступае з нарысам «Маці». У артыкуле «Нішто не даецца лёгка» А. Марціновіч аналізуе маладую беларускую прозу за 1981 год.

М. Базарэвіч піша пра ўзаемаадносінны Я. Коласа з пісьменнікамі — «Зычлівасць».

«Адгукнуцца на заповітае» — штрыхі да творчага партрэта мастака М. Купалы прапануе Г. Сакалоў-Кубань.

Сярод іншых матэрыялаў — артыкул М. Петрапаўскага «Першыя скрыпкі аркестра», гумарэска А. Гаўрона «Рубель за шчакой».

«БЕЛАРУСЬ»

Насустрэч 60-годдзю ўтварэння ССР часопіс знаёміць чытачоў з братняй Украінай. Змешчана публіцыстычнае слова В. Кароціча «Масты братэрства», апавяданне Я. Гуцалы «Улада і моц хлеба адзінага» (пер. В. Рабкевіча), вершы Д. Паўлычкі, Я. Яраша, Т. Каламіца, А. Ярмаўскага ў перакладзе Р. Барадулліна.

З вершамі выступаюць Т. Бондар і Я. Янішчыц. У нумары — апавяданне М. Даніленкі, нарыс А. Махнач, нататкі А. Марціновіча з радзімы Я. Купалы.

Пра творчасць У. Карпава ў сувязі з 70-годдзем з дня нараджэння пісьменніка разважае В. Мыслівец — «Дарогай мужнасці».

«За усё на зямлі ёсць суд...» — з В. Казьмо гутарыць спецыяльны карэспандэнт часопіса В. Жук.

М. Філімонаў выступае з артыкулам «Гімн працы». Змешчаны рэцэнзіі А. Вішнеўскага і У. Васілевіча, віншаванні жанчынам у сувязі з Міжнародным жаночым днём — А. Макаёнка, камсамаўта У. Каваленкі, слесара-лякальчыка Я. Клімчанкі, мастака Г. Вашчанкі, чэмпіёна свету па грэблі У. Парфановіча.

«Н Е М А Н»

Нумар адкрываецца вершамі, напісанымі ў бальнічным пакоі вядомай беларускай пэнтэсай Е. Лось. Пераклад А. Драняхруста, прадмова Р. Барадулліна. «Я жыццё працягваецца» — падборка вершаў Э. Агняцвет (пер. В. Тараса, Г. Пагірава і Л. Турбіной).

З вершамі выступае таксама маладая пэнтэса С. Бартавава.

У раздзеле прозы — апавесць Р. Семашкевіча «У калаўроце» (аўтарызаваны пер. В. Шчадрыной), апавяданні М. Родчанкі, А. Палачанінай.

Пра паездку ў Таджыкістан расказвае С. Алексіевіч — «Усходнія ўзоры».

«Узыходжанне» — нарыс Э. Каспяровіча.

В. Рагойша паважае пра новыя коласаўскія матэрыялы — «Сваю справу я вельмі люблю...».

«Пачатак» — раздзел з кнігі мемуараў, над якой працаваў В. Корж (літаратурная апрацоўка П. Агуль).

З. Мажэйка і М. Хвісцюк знаёмяць з дзяржаўным народным хорам БССР — «Песня даўня — песня новая».

Рэцэнзуюцца новыя кнігі. Есць падборкі «Чалавек і прырода», «Учора, Сёння, Заўтра», «Хроніка «Немана».

КНИГАПІС

П. БРОЎКА. Разам з камісарам. Апавяданні і аповесць. Для сярэдняга школьнага ўзросту. На ўкраінскай мове. Пераклад з беларускай М. Крылова. Кіеў, «Веселка», 1981.

Творчасць Пётрыча Броўкі добра вядома на Украіне. Тут перакладзены і выдадзены цэлы шэраг твораў майстра беларускай літаратуры. Вось і ў канцы мінулага года ў рэспубліканскім выдавецтве «Веселка» убачыла свет кніжка «Разам з камісарам». У яе увайшлі аўтабіяграфічныя творы — апавяданні і аповесць «Донна-Даніэль», у якіх пісьменнік расказаў пра тое, як усталёўвалася Савецкая ўлада ў яго роднай вёсцы. Кніжка, якой папярэднічае шчырае і цёплае аўтарскае «Слова да маладых», аздоблена ілюстрацыямі мастака Аляксея Базылевіча. Пераклад з беларускай мовы зрабіў Мікола Крылоў. Кніжка выдадзена тыражом 115 тысяч экзэмпляраў і знайшла шырокае чытача, асабліва сярод украінскіх школьнікаў.

Аляксей ВЯРЦІЯ.

г. Сумы.

С. АСТРАВУМАЎ. Асобое падраздзяленне. Дакументальны нарыс. На рускай мове. Мн., «Беларусь», 1981.

На самым пачатку вайны тагачасны Гомельскі абласны драматычны тэатр абвясціў сябе мабілізаваным і стаў Першай франтавай беларускай нанцэртна-тэатральной брыгадай. Выступленні яе перад маршавымі ротамі, байцамі пярэдняга краю, у шпіталі — гэта прыклад ідэйна-эстэтычнага выхавання ўплыву на тых, каго называюць працаўнікамі вайны. Аўтар кнігі напісаў пра будні брыгады, якая разам з нашымі войскамі прайшла драматычны шлях ад Гомеля да Масквы, а потым ад волжскіх берагоў да Кенігсберга. Ён пазбягае патэтычных слоў, хаця фізічны і маральныя выпрабаванні, што сталі лёсам маладых тады артыстаў, часам абуджаюць жаданне гаварыць пра франтавую дзейнасць работнікаў мастацтва з хваляваннем, нават урачыста. С. Астравумаў устрымаўся ад гэтага і зноў абмежаваў сваю задачу імненнем наблізіць да чытача абліччы тых, хто нярэдка пад артылерыйскую кананату пад свіст куль іграў дасціпны сметч, спяваў баявыя частушкі, паказваў цыркавыя нумары. Калі летам 1942 г. газета «Правда» апублікавала на сваіх старонках п'есу К. Сіманова «Рускія людзі», франтавая беларуская брыгада паставіла па ёй спектакль, які меў тады вялікі поспех сярод воінаў дзеючай арміі і жыхароў вызваленых ад акупантаў раёнаў.

Аўтар кнігі называе даты і населеныя пункты, расказвае пра сустрэчы на ваенных дарогах з военачальнікамі, з пазтамі і пісьменнікамі. Рэаліі векапомных дзён вайны папаўняюцца новымі для нашай дакументальнай літаратуры дэталімі, фантамі, нюансамі. Таму нарыс С. Астравумава будзе цікавы не толькі для тых, хто любіць чытаць аб людзях тэатра, а і шырокаму колу чытачоў.

Б. ТУР.

НАДЗЁННАЯ РАЗМОВА

АНТАНІНА ЛЫСЕНКА: Ігнат Цімафеевіч, відаць, не выпадакова сёлетні літаратурны год пачаўся пад «цэлавым» знакам публіцыстыкі. Я маю на ўвазе падрыхтоўку чарговага пленума СП БССР, прысвечанага публіцыстычнаму крылу нашай літаратуры. Сама задума пленума — прафесійны пісьменніцкі клопат, на мой погляд, абумоўлена надзённымі патрэбамі сучаснасці. Імкненне зрабіць агляд сіл і магчымасцей публіцыстыкі, вызначыць перспектывы напрамак яе далейшага развіцця — хіба гэта не пра-

першую чаргу да нарысаў праблемных, да публіцыстыкі наогул.

А. Л.: Гэта праўда. Практыка паказвае, аднак, што не заўсёды і тут жаданае і рэальнае супадаюць. Пагадзіцеся, што на паліцы кнігарняў разам з «ходкай» прадукцыяй нашых выдавецтваў трапляе і надоўга затрымліваецца там і няходкая. Быццам і праблема ў кнізе пастаўлена надзённая, і асэнсавана яна правільна, але кніга не «чытаецца». Прычына гэтага, калі і дапусціць наяўнасць пэўных аб'ектыўных акалічнасцей, усё ж суб'ектыўная — якасны паказчык. У дадзеным выпадку — ідэйна-мастацкі ўзровень кнігі, мера аўтарскага майстэрства публіцыста — ад-

большасці нашых нарысаў далёкая ад дасканаласці. У нарыс уключаюцца лічбы, мова афіцыйных дакументаў і іншае, што ўскладняе моўную структуру твора. А мова і публіцыстычнага твора павінна быць вобразнай, жывой і дакладнай.

І. Д.: Відавочна, і гэты бок творчасці павінна больш строга «кантраляваць» крытыка. Тут яна можа вельмі дапамагчы. Ёсць жа ў нас сур'ёзныя крытыкі, якія нямаюць зрабілі для развіцця жанру публіцыстыкі, — У. Юрэвіч, Б. Стральцоў, М. Цікоцкі і іншыя. Але ўвогуле крытыцы нашай і тут трэба актывізаваць. Дазвольце і вам, Антаніна Фёдарэўна, сказаць з гэтай нагоды, дзякуй: вы, можа, больш за

раўніцтва сельскай гаспадаркай, у барацьбе з голым адміністраваннем, але і ў развіцці нашай літаратуры, усім вядома.

А. Л.: Усталёўвалася думка аб асаблівай ускладненасці сучаснага жыцця, у прыватнасці, характару нашага сучасніка. Што думаеце наконт гэтага вы, Ігнат Цімафеевіч? Вы, як ветэран нашай публіцыстыкі, маеце багаты вопыт, а значыць, і маральнае права параўноўваць, рабіць высновы...

І. Д.: Я не буду арыгінальны, калі скажу, што жыццё заўсёды было складанае, заўсёды яно ставіла на парадок для значнай і вострай праблемы. Мянjalіся значнасць і маштабнасць праблем, мянjalіся фор-

У БАЯВЫМ ПАХОДЗЕ

ДЫЯЛОГ

Напярэдадні пленума праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, які будзе прысвечаны пытанням развіцця публіцыстыкі, рэдакцыя звярнулася да крытыка, кандыдата філалагічных навук Антаніны Лысенка і пісьменніка Ігната Дуброўскага і прасіла іх падзяліцца з чытачамі штотыднёвіка сваімі думкамі пра стан і праблемы публіцыстычных жанраў.

Прапануем увазе чытача іх дыялог.

ява павышанай, я б сказала, пільнай увагі грамадскасці да літаратуры факта, да пошукаў яе на пярэднім краі жыцця?

Ігнат Дуброўскі: Згодзен з вамі, Антаніна Фёдарэўна. Пленум склікаецца своєчасова. Наспела неабходнасць грунтоўнай, сур'ёзнай размовы аб публіцыстыцы. Літаратура гэтага роду сапраўды заваявала шырокую папулярнасць, мае свайго сталага, удумлівага чытача. Па маіх назіраннях, добра напісаныя нарысы на актуальныя тэмы не залежаюцца ў кнігарнях. Жыццё ў наш час стала вельмі змястоўным. Ідуць глыбокія, карзныя змены яго. Асабліва ў вёсцы. Мянjalюцца формы арганізацыі сельскагаспадарчай вытворчасці, мянjalецца характар працы, побыт, перабудоўваецца сама вёска, мянjalецца і вясковы жыхар. Мянjalюцца жыццёвыя адбываюцца і ў горадзе, найперш у вытворчасці, гандлі, транспарце, будаўніцтве, якім чалавек аддае палову свайго часу. Ды і побыт гарадскі таксама мянjalецца. Нашы чытачы — актыўныя ўдзельнікі гэтых змен, творцы іх.

А. Л.: Ігнат Цімафеевіч, я звязваю павышаную грамадскую актыўнасць савецкіх людзей з тым, што адбыўся XXVI з'езд КПСС, што перад нашым народам, перад кожным калектывам пастаўлены канкрэтныя задачы на бягучую пяцігодку. Кожны грамадзянін ведае сваё месца, свой абавязак у выкананні гэтых задач, безумоўна, абсалютная большасць грамадзян нашай краіны неабыхава ставіцца да ажыццяўлення іх у агульным дзяржаўным маштабе. Адсюль і цікавасць чытача да працоўнай, творчай дзейнасці калектываў, перадавікоў вытворчасці, да той упартай барацьбы, канфліктаў, якія непазбежна ўзнікаюць пры рашэнні новых задач, новых праблем.

І. Д.: Правільна! Паколькі ўсё гэта адлюстроўваецца перш за ўсё ў публіцыстычнай літаратуры, дык людзі і цягнуцца да яе, жадаючы ўзбагаціць свой вопыт — вопыт кіраўніка, арганізатара, работніка, сваё ўменне абуджаць энтузіязм у працоўных на сваім узросту работы. Гэтым, на маю думку, тлумачыцца цікавасць у

на з галоўных праблем, якія павінны разглядацца на пленуме...

І. Д.: І я мяркую, што праблема майстэрства гэты пленум праўлення Саюза пісьменнікаў БССР павінен удзяліць вялікую ўвагу. Гэта вечная праблема ўсёй літаратуры і не толькі для маладых пісьменнікаў. Хачу заўважыць толькі, што, на маю думку, у аснове мастацкасці, можа, гэта прагучыць парадаксальна, ляжыць праблемнасць нарыса. На тэму неактуальную, пустую не напішаш высокамастацкага нарыса. Ніякія мастацкія сродкі выяўлення, мастацкія аздобы не памогуць запоўніць, залатаць пустату. Праблема, як магнітны стрыжань, прыцягвае адпаведныя мастацкія сродкі публіцыстычнага выражэння яе. Дакладней, вострая праблема, канфліктная сітуацыя дэзавалюць эфектыўна скарыстаць мастацкія сродкі вобразнага паказу.

Безумоўна, у нарысе больш увагі трэба аддаваць майстэрству мастацкага паказу. Але павінен заўважыць, што часта мастацкі паказ у нарысе недацэньваецца рэдактарамі, а іншы раз і крытыкамі. За кошт мастацкіх элементаў найчасцей скарачаецца нарыс.

Мне запомніўся такі выпадак. Было гэта даўно, выходзіла мая кніжка «Светлы шлях». Я яшчэ не ведаў, што рэдактарам яе быў Янка Скрыган. Сустрэліся мы з ім у той час на вуліцы.

— Рэдагую тваю кніжку, — паведаміў ён.

— Вельмі прыемна.

— Заўваг прыныповых няма. Прачытаў, як там пабываў.

Гэтыя словы запомніліся мне назаўсёды. Іх сказаў мастак высокага густу, выдатны майстар вобраза і слова. Сапраўды, трэба, каб чытач, прачытаўшы нарыс, зразу меў і адчуў усё тое, як усё роўна там пабываў. Нялёгка так напісаць, не заўсёды ўдаецца, але ў словах Івана Аляксеевіча выразна падкрэслена значэнне вобразнага паказу ў нарысе.

А. Л.: Калі гаварыць пра майстэрства, дык нельга абмінуць і мову публіцыстычных твораў. Згадзіцеся, што мова

другіх папрацавалі над развіццём і ўдасканаленнем жанру нарыса. Але і вам пажадаць таго ж — большай актыўнасці.

А. Л.: Дзякую, улічу... Далей: у нас часта гавораць і пішуць пра адзнакі часу ў мастацкіх творах. Гэта, на маю думку, адна з мерак актуальнасці твораў, як мастацкіх, так і публіцыстычных, ацэнкі іх жыццёвага зместу. І іх форм. Існуюць жа сапраўды мастацкія формы часу?

І. Д.: Безумоўна! Паглядзіце, якім магутным штуршком у развіцці нашай публіцыстыкі стаў падзвіг савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Бадай, ніколі яшчэ слова публіцыста і ўсё тое, што гучала з рэпрадуктара і з газетнай паласы, не збірала такой вялікай аўдыторыі, аб'яднанай агульным пачуццём. Яно ішло з агнявых рубяжоў жыцця — слова зводак Саўінфармбюро, франтавых рэпартажаў, натака. Праўдзівае, мужнае, яно не патрабавала белетрыстычных аздоб. Так, час вайны меў свае формы...

А. Л.: ...І свой характэрны «тэлеграфны», лапідарны стыль, які патрабаваў гранічнай дакладнасці, эканоміі выяўленчых сродкаў, умення сплучаць факт і вобраз, — інакш кажучы, майстэрства тыпізацыі. У шматгалосці публіцыстыкі ваеннага часу няцяжка адрозніць знаёмыя галасы: Купалы, Коласа, Крапіцы, Лынькова, Чорнага, дваяццягдовага палітрука І. Мележа.

І. Д.: Сапраўды, Антаніна Фёдарэўна. Але ў пасляваенныя гады нарыс некажэ заняпаў. У пяцідзсятыя гады, калі сельская гаспадарка дасягнула даваеннага ўзроўню і паўстала задача далейшага ўздыму яе, многія вучоныя і практыкі заўважалі, што метады кіраўніцтва калгасамі і саўгасамі, якія ўжываліся ў аднаўленчы перыяд, больш не спрыяюць, нават стрымліваюць іх развіццё. Аднак першы пра гэта загаварыў мужна, рашуча, на ўвесь голас не вучоны, не кіраўнік гаспадаркі, а пісьменнік-нарысіст. З'яўляюцца «Рэённыя будні» В. Авецкіна. Які рэзананс і якое значэнне мелі нарысы Авецкіна не толькі ва ўдасканаленні метадаў кі-

мы барацьбы за вырашэнне новых задач, мянjalіся, зразумела, і формы мастацкага адлюстравання жыцця. Але заўсёды заставаўся адзіна верны і плённы прынцып паглыбленага аналітычнага даследавання, спалучэння асабістага бачання кожнай жыццёвай з'явы і чалавечага характару, адзінства формы і зместу, у чым і адбываюцца адзнакі часу.

А. Л.: Відаць, менавіта так і разумелі сваю задачу беларускія пісьменнікі, якія ў 20—30-я гады закладвалі падмурак нашай публіцыстыкі. Ім, першапраходцам, было нялёгка. Ва ўмовах станаўлення нацыянальнай прозы, фарміравання літаратурнай мовы яны абавіраліся пераважна на сацыяльна-інтуіцыю, натхненне і энтузіязм маладосці. Але яны стварылі, я не перабольшваю, узорную публіцыстыку, узорную для свайго часу, якая не страціла сваёй каштоўнасці і да нашых дзён! Я маю на ўвазе «Падарожжа на новую зямлю» М. Зарэцкага, «Па сонечнаму шляху» В. Сташэўскага, «Па дарозе» Я. Скрыгана, «Насустрач будучыні» Э. Самуйленка, «Ураджай» П. Броўкі і П. Глебкі, «Рысы характару» У. Мязьвіча, «Па чатырох краінах» Ц. Гартнага і інш. Так, сучасная беларуская публіцыстыка мае сваю спадчынную скарбонку — плённую гістарычную традыцыю. Цікава было б даведацца, хто з публіцыстаў — папярэднікаў і сучаснікаў — найбольш блізкі вам, хто з іх, магчыма, зрабіў уплыў на вашу творчасць?

І. Д.: Думаецца, што праблема ўплываў у літаратуры трэба разглядаць шырэй. Вы, Антаніна Фёдарэўна, слухна заўважылі, што наша беларуская публіцыстыка па-сапраўднаму пачала развівацца толькі пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі. А карзныямі сваімі яна звязана галоўным чынам з класічнай рускай нарысістыкай. Мянjalіся асабіста заўсёды захапляла творчасць Г. Успенскага, У. Караленкі, М. Горкага, М. Кальцова. У пасляваенны час моцна ўразілі нарысы В. Авецкіна. У рэчышчы лепшых традыцый айчынай публіцыстыкі працуюць сёння так званыя «вясковыя». У рускай літаратуры —

В. Бялоў, Б. Мажаеў, Л. Іваноў, І. Васілеў, ва ўкраінскай — В. Кароціч, Ю. Чарнічанка. Ёсць у нашай, беларускай, літаратуры выдатныя майстры нарыса. Я. Брыль, В. Палтаран, Я. Сіпакоў стварылі ўзоры мастацкага нарыса. Ёсць у яго вучыцца майстэрству нашым маладым публіцыстам. Трэба адзначыць, што праца над дакументальным творам значна ўскладнілася, бо ўскладніўся сам жыццёвы матэрыял. На асобным факце цяпер столькі розных напластаванняў, што, каб дабрацца да яго «ядра», трэба сапраўды нямаля «папацець».

А. Л.: Інакш кажучы, час вынес прысуд павярхоўнай апісальнасці, фактаграфізму, дэкларацыйнасці і вызначыў галоўны прыныц працы публіцыста — аналітычны падыход да жыцця, вызначыў і адпаведныя формы публіцыстычнага адлюстравання, значна абнавіў іх. Галоўную службу публіцыстыкі па-ранейшаму нясе і сёння выпрабаваны часам жанр — мастацкі нарыс. Ён нясе на сваіх плячах праблемны цяжар сучаснасці, з ім звязаны значныя набыткі і адкрыцці сучаснай публіцыстыкі.

І. Д.: Калі гутарка зайшла пра набыткі публіцыстыкі, то мне хацелася б звярнуць увагу на стан такога важнага жанру, як публіцыстычны артыкул. Думаецца, што ў гэтым сектары публіцыстычнай літаратуры пажадана бачыць шмат лепшага. Гэта можна сказаць і пра ўсе жанры чыстай, — вызначым умоўна, — сапраўднай публіцыстыкі. Маю на ўвазе і артыкул, і публіцыстычны нарыс, і памфлет, фельетон і іншыя жанры. Памфлет і фельетон сталі рэдка з'явіліся ў нашым друку. Вельмі пажадана, каб з'яўляліся часцей памфлеты тыпу аповесці А. Адамовіча «Карнікі».

А. Л.: А мне здаецца, што часопісная публіцыстыка апошніх 3—4 гадоў дае ў гэтым сэнсе падставу для больш аптымістычнага погляду. Можна налічыць нямаля змястоўных, праграмадзянску «тэмпераментных» артыкулаў, прысвечаных актуальным праблемам жыцця. Стала ўжо добрым правілам побач з выступленнямі пісьменнікаў змяшчаць і выступленні публіцыстаў «непрафесіяналаў», якія добра валодаюць пяром. Сярод аўтараў — інжынеры, аграрнікі, педагогі, партыйныя работнікі і інш. Спашлюся толькі на некаторыя артыкулы: «Прырода навучыць» Д. Міфтахавы, «Пакручастыя сцежкі багаслова з Вадовіц» А. Бажко, «Чалавек актыўнай творчай пазіцыі» Я. Бабосова, «Патрабуюцца рабочыя-інтэлігенты» Я. Будзінаса і Б. Пастэрніка, «Гэты стары, стары новы свет» С. Паўлава і інш.

І. Д.: Не прычым, ёсць шмат добрых, цікавых артыкулаў. Некаторыя з іх вы, Антаніна Фёдаруна, назвалі. Але многіх публіцыстычных артыкулаў, якія друкуюцца ў часопісах і газетах пад рубрыкай «Публіцыстыка», не хапае пафасу, запалу, палемічнасці. Напрыклад, у артыкуле М. Шыманскага «Нам спакою не дадзена» падаецца простая інфармацыя аб спарорніцтве на «Гомсельмашы», Баранавіцкім баваўняным камбінаце і мінскім «Інтэграле». Тры буйныя прадпрыемствы ў адным артыкуле аб'ёмам не больш аркуша. А хацелася б прачытаць у артыкуле якраз пра тое, пра што сказана ў загаловку — пра неспакой людзей у барацьбе за выкананне нашых планаў.

А. Л.: Гэта, бадай, самы галоўны недахоп артыкулаў і нарысаў — стэрэатыпны паказ чалавека. Герой нарыса часта

выглядае нейкім неадухоўленым, механізаваным прыдаткам да свайго рабочага месца. Прыклад вельмі характэрны, на мой погляд, фразу з нарыса У. Рубанава «Кропля да кроплі»: «Сама ж яна, Элеанора Валіцкая, з першага дня пасля сходу туга накруціла спружыну сваёй стараннасці, энтузіязму».

Штамп, стэрэатып, трафарэт — на жаль, вельмі распаўсюджаная хвароба.

І. Д.: Штамп шкодны тым, што ён нівеліруе факты, адбівае жыццё ў крывым люстэрку фармалізму. Штамп часта з'яўляецца вынікам фармальнага падыходу да мастацкага асваення жыццёвых з'яў. Завучыць той ці іншы аўтар тэорыю мастацкай творчасці — канфлікт, сюжэт, кампазіцыя і г. д., — складзе на гэтай аснове для сябе пэўную схему і спрабуе ўціснуць у гэту пракрустава ложа жыццёвыя падзеі і факты. Пісьменнікі, нарысцысты, публіцысты павінны ведаць тэорыю, законы мастацкай творчасці, але карыстацца імі трэба творча. Мастацкі, публіцыстычны твор — гэта жыццё, і для кожнага новага твора пра новыя падзеі павінна быць знойдзена свая адпаведная форма.

А. Л.: Паказальна, што менш трапляецца штампаў у публікацыях, прысвечаных гераічнаму мінуламу — падзеям Кастрычніцкай рэвалюцыі, Айчыннай вайны. Тут, відавочна, сама тэма «паднягае» аўтара, прымушае быць асабліва дакладным і вынаходлівым у сродках выяўлення. Паглядаючы, як выгадна вылучаюцца ў гэтым плане, скажам, матэрыялы публіцыстычнага аддзела часопіса «Маладосць»!

Прычына творчых пралікаў у асвятленні сучаснай тэмы, думаецца, у тым, што некаторыя публіцысты недастаткова глыбока ўсведамляюць псіхалагічную складанасць, «стрэсавасць» сучаснасці, абумоўленую і высокім навукова-тэхнічным развіццём, і абвостранай ідэалагічнай барацьбой у міжнародным маштабе. Само слова «НТР» нярэдка ўспрымаецца несур'ёзна, як пэўная ўмоўнасць, ва ўскісам выпадку зноў жа як навукова-тэхнічны прагрэс. А між тым...

І. Д.: А між тым навукова-тэхнічная рэвалюцыя — гэта не проста навукова-тэхнічны прагрэс. Апошні—заўсёды, непарыўны, паступовы ход развіцця навукі і тэхнікі, вытворчасці, культуры. НТР — гэта выбухападобны ўзлёт навуковых адкрыццяў, вынаходніцтваў, навуковых вывадаў і аб'яўленняў, падрыхтаваных папярэднім ходам развіцця.

Адным словам, нездарма НТР стала эпіцэнтрам усіх праблем, якія павінны ўздымацца і асвятляцца не толькі ў публіцыстычных, але і ў мастацкіх творах — праз чалавека, праз яго светапогляд, адчуванні, дзейнасць.

А. Л.: Але, думаецца, галоўную ролю ў асэнсаванні эпохі НТР павінны ўзяць на сябе публіцысты. Якімі ж якасцямі павінен быць надзелены сучасны публіцыст? Як вы мяркуеце, Ігнат Цімафеевіч?

І. Д.: У наш час, каб паспяхова працаваць не толькі ў галіне публіцыстыкі, але і любога жанру літаратуры, трэба быць чалавекам дасведчаным, адукаваным, чалавекам шырока погляду. Ведаць і філасофію, і эканоміку, і гісторыю, і псіхалогію... Кажучы пра адукаванасць пісьменніка, маю на ўвазе не афіцыйную, дыпламаваную адукацыю, а веды. Каб пісаць пра рабочых прамысловасці, неабавязкова мець дыплом інжынера; каб выступаць з

нарысамі пра вёску, неабавязкова быць аграрном або эканамістам-аграрнікам. А вось веды патрэбны ва ўсіх выпадках. Перш чым пісаць пра людзей пэўнага занятку, трэба глыбока вывучыць іх дзейнасць, умовы, у якіх яны жывуць і працуюць.

А. Л.: Згодна, Ігнат Цімафеевіч, веды—галоўнае. Аснова ж ведаў — факт. І факт у нарысе патрабуе мастацкага даследавання, раскрыцця яго сацыяльнага значэння. Павярхоўнае талкаванне факта прыводзіць да няправільных вывадаў. Хачу звярнуць вашу ўвагу, Ігнат Цімафеевіч, на такое выказванне А. Сілянкава ў яго кнізе «Роднага ваколіца»: «Дробныя прысядзібныя гаспадаркі даюць краіне каля 40 працэнтаў мяса і амаль столькі ж малака, шмат яек, бульбы, гародніны. Гэта нягледзячы на тое, што падсобная гаспадарка калгаснікаў (разам з гаспадаркамі рабочых і служачых) займае ва ўсіх пасяўных плошчах краіны каля трох працэнтаў».

Што вы скажаце на гэта як эканаміст?

І. Д.: Я хацеў бы крыху прадоўжыць цытату з нарыса А. Сілянкава. Далей ён задае пытанне: «Што прымушае калгасніка працаваць у сваім агародзе сваім двары так, што нават усе перавагі веку пасуюць перад аджыўшымі прыладамі працы?»

Памылковае талкаванне А. Сілянкавым лічбаў, якія ён падае ў сваім нарысе, прыводзіць сапраўды да сумнага роздуму: нешта страшэнна няладнае дзеецца ў грамадскай гаспадарцы калгасаў і саўгасаў, калі з 97 працэнтаў пасяўной плошчы яны даюць крыху больш паловы малака і мяса... А калгаснікі і рабочыя саўгасаў з плошчы меншай за тры працэнт даюць каля паловы прадукцыі жывёлагадоўлі.

На самай жа справе «ўсе перавагі веку» не толькі не пасуюць перад аджыўшымі прыладамі працы, але жывяць прысядзібныя гаспадаркі. Прысядзібныя гаспадаркі калгаснікаў і рабочых саўгасаў трымаюцца, існуюць на аснове грамадскай гаспадаркі, на працоўнай сувязі з ёй. Таму і называюцца падсобнымі.

Разлікі паказваюць, што прысядзібныя ўчасткі забеспечваюць кармамі жывёлу калгаснікаў на 15—18 працэнтаў. Большасць кармоў ідзе з зямель грамадскай гаспадаркі, з дзяржаўных зямель.

А. Л.: Але падсобная гаспадарка карысная, выгадная і дзяржаве, і калгаснікам. Партыя, як вядома, усямерна падтрымлівае развіццё падсобнай гаспадаркі.

І. Д.: Правільна. Развіццё падсобнай гаспадаркі трэба падтрымліваць усямерна, але разам з гэтым трэба, каб калгаснікі і рабочыя саўгасаў усведамлялі, ведалі, што іх падсобныя гаспадаркі залежаць ад грамадскай. Будучы здобыты кармы ў грамадскай гаспадарцы — будзе ўдойлівае і выкармленне жывёлы не толькі грамадская, але і асабістая.

Сілянкаў называе падсобную гаспадарку сухам, на якім мы сядзім. Гэта праўда, сядзім мы і на гэтым суку, але ж трэба ведаць, з якога дрэва расце гэты сук, і каб ён быў моцны, трэба клапаціцца аб дрэве таксама.

А. Л.: У лепшых нарысах мяне асабліва прываблівае вышыня «нравасці» ідэалаў, моцны зарад духоўнасці, што ідзе з самых глыбін твораў і высвечвае сапраўдны гуманізм аўтара. І больш таго, выяўляе разуменне ім сваёй задумы заўсёды як звышзадачы. Нарыс нездарма называюць «сейсмографам сучаснасці», ён заўсёды сучасны, хоць нярэдка звяртаецца і да мінулага. І мараль-

на-этычны кодэкс публіцыста, як мне здаецца, выяўляецца ў тым, як аўтар судзіць і сваім творы сучаснае з мінулым, наколькі ў яго трывалая сувязь розных часоў. Вось і ўзнікае пытанне: як правільна разумець сучаснасць? Дзе мяжа між сучасным і мінулым?

І. Д.: Мяжа між сучасным і мінулым? Можна, яна і ёсць, але яе цяжка знайсці, і шукаць трэба асцярожна. НТР, як ужо было сказана, уносіць карэнныя змены ў наша жыццё. Каса, серп, конны плуг, верацяно, калаўрот, кросны, жорны — сучасная моладзь можа ўбачыць хіба толькі ў музеях. Ім няма патрэбы валодаць гэтымі сродкамі вытворчасці. Няма патрэбы пераймаць працоўныя навыкі сваіх бацькоў і дзядоў — казіць касой, жаць сяром, прасці, ткаць кросны і г. д. Яны працуюць на трактарах, камбайнах, кіруюць аўтаматамі падрыхтоўкі і раздачы кармоў жывёлы, электрадаільнымі апаратамі дояць кароў.

Раней з роду ў род, вякамі маладыя наследавалі працоўныя навыкі ад сваіх бацькоў і дзядоў. Цяпер працоўныя навыкі продкаў не толькі непатрэбны маладым нашчадкам, але, на думку некаторых, нават шкодныя, перашкаджаюць уключэнню іх у новыя, высокамеханізаваныя і аўтаматызаваныя вытворчыя працэсы. Нібыта старыя працоўныя навыкі дэфармуюць псіхалогію маладых людзей, ствараюць псіхалагічны бар'ер між імі і новай тэхналогіяй вытворчасці. На гэтай аснове некаторыя тэарэтыкі робяць вывад, што парываецца сувязь між пакаленнямі.

А. Л.: Сувязь паміж мінулым і сучасным, сувязь пакаленняў, і найперш духоўная, не парываецца, не павінна парывацца, гэтага нельга дапусціць. Змяніліся сродкі вытворчасці, але засталася, як агульнанародная спадчынная традыцыя, актыўнае, самаадданнае стаўленне людзей да працы, да жыцця. Гэта вялікі ўсенародны маральны набытак...

І. Д.: Дык вось і трэба, каб змалку, у сям'і, у школе, у любой дзіцячай і юнацкай арганізацыі прывіваўся моладзі працавітасць, каб яна была асновай выхавання. Выхаванне моладзі — вялікая праблема. У паслявоі выхаванні яе пісьменнікі-публіцысты могуць зрабіць і робяць многа карыснага.

А. Л.: Як мне здаецца, вельмі паказальна ў гэтым сэнсе тое, што многія публіцысты імкнуцца асэнсваць рух сучаснага жыцця на прыкладзе «роднага кута» сваёй вёскі. Як вы ставіцеся да гэтага?

І. Д.: Вельмі станоўча, калі гэты «родны кут» багаты на выдатных людзей, на тыповыя для грамадства падзеі. Пра свае родныя мясціны пішуць не толькі публіцысты. І Мележ па матэрыялах свайго «роднага кута» напісаў выдатныя, класічныя раманы. Цудоўнымі творамі, напісанымі на матэрыялах свайго «роднага кута», парадаваў нас Янка Брыль. Аляксей Кулакоўскі і Янка Сіпакоў напісалі нарысы пра свае родныя мясціны. Праўда, адказнасць аўтараў за кожнае слова ў творах, напісаных на ўласных жыццёвых матэрыялах, значна ўзрастае, бо за кожным словам тут стаіць жывы, рэальны факт.

А. Л.: Вось іменна — адказнасць за кожнае слова. Але здаецца, што яе якраз і не хапае нават вопытным і здольным публіцыстам. Аўтары нярэдка збіваюцца на аб'ектывізаванае апісанне ўсяго таго, што трапляе ў поле іх зроку. Тады апынаюцца ў палоне побытавай, у тым ліку гутарковай стыхіі. Без усялякіх карэктываў часам у нарыс пераносіцца аб-

ражальныя мянушкі: маўляў, гэта народная традыцыя (аўтар забывае, што народная традыцыя забараняе выкарыстоўваць мянушкі як непасрэдны зваротак).

Спашлёмся на прыклады з кнігі В. Макаравіча «Палын і медуніца». «Іван — аднавочка — так прызвалі яго за адно вока, другое выбіла на фронце», — мімаходзь каменціруе нарысціст. «Агашка-кугашка», «Мірон-Пайшоў-вон» — гэта пра аднаважкоўцаў, якія па сваім узросце падыходзяць аўтару калі не ў дзяды, то ў бацькі. Аўтар да таго ж не задавальняецца аднаразовым ужываннем падобных слоў—«дадаткаў».

Ці вось яшчэ малюнак. Спачувачы той жа Агашцы, аўтар дапамагае ёй падняць на плечы каромысла з поўнымі ведрамі: «Каля калодзежа лёд. Пакаўзнецца Агашка... Чорт з імі, з ведрамі! Разаб'юцца, бяда невялікая!.. А вось ці падыецца сама Агашка з лёду!.. Але сям-так старая астаялася, ведры перасталі гайдацца. Яна паволі ідзе да свайго двара. Крокі ў яе дробныя, «курыныя». Ступні яна як усё роўна суне па зямлі. Трэба было мне ўзяць яе ведры і данесці хоць да ганка! Але — праклятая сарамліваасць! Боязна, каб хто не спытаў: за так ці за грошы наняўся ваду насіць?»

Ці патрэбны тут, як кажуць, каментарыі?

І. Д.: Безумоўна, не патрэбны. Хачу толькі заўважыць, што вінаваты ў гэтым не толькі аўтар, але і рэдактар. У мастацкай літаратуры, якая ствараецца на аснове абгульняльнай, мянушкі ўжываюцца. Дарэчы, у жыцці яны сустракаюцца паўсюдна, у кожнай вёсцы. І даюцца мянушкі вельмі трапна, яны як бы прасвечваюць чалавека. Але ў дакументальных творах мянушкі недаравальны. У такіх творах гутарка ідзе пра канкрэтных людзей, якія жывуць, працуюць у канкрэтным месцы, маюць сваё імя, і мянушкі крыўдна абражаюць чалавека.

А. Л.: Такіх прыкрых пралікаў, бяспрэчна, не знойдзеш у творчасці вопытных нашых публіцыстаў. А публіцысты ў нас ёсць. Гэта і сталая, загартаваная, адданая сваёй справе кагорта — У. Юрвіч, В. Мыслівец, В. Карамазы, В. Якавенка, С. Кухараў, М. Гіль, У. Ліпскі, М. Казловіч, В. Паскураў і інш. Абнадузена і здольнае новае папаўненне — С. Алексіевіч, М. Карпенка, М. Манасюк, В. Глушакоў, М. Вайцашонак і інш. Але разам з гэтым наглядаецца пэўная запаволенасць у развіцці публіцыстыкі апошняга дзесяцігоддзя. Што гэта, часовы прывал стомленага байца-разведчыка, назапашванне свежых сіл перад новым паходам? Ці якая іншая прычына?

І. Д.: Такая з'ява наглядаецца. Асабліва заняпаў нарыс грамадскі, пра рабочых, пра інтэлігенцыю. У гэтай галіне шмат добрых нарысаў напісаў В. Мыслівец, на рабочую тэму пісаў І. Панчанка і інш. Упэўнены, што ў гэтых людзей, якіх вы, Антаніна Фёдаруна, назвалі і якіх не назвалі, хапае сіл, каб бесперапынна знаходзіцца ў баявым паходзе. Прычына запаволенасці ў развіцці публіцыстыкі, як уяўляецца мне, у другім. Каб глыбока вывучыць, даследаваць дзейнасць калектыву, бывае і года мала. А Саюз пісьменнікаў БССР дае творчыя камандзіроўкі на адзін месяц. Што і казаць — малавата. Найчасцей месячная творчая камандзіроўка скарыстоўваецца ў адзін выезд. Але, паўтараю, аднаго візіту, нават месячнай працягласці, мала, каб усебакова азнаёміцца з жыццём калектыву, які выра-

(Заначэнне на стар. 6—7).

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

Мая першая сустрэча з творчасцю Янкі Брыля была гадоў восем назад, калі я, прыехаўшы з Балгарыі ў Беларусь, упершыню пазнаёмілася з яе літаратурай, а потым паступова і з многімі пісьменнікамі. Нека адразу ўразілі і запамініліся героі акавяданняў Янкі Брыля «Мепенто погі», «Маці», «Як маленькі», «Галія»...

Гэта была мая першая сус-

го, што ты проста жывеш на гэтай дзівоснай зямлі.

Прыгадаем хоць бы яго старую, якая, зайшоўшы ў аўтобус, «ні з таго ні з сяго развяза чыстую белую хустку і пачала частаваць пасажыраў вялікімі чырванабокімі яблыкамі». Простае чалавечэе пачуццё: дзяліцца тым, што ты маеш, рабіць прыемнае іншым. Перадаць іншым сваё пачуццё радасці, прыгажосці жыцця, любові да яго. Вось — асноўнае, вось — галоўнае ў лірычных мініяцюрах Янкі Брыля.

«Страшна бывае ад думкі,

буў: у доме Коласа, на магіле Багушэвіча, на радзіме Міцкевіча ці ў Міхайлаўскім, у кабінце, дзе працаваў Вальтэр, ці ў белым пакоі Льва Мікалаевіча, «дзе ведаюць, а значыцца, і любяць Талстога, а значыцца — любяць дабро, прыгажосць» — усюды з вялікім хваляваннем ён думае аб жыцці любімых пісьменнікаў.

Думаючы пра іх, ён далучае свайго чытача па-свойму, па-брылёўску, вельмі тонка, да «ўрачыстасці працы», да мук і радасцей творчасці. І чытачу ўжо хочацца самому прачытаць тое, да чаго яшчэ не дайшлі рукі. Ён бярэ кнігу і працягвае пачату з імі размову. «Добрыя кнігі добра чытаць яшчэ і таму, што тады свежа і плённая думаецца пра сваё». Менавіта таму так хваляюць і творы самога Янкі Брыля, яны захапляюць, прымушаюць думаць, заглядваць глыбей у сваю душу, па-новаму ўбачыць наваколны свет. Яны даюць зарад новых адносін да літаратуры, да паэзіі самых простых рэчаў. Яны ідуць да нас, як вялікая мудрасць, — ад Зямлі, ад працы, ад жыцця.

У кожнага пісьменніка ёсць твор, які больш за ўсё выражае яго чалавечую сутнасць. «Мадам Бавары—гэта я!»— гаварыў Флабэр. Янка Брыль піша: «І ўсё-такі ў сваіх мініяцюрах я адчуваюся найбольш самім сабою. І вось чакаю кнігі з імі, сабранымі і прасяянымі, як чагосьці новага і найважнейшага ва ўсім, што я рабіў і раблю. Нейкае нават невытлумачальнае пачуццё да гэтых запісаў, якое вельмі па-свойму гаворыць мне, што я яшчэ штосьці добрае буду рабіць, што пра такое іменна я і марыў з самага свайго пачатку».

І гэта прызнанне чалавеча, які дасягнуў у літаратуры вышні, пра якую можна толькі марыць. Мы з удзячнасцю прымаем яго «працягнутую руку на дружбу» і ад усёй душы гаворым сваё чытацкае «дзякуй». Дзякуй за сардэчную размову, за старонкі радасных і трывожных роздумаў, «любаві і дружбы» з прыродай, з кнігай. За яго шчырае і мудрае Слова.

Роза СТАНКЕВІЧ.

МУСІЦЬ, трэба пазайздросціць нашым суседзям-украінцам: яны маюць гісторыю вёсак і гарадоў, напісаную пад кіраўніцтвам акадэміка АН УССР П. Транько. У нас пакуль што ёсць паасобныя брашуры, прысвечаныя гісторыі Слуцка, Капыля, Асіповіч, Нясвіжа і іншых гарадоў, і грунтоўная гісторыя

не было б ні замкаў, ні дзідаў у руках полацкіх, случкіх ды пінскіх воінаў на грунвальдскім полі, без чаго не было б нашай слаўнай гісторыі. Ад зняткаў працоўнага люду ўзніклі назвы Паперня, Клеццішча, Пільня, Ваўкалата, Рудня, Руднае, Рудка. Аказваецца, у 1865 г. у Налібоцкай Рудні з балотнай руды атрымлівалі 10

ПЕРШАЯ ЛАСТАЎКА

сталіцы рэспублікі. Што датычыць гісторыі вёсак, то да яе пакуль што не дайшлі рукі прафесійных гісторыкаў. У гэтым сэнсе кнігу Леаніда Пракопчыка можна разглядаць як першую ластаўку.

Вёскі старыя і новыя, вялікія і малыя. Кожная з іх мае гісторыю, падчас дакументальна засведчаную, падчас міфалагічную, але гісторыю. Не кожны горад можа пахваліцца сваім багатым гістарычным мінулым, а Крэва — можа. Тут вырашаўся лёс Вялікага княства Літоўскага, лёс Польскай дзяржавы. І калі пісаць гісторыю Беларусі канца XIV — пачатку XV стагоддзя, проста нельга абмінуць Крэва, бо тут па загадзе Ягайлы быў задушаны яго дзядзька Кейстут, бо сюды на расправу быў прывезены сын Кейстута Вітаўт, бо менавіта тут Ягайла заключыў унію з Польскай, якая так і завецца — Крэўская. А Лаўрышава ў Навагрудскім раёне? Не згадаўшы гэтую вёску і славыты манастыр, заснаваны Войшалкам, нельга пісаць гісторыю станаўлення Літоўскай дзяржавы, якая пры Вітаўце распасцерлася ад Балтыйскага да Чорнага мора. Без вёскі Мітраполь нельга пісаць гісторыю вялікага княжання Вітаўта, бо менавіта тут была рэзідэнцыя першага беларускага мітрапаліта, вызначаная вялікім князем.

Ёсць вёскі, у якіх не жылі высокапастаўленыя асобы, не вырашаўся лёс роднага краю і яго суседзяў, але жыхары гэтых вёсак «пілвалі лес, плавлі руду, лавілі ваўкоў», рабілі тое неабходнае, без чаго

Л. Пракопчык. Адкуль у вёсцы імя Нарысы. Для старэйшага школьнага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1981.

тысяч пудоў чыгуну і 115 тысяч пудоў пудлінгавага жалеза. А мы падчас пасміхаемся: якая там руда, якое там жалеза...

Адны вёскі маюць дакументальна засведчаную гісторыю, іншыя яе не маюць, але гэта прыгожая гісторыя, аваяная легендамі і прытчамі. Пачытайце гісторыю Пестуні, Харошага, Каменя, Залатой Горкі, Лазовага Куста і іншых населеных пунктаў, пра якія расказвае Л. Пракопчык, — і вы пераэнаецеся, што гэта сапраўды так.

Новы час — новыя назвы, новыя легенды, гісторыі. Чаму вёска завецца Вызваленне? Чаму Парыжа? Чаму Марс і Юнітэр?

На жаль, цікавая кніга Л. Пракопчыка не пазбаўлена недахопаў, ёсць у ёй спрэчныя месцы. Так, спачатку (с. 18) ячвягі называюцца балтыйска-прускім племенем, потым народнасцю, а затым — прускім племенем. А ісціна ў тым, што ячвягі — заходне-балцкія плямёны, гэтак, як і прусы. Такая ж супярэчлівасць і на с. 8, калі аўтар гаворыць спачатку пра лета-літоўскія плямёны, а потым — пра балта-літоўскае насельніцтва. Шкада, што ў кнігу ўкраліся граматычныя памылкі (на с. 7: «крывічскіх плямёнаў»; на с. 14: «ярмаркі» замест кірмашоў; на с. 15: «... па рэках...» — тым галоўным водным артэрыям...»). Шкада, што князь Доўмант названы Доўмантам (с. 26). Калі чытаеш сказ: «Між іншым, на вокладцы «Лаўрышавага евангелля» выбіты на сярэбранай аправе, у княжацкім адзенні і з мечам у руках, прылічаны да ліку святых, манастыльнік Лаўрышавага манастыра князь

РАДАСЦЬ ДАЛУЧЭННЯ

ДА ВЫХАДУ 5-ТОМНАГА
ЗБОРУ ТВОРАЎ ЯНКІ БРЫЛЯ

рэча, першыя ўражання. Пасля я пачала чытаць усё, што выходзіла з-пад пера гэтага таленавітага празаіка. І кожную яго новую кнігу я чакала як свята.

У багатай палітры пісьменніка для мяне даражэй за ўсё яго лірычныя і філасофскія мініяцюры, якія цяпер усе разам сабраны ў пятым томе збору твораў Янкі Брыля. У іх — паэзія рэчаў самых звычайных, мудрых і вечных.

У кожнай мініяцюры Янкі Брыля прыхавана штосьці глыбока асабістае, умела пераплаўленае пісьменніцкім талентам у агульначалавечэе, значнае. Яго спеасабліваму таленту характэрна ненатольная прага ўбачыць, адкрыць, зразумець, асэнсаваць і пасля, адсяўшы непатрэбныя падрабязнасці, падкрэсліць самае важнае, пластычна адлюстраваць і зрабіць яго здабыткам усіх.

Чытаеш мініяцюры Янкі Брыля і як бы ідзеш той светлай дарогай, якую прайшоў аўтар, і разам з ім суперажываеш, думаеш пра Вечнае, марыш пра Лепшае.

Яго шчырае, усхваляванае слова імкнецца спасцігнуць сама няўлоўныя рухі душы, расшыфраваць саму сутнасць, прыроду чалавечай радасці ад та-

што родныя, сябры, што твой пудоўны сыноч — толькі сустрэчны на бязмежнай дарозе часу, паміж небыццём, што было, і небыццём, што будзе. Што мы не бачыліся з сынам, з другам мільёны год, і хутка зноў не будзем бачыцца — ніколі!..

Якія жудасна шчаслівыя гадзі і дні нашай любові, дружбы, і як жа часта мы марнуем іх на пустое!..»

Самую простую і самую неабходную праўду напамінае нам пісьменнік. Мужная, мудрая праўда жыцця. Вось гэтаму вучаць нас творы Янкі Брыля. У іх — народная думка, народная мова, усё жыццё гэтага вялікага гуманіста, шукальніка добра, прыгажосці, самаадданая творцы.

Пісьменнік шчодро дзеліцца сваім захапленнем, сваёй любоўю да прыгожага і нянавісцю да злага, сваімі сумам і радасцю.

Ён запрашае чытача стаць удзельнікам самога творчага працэсу, адчуць яго складаную разнастайнасць і разам з тым «маліцца» гэтаму чуду — чуду Слова.

Усюды, дзе Янка Брыль з'явіўся, адчуваецца яго глыбокая пашана да Слова. Дзе б ён ні

У БАЯВЫМ ПАХОДЗЕ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 4—5).

шае новыя праблемы ці задачы. Па сабраных матэрыялах за адзін візіт нельга напісаць глыбокі, змястоўны нарыс. Лепш мясячную камандзіроўку, як крайняе выйсце, разбіць на два-тры выезды ў адно і тое ж месца, што і робіць ваш, Антаніна Фёдарэўна, пакорны слуга. У кожны прыезд паноўму бачыш тое, з чым па-

знаёміўся раней. Гэта адно. Другое — прыязджаеш з новым візітам як стары знаёмы. Фактар псіхалагічны, больш даверу. Трэцяе — сабраныя матэрыялы ў першы і другі прыезды, у час апрацоўкі іх выклікаюць безліч пытанняў, выяўляюць недахоп назіранняў, няяснасці ўражанняў, якія можна высветліць і ўдакладніць у наступнае наведванне. Але і гэта не выйсце. Ты-

дзень, дзесцяць дзён на адно наведванне — час вельмі малы. Адзін візіт зводзіцца да інтэр'ю з кіраўнікамі і перадавікамі вытворчасці.

Вось і выходзяць павярхоўныя нарысы. Як на прыклад можна спаслацца на нарыс М. Вышынскага «Зямныя карані» пра механізаванае звяно бульбавадаў братаў Жлобаў саўгаса... Вось тут то я не скажу, якога саўгаса. З нарыса вядома, што гаспадарка ў Краснапольскім раёне, у вёсцы Сідараўка, названа нават вуліца Калініна ў гэтай вёсцы, а што і саўгас носіць імя Калініна, пра гэта ў нарысе не сказана. Патурбуецца як-небудзь даведацца самі. Нарыс па форме з'яўляецца простым запісам, пратаколам гутаркі аўтара з Юліем Жлобам і Яўгенам Жлобам. Нават не гутарка занатавана, а пачарговыя расказы братаў пра аграгэаграфію вырошчвання бульбы. А якія яны самі, гэтыя браты Жлобы, як людзі, з нарыса мы не даведаемся.

М. Вышынскі вопытны літаратар, піша добрыя кніжкі. Цяжка сказаць, чаму ў яго выйшаў такі павярхоўны нарыс. Ясна адно — даследавання ў аснове нарыса няма. Няма і нарыса. І гэты факт ясна пацвярджае важнасць даследавання, самай цяжкай і псіхалагічнай часткі работы ў напісанні нарыса.

Вось што, на маю думку, з'явілася прычынай некаторага зніжэння нарыса.

А. Л.: Разумею і пагаджаюся з вамі. За гэткай рэгламантаванасцю тэрміну творчых камандзіровак бачыцца мне пэўнае ігнараванне і матэрыяльных і маральных правоў публіцыста. Дзіўным здаецца, што ў цяж 20-я ці 30-я гады было больш магчымасцей фінансаваць працяглыя творчыя камандзіроўкі, чым цяпер. Маршруты пісьменнікаў ужо тады выходзілі за межы рэспублікі — на Беламорбуд, Днепрабуд, у Грузію, на Далёкі Усход, перасякалі Дзяржаўную граніцу. У параўнанні нават з 50—60-мі га-

дамі відавочна заняпаў наш падарожны нарыс, асабліва на зарубежную тэму...

Безумоўна, трэба павялічыць тэрміны творчых камандзіровак.

І. Д.: Такой думкі трымаюся і я. Трэба павялічыць тэрмін творчых камандзіровак да двух-трох месяцаў. Але тут узнікае другое пытанне. Як адлучыцца чалавеку на тры месяцы, калі ён працуе на той або іншай штатнай пасадзе. Пра творчых камандзіроўках мясячнай працягласці пісьменнікі скарыстоўвалі свой адпачынак. Пра двух-трохмесячнай — трэба браць адпачынак за свой кошт. Умовы творчай камандзіроўкі дэвалююць гэта рабіць, але ж для гэтага патрэбна нейкая юрыдычная падстава.

А. Л.: Будзем спадзявацца, што пленум вырашыць і гэта пытанне. Вы, Ігнат Цімафеевіч, казалі, што год, а то і больш, трэба на даследаванне, збор матэрыялаў. А колькі ж часу трэба, каб напісаць нарыс,

Войшалк, у хрысціянстве — Раман Войшалк — язычаскае імя, то адрозніваецца бачы, што тут не прадумана як мае быць пунктуацыя, і думаеш, што на аправе выбіты не сам князь, а яго вобраз. Гэтых недахопаў можна было б пазбавіцца яшчэ ў працэсе падрыхтоўкі кнігі да друку. Хацелася б, каб такое выданне было аздоблена

хаця б чорна-белымі фотаздымкамі помнікаў архітэктуры і краявідаў.

Кніга Леаніда Пракопчыка будзе з цікавасцю прачытана не толькі вучнямі старэйшага ўзросту, але і ўсімі, хто цікавіцца гісторыяй роднага краю, яго фальклорам.

Анатоль СІДАРЭВІЧ.

ЗА ВЫШЫНЮ КРЫТЭРЫЯЎ

Бескампраміснасць і апераўнасць, шчырасць, высокая прынцыповасць і патрабавальнасць — вось тыя рысы, якія характарызуюць сапраўдную крытыку, нармальны яе стан. Менавіта аб гэтым ішла зацікаўленая гаворка на чарговым пасяджэнні секцыі крытыкі і літаратуразнаўства. На гэты раз тэмай гаворкі стала надзённае пытанне — «Крытыка на старонках часопісаў «Польмя», «Неман», «Маладосць».

Адкрыў і вёў пасяджэнне секцыі старшыня яе бюро Н. Пашкевіч.

З інфармацыяй пра пасяджэнне савета па крытыцы, якое адбылося ў Маскве і было прысвечана дзесяцігоддзю пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», выступіў Д. Бугаёў. Ён пазнаёміў прысутных з праблемамі, якія там абмяркоўваліся, закраліся ў даклады В. Озерава, Л. Навічэнкі, а таксама ў выступленнях крытыкаў з саюзных рэспублік. Затым прамоўца прааналізаваў стан беларускай літаратурнай крытыкі ў кантэксце ўсесаюзнага дасягненняў, адзначыўшы тое станоўчае і адмоўнае, што назіраецца ў сённяшнім крытычным працэсе.

— Але разам са значнымі зрухамі, якія адбыліся ў нашай крытыцы, — заўважыў Д. Бугаёў, — колькі ў нас яшчэ лагоднасці да шэрагі, пасрэднасці, ледзь прыкрытай кампіляцыйнасці, а то і ваўнянага, бессаромна адкрытай... Адзначыў-

шы агульны нізкі прафесійны ўзровень рэцэнзій на старонках друку і адносна малы выхад крытыкі на ўсесаюзную арэну, прамоўца пахваліў першыя крытычныя кніжкі А. Сямёнавай, Т. Шамякінай, Л. Гарэлік, цікавыя работы маладых крытыкаў Т. Чабан, В. Жыбуля, Г. Жука, падкрэсліў вялікую ролю перыядычных выданняў у развіцці і фарміраванні крытычнай думкі.

Сваімі меркаваннямі пра крытыку на старонках часопісаў «Польмя» падзяліўся У. Конан.

— «Польмя», — сказаў ён, — у значнай ступені адлюстроўвае агульны ўзровень літаратуры, сацыяльна-палітычнай публіцыстыкі і, вядома, крытыкі. Калі прагледзець комплекс часопіса за 1980—1981 гг., то нельга не заўважыць пэўных пазітыўных зрухаў у набліжэнні да сучаснага літаратурнага працэсу: у «Польмя» ў кожным нумары, як правіла, друкаюцца ў сярэднім два-тры крытычныя артыкулы і тры-чатыры рэцэнзіі на новыя кнігі.

З праблемных літаратурна-крытычных артыкулаў, якія вызначаюцца сваёй грунтоўнасцю, прадуманасцю і выразнасцю аўтарскай пазіцыі, прамоўца вылучыў артыкул Ю. Канэ «Якімі мы былі — якімі станем». Тут ёсць тое, лічыць У. Конан, чаго вельмі нештае нашай крытыцы — сапраўдная сацыялагічнасць, аналіз тых супярэчнасцей, якія выклікала НТР у сферы быту, культуры, у духоўных, каштоўнасных арыентацыях нашага суапісца. Важна, што крытык аналізуе творы тых

беларускіх празаікаў, якіх шырока чытае ведае менш, чым гэтага б хацелася. Выклікаюць цікавасць, на думку прамоўцы, артыкулы А. Сямёнавай «Харасты зямлі і неба», у нейкай ступені В. Яраца «Праблема структурнага абнаўлення і духоўнага свет сучасніка», рэцэнзіі В. Коўтун, Я. Лецікі. Узорам таго, як трэба пісаць пра першыя кніжкі маладых пісьменнікаў, паводле слоў У. Конана, з'яўляецца рэцэнзія В. Каваленкі на кніжку празаіка М. Кацюшэнкі «Дні, як усе іншыя». Далей У. Конан спыніўся на недахопах, падкрэсліўшы, што яны спецыфічныя не толькі для крытыкі «Польмя», а ў пэўнай ступені характарызуюць наш друку наогул, асабліва аддзельныя гаворкі і публіцыстыкі.

— Перш за ўсё, гэта — бесконтэнтнасць, адсутнасць аўтарскага ідэала, невыразнасць літаратурна-эстэтычных крытэрыяў у работах некаторых крытыкаў. Калі чытаеш іхнія бойкія артыкулы, то часам бывае цяжка знайсці галоўную думку, той пафас, які аб'ядноўваў бы паасобныя ацэнкі ў нейкую цэласнасць.

Крытыку ў часопісе «Неман» прааналізаваў М. Тычына. У часопісе ёсць свой твар, сказаў прамоўца, і ён дастойна прадстаўляе ўсесаюзнаму чытачу беларускую літаратуру. Радуе грунтоўнасць другой паловы «Немана», дзе знайшлі сваё месца крытыка і літаратуразнаўства. Большасць матэрыялаў, асабліва гэта датычыцца матэрыялаў пра гісторыю беларускай літаратуры, вызначаецца высокай прафесійнасцю. М. Тычына адзначыў артыкулы К. Тарасова пра Сымона Буднага, Э. Ялугіна пра Мікалая Улашчыка, Г. Кісялёва «У квартэры Дастаўскага» і іншыя. Часопіс шырока і цікава дае матэрыялы, прысвечаныя 100-гадоваму юбілею Я. Купалы і Я. Коласа, адкрываючы для чытача новыя старонкі жыцця нашых класікаў. І яшчэ адна характэрная рыса «Немана» — гэта разнастайнасць жанраў: часопіс імкнецца знаходзіць новыя і арыгінальныя формы. Сярод іх анкеты, «круглыя сталы», дыялогі і інш. Атрымалі рэзультат «круглы стол» «Немана» з удзелам трактараводцаў, дыялог паміж народным пісьменнікам Беларусі І. Шамякіным і крытыкам В. Каваленкам, публікацыя М. І. Твардоўскай — перапіска А. Твардоўскага з А. Куляшовым. Нельга адмовіць часопісу і ў апераўнасці, аб чым сведчаць праблемныя артыкулы Л. Анцінскага пра апавесць А. Адамовіча «Карні-

кі» і Г. Егарэнкавай пра сучасную беларускую апавесць «Пераможцы і пераможаныя». І ўсё ж, заўважыў далей М. Тычына, на старонкі часопіса трапляе і выпадкавае, другараднае. Часам назіраецца і гульня ў крытыку.

Пра крытыку на старонках часопіса «Маладосць» гаварыла А. Сямёнава.

У «Маладосці», сказала яна, мала месца адводзіцца крытыцы, але, нягледзячы на гэта, часопіс імкнецца паказаць літаратурнае жыццё, асабліва тое, што датычыць маладой літаратуры. У «Маладосці» штогод з'яўляюцца грунтоўныя агляды пазіі і прозы. Рабіць агляд, падсумоўваючы вынікі года, — гэта нялёгкае і адказнае праца, тут цяжка ўсё ахапіць. І як творчую ўдачу, на думку А. Сямёнавай, можна ацаніць аглядныя артыкулы Т. Шамякінай, В. Коўтун, А. Сідарэвіча, Т. Чабан.

А. Сямёнава ўхваліла традыцыю «Маладосці» арыгінальна адзначаць юбілей. Сведчанне таму — юбілей М. Багдановіча і Р. Шырмы.

Чытаючы рэцэнзіі ў «Маладосці», часам хочацца ад аўтараў большай яркасці, вобразнасці, больш асацыятыўных сувязей. У гэтым сэнсе цікавая рэцэнзія І. Жука на першую кніжку М. Тычыны «Дажынкі». Часопіс «Маладосць» — стартавая пляцоўка маладых, падкрэсліла прамоўца, і, натуральна, хацелася б на яе старонках бачыць больш палемікі, дыскусій, «круглых сталоў».

Пра этыку адносінаў паміж крытыкамі гаварыла ў сваім выступленні В. Палтаран. Яна, у прыватнасці, сказала:

— У нас, на жаль, яшчэ няма выхаваных адносін да крытыкі; давайце вучыцца культурна спрачацца і крытыкаваць, давайце вернем крытыцы наступальны характар...

Аб нізкім прафесійным узроўні рэцэнзавання кніг у перыядычным друку гаварыла Ю. Канэ.

Намеснік рэдактара часопіса «Неман» Э. Ялугін, загадчыкі аддзелаў крытыкі і бібліяграфіі часопісаў «Польмя» і «Маладосць» В. Коўтун і Я. Сіпакоў расказалі пра пэўныя цяжкасці, якія ўзнікаюць у рабоце крытычных аддзелаў, і заклікалі крытыкаў да актыўнага і сумленнага супрацоўніцтва з часопісамі.

На пасяджэнні таксама выступілі Я. Семяжон, А. Яскевіч, Г. Колас, А. Гардзіцкі, А. Зарыцкі, П. Садоўскі.

Вынікі гаворкі падвёў першы сакратар праўлення СП БССР Н. Гілевіч.

КНИГАПИС

Н. ТАРАС. Праметэю прыйду пакланіцца... Вершы. «Бібліятэка беларускай пазіі». Мінск. «Мастацкая літаратура», 1981.

Пазытыўны голас Ніны Тарас загучаў яшчэ ў сярэдзіне трыццатых гадоў, калі яна, удзельніца рэвалюцыйнага руху ў былой Заходняй Беларусі, пачала друкавацца ў віленскіх перыядычных выданнях. Перад самай вайной у Н. Тарас выйшла першы зборнік вершаў «На ўсход ідуць...» (1940). Потым былі пазытыўныя кнігі «Суніцы», «Вершы», «У тапаліну замец» і іншыя, зборнікі для дзяцей «Казкі пра абавязкі» і «Наш бор».

У кнігу, якая папоўніла «Бібліятэку беларускай пазіі», увайшлі лепшыя творы пазтэсы, у якіх гучаць матывы вызваленчай барацьбы насельніцтва заходняй абласці Беларусі за сваё ўз'яднанне ў адзінай саветскай сям'і, услаўляецца хараства і краса беларускай зямлі, працалюбаства людзей, іх дружба, сяброўства, каханне.

Л. КАВАЛЕУСКІ.

А. ЗАРЫЦКІ. Каля вячэрняга настра. Вершы. Пераклад з беларускай м. «Советский писатель», 1981.

Вершы розных гадоў склалі змест гэтай кнігі Аляксея Зарыцкага. Пазт гаворыць пра сяброў - равеснікаў, многія з якіх назаўсёды засталіся на палях мінулай вайны, вяртаецца ў дні маладосці, услаўляе мужнасць саветскіх людзей у час змагання з фашызмам, апявае хараства родных краіваў, дзельца ўражаннямі ад замежных паездак.

Сярод перакладчынаў кнігі — М. Сідарэнка, І. Бурсаў, У. Гардзейчаў, Б. Пчаліцаў. А. ВІШНЕУСКІ.

праўдзівей, кніжку нарысаў і выдаць яе?

І. Д.: Каб напісаць нарыс ці кніжку нарысаў аб'ёмам 10—12 друкаваных аркушаў, улічваючы і час на збор матэрыялаў, трэба два-тры гады. Потым рукапіс трапляе ў ціскі выдавецкага плана і выходзіць у свет праз два, а то і тры гады. Ад пачатку напісання да выхаду ў свет праходзіць чатыры-пяць гадоў. Час наш бурны, змены ў жыцці, у вытворчасці адбываюцца хуткапынна, і пакуль надрукуецца твая кніга — бачыш, матэрыял устарэў. Бярэш у рукі такую кніжку і не адчуваеш задавальнення.

А. Л.: Сапраўды, Ігнат Цімафеевіч, нарыс называюць баявым жанрам, жанрам-разведчыкам. Уявіце, што падраздзяленню разведкі было загадана перад боем вызначыць сілы праціўніка і іх размяшчэнне. Разведка ўсё зрабіла дасканала, але звесткі ў штаб трапілі на трэці дзень пасля бою. Якая

цана была б гэтым звесткам?

І. Д.: Мне даводзілася чуць, да таго ж ад маладых пісьменнікаў, што нарыс — жанр не прэстыжны, на ім вялікага літаратурнага капіталу не нажывеш. Гучыць прэтэнцыёзна, але доля праўды ў гэтым ёсць. Чытач добра прымае добрыя, актуальныя, праблемныя нарысы, а ў выдавецтвах, у рэдакцыях гэты жанр сапраўды не прэстыжны. У часопісах яму адводзіцца месца ў тылах, «жыллёвая плошча» яго строга абмежавана. І гэта пры тым, што нарысаў не хапае. У выдавецтвах, калі трэба скараціць агульны лістаж друкаванай прадукцыі, робіцца гэта найперш за кошт нарысаў.

А. Л.: Усё гэта слушна. Але Ігнат Цімафеевіч, ёсць яшчэ адно пытанне, на маю думку, вельмі важнае ў стварэнні ўмоў нармальнай работы публіцыстаў, развіцця публіцыстыкі. Адчуваю, што вы ўхіляецеся ад гэтага пытання. Маю на ўвазе аплату працы публіцыстаў. Яна

аплачваецца ніжэй, чым праца белетрыстаў.

І. Д.: Дзякую вам, Антаніна Фёдарэўна, што закралі ў гэта пытанне. Пытанне вельмі важнае ў развіцці мастацкай публіцыстыкі. Гаварыць самім публіцыстам пра гэта, дайце веры, непрыемна і няёмка. Давалю сабе падтрымаць гутарку пра гэта таму, што ўжо, дзякаваць нябёсам і часу, знаходжуся ў такім узроставым стане, у якім чалавек абыходзіцца малой крывой. А для маладых, для тых, хто заклікаецца ўзняць баявыя жанры публіцыстыкі, гэта жыццёва важнае пытанне. У кожнага з іх, кажучы словамі Маякоўскага, маленькая, але сям'я. У аплаце працы публіцыстаў ёсць адступленне ад сацыялістычных прынцыпаў аплаты працы. Праца вялікая, а луста — мала, як сказаў у адным сваім вершы У. Караткевіч, выдатны пазт і празаік, ён жа і нарысіст.

А. Л.: І ўсё ж пытанне ўзды-

му прэстыжнасці публіцыстыкі не зводзіцца толькі да матэрыяльнай зацікаўленасці аўтараў. Хацелася б, каб на пленуме СП БССР прагучаў заклік да ўсіх пісьменнікаў — актыўна падтрымаць публіцыстыку сваім вопытам, майстэрствам: яна павінна апраўдаць сваю назву — мастацкая, пісьменніцкая.

І. Д.: Гэта было б вельмі добра, каб кожны пісьменнік выступаў і як публіцыст — з артыкуламі, з нарысамі. Трэба адзначыць, што наш пленум, прысвечаны публіцыстыцы, будзе ў ліку першых у краіне. Хацелася б, каб у нас атрымалася сур'ёзная канкрэтная размова, каб галоўныя творчыя і арганізацыйныя пытанні асвятляліся на ім не толькі ў плане заклікаў і пажаданняў, а былі адрозніваюцца пастаўлены на рэальны грунт. Нам жыццёва неабходны дзейсныя практычныя захады дзеля таго, каб стварыць нармальныя ўмовы для працы публіцыстаў, для ўздыму прэстыжнасці публіцыстыкі. Адны прамовы з

трыбуны нічога не змяняць.

А. Л.: Як тут не пагадзіцца? Кажуць, што адной з адметнасцей сучаснага працоўнага стылю з'яўляецца «дзелавітасць». Такім і толькі такім і ўяўляецца стыль работы нашага пленума. Менавіта ў святле практычных надзённых патрэб сучаснасці павінна асвятляцца на пленуме агульная для ўсёй літаратуры праблема «жыццё — пісьменнік — чытач». У нашай размове мы з вамі, Ігнат Цімафеевіч, толькі пункцірна закралі асобныя яе аспекты.

Аднак, заўважце, наша размова пачынае набываць характэрныя прыкметы святочных пажаданняў. Можна, таму, што ў рабоце пленума прадчуваецца нешта ўрачыстае?

І. Д.: І мне хацелася б, каб пленум прайшоў у святочна-радасным настроі, але каб гэта было не звычайнае свята, а суботнік, на якім бы агульнымі сіламі былі вырашаны ўсе пытанні, якія перад ім стаяць. Запісаў У. АНІСКОВІЧ.

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Таіса БОНДАР

Я гукну: «Беларусь!» —
і збягаюцца вербы да Пцічы,
вечер сцэле абрус —
аблачынку! —
на ўзгорку сунічным
і, нібы з рукава,
высылае птушыныя песні.
Міг — і луг заспяваў,
травы згукі панеслі, панеслі.
Адгукваецца бор,
пасівелы ад дум векавечных,
і з дубоў, быццам з гор,
шухне сонцам расплаўленым вечар.
Расцякуцца агні
па шляхах, бальсаках і прасёлках.
Міг — і ўсплэск цішыні
з неба выграніць першую зорку.
— Беларусь! — завініць
у аеры, ля Пцічы, крыніца.
— Беларусь! — зашчыміць

слова, перш чым з прастораю зліцца
і агучыць яе,
абуджаючы сум салаўіны.
Дзіўна: слова стае,
каб з былога вярнуць успаміны.
І шапчу: «Беларусь...»

Ёсць хараво, якое зразумець
не дадзена ніводнаму са смертных.
Адкрыецца — і як адпрэчыць смерць,
і як наблізіць вечнасць...

Непрыкметна
напоўніцца святлом твая душа,
і ты, святлом душы, асвеціш неба,
рашуча не зважаючы спярша
на боль:

Балела — значыць, так і трэба.
Адно прыкрыеш вочы даланёй,
зглынеш уздых і, ў прадчуванні страты,
заплачаш перад тою вышынёй,
што ўсё яшчэ ў табе...

О, гэта святая
сумоты, ўсхваляванасці і слёз,
такіх салодкіх і такіх балючых!
Што перад імі твой будзённы лёс?
Ёсць хараво. Быў міг, яму сугучны.

Нясу табе сваё цяпло,
а ты не хочаш грэцца,
не ўмееш...

То паўз нас цякло
бязмежка — глухнуў вечер,
то ў вечер умярзаў агонь —
не патухае неба:
мне проста страшна за яго
і за цябе...

Не трэба,
не аддавай мне цэлы свет
замест сваёй любові,
з табой — і твой губляю след,

ПРОЗА

Вольга не хацела падслухаваць, што гаварылі між сабою сыны, ды само сабою так сталася.

Звечара, калі пайшоў Лёшка, заглянула яшчэ Ульяна, прыхапіла каструльку, а пасля слова за слова — і не аглянуліся, як па радыё прабіла поўнач. Ульяна пабегла дадому, а яна, крыху паляжаўшы, нечакана лёгка і моцна заснула. Нават не чула, чаго даўно не было, як вярнуліся хлопцы. Абудзілася ад таго, што кальнула нешта пад сэрца. Асцярожна, з дапамогай здаровай рукі і нагі, павярнулася трохі на бок. Стала лягчэй.

Дзімкаў смех, хоць і прыглушаны сцяной і прычыненымі на кухню дзвярамі, канчаткова выбіў яе са сну. Прыслухалася і здагадалася, што хлопцы на печы. Хацела паклікаць каторага, каб прынёс кубак халоднай вады — чамусьці сушыла ў горле, ці не ад той кроплі кагору, якую днём прыгубіла. Аднак спрэчка сыноў насцярожыла, прымусіла стаіцца, сцяць дыханне.

Пачутае пра Дзімку было для яе, Вольгі, нечаканасцю, якая болем і трывогай адгукнулася ў сэрцы. Яна думала, што ведае пра сыноў усё, да самай апошняй макулінкі. Асабліва пра меншага. Лічы, жыццё хлопца прайшло ў яе на вачах. Няўжо ж за тры з хвосцікам гады, як з'ехаў з дому, ён так памяняўся? Ці мо яна сама ўпусціла ў свой час, не папярэдзіла, не адваяла тое нядобрае, што, нібы ліпучка, прыклеілася да яго і ніяк не хоча ададрацца? Калі і якую зрабіла яна прамашку? І як зараз што паправіць у яе такім вольным становішчы? А можа, страхі дарэмныя, мо яна ўсё перабольшае?..

Хапіла галава, зноў нядобра кальнула пад лапатак. Вольга чула, як хлопцы злезлі з печы, зусім побач, за нятоўстай дашчанай перагародкай моўчкі распраналіся, леглі ў свае пасцелі і хутка па-здоровому засалі насамі. Яна таксама сілілася заснуць, бо ведала: раніцай будзе зусім разбітая, яе хваравіты выгляд устрывожыць сыноў, будучы дапытвацца, што з ёю, і святая будзе ўжо не святая.

...Тады, многа-многа гадоў назад, вось гэтак жа трывожыўся, дапытваўся, што з ёю сталася, Іван, яе Іван.

Ні час, ні ўсё тое, што звалілася пасля, ні нават цяперашняя яе хвароба не прытупілі памяць. Вольга здзівілася, як многаму здзіўляецца чалавек мо перад апошнім сваім жыццёвым парогам, як абвострацца, кожнай клетачкай нерваў, чыста і ясна ўбачылася ёй мінулае, нават тое, што дасюль было затулена нейкай цьмянай пялёнкай, а то і абрываўся чорным правалам.

Спачатку была радасць сустрэчы з Іванам, самым дарагім, самым любім чалавекам. Ужо глыбока ў лесе, калі мінула ўсялякая пагроза, яны, не саромячыся, пры ўсіх цалаваліся, і ён, і яна ажно плакалі, не хацелі хаваць сваіх слёз. Іван, пасадзіўшы яе ў сані, ахінуўшы цёплым кажухом, трымаў адной рукой скрутак з Лесікам, другой, такой роднай, шурпатай і цёплай, гладзіў яе шчокі. У гэтай гарачы прытупілася трывога за Лесіка: думалася, што ўсё самае страшнае скончана і для яе, і для сына, вольга зараз трапяць куды-небудзь у цёплае, і яны, маці і бацька, ужо не дадуць прапасці свайму маленькаму...

Чаго, чаго, а вольга таго свайго дзікага, нечалавечага крыку, калі, пасля чатырох гадзін шалёнае гонкі па лесе, ужо ў лагера, у партызанскай зямлянцы выявілася, што Лесік нежывы, яна ніколеккі не помніць. Пра гэта пазней, праз які месяц, раскажаў Іван.

Спачатку, як хавалі Лесіка, хоць і прыглушыла, прыбіла яе гора, усё, здавалася, абдызецца добра. Яна сама паказала непадалёк ад лагера месца для магілкі — невялікую круглую палянку, дзе густа раслі, цягнуліся ўгору бярозкі, а на самай сярэдзіне ўзвышаліся два пракаветныя дубы-волаты. Скрозь тоўстым белым пластом ляжаў снег. Але ўгадалася, як ціха і зялёна будзе тут вясной, калі і бярозкі, і вольга гэтыя дубы апрануцца ў новае ўбранне.

Лесіка паклалі не ў труну — не было якраз дошак, а ў глыбокія драўляныя начоўкі, якія пасля зверху забілі фанерай. Івана ўжо тады насцярожыў жончын выгляд, нейкі спустошана-абыякавы, тое, што ні аднае слязіны нават не капнула з яе вачэй, быццам хавалі не іхняга сына, а зусім чужое, неядомае дзіця...

Пасля яна злегла, не мела сіл больш стаяць на нагах. Шклянымі зрэнкамі зацята глядзела некуды далёка-далёка, не ела, не гаварыла і амаль нікога не пазнавала. Фельчар, што быў у атрадзе, стары, з бародкай чалавек, бяссільна разводзіў рукамі, не мог даць ніякае ні рады, ні парад. Яна схуднела,

разам, зацкаваныя аўчаркамі, па горла сядзелі ў балюце. Усё было. Але, дзякаваць богу, нека ацалелі. Цяпер што!.. Самае страшнае — ззаду, у мінулым...

Іван усё ж папярэдзіў, каб асцярагалася, ішла люднымі мясцінамі, абы-дзе не начавала, бо ці мала можна напароцца на якую брыдоту: недабітага фрыца, бобіка, а то і зграі згаладалых ваўкоў: развалюся ж іх за вайну процьма.

Надвечар, калі пашарэла, а густое, адліжнае паветра працяў лёгкі, нанач, марозік, як часта бывае такое пад канец сакавіка, яна набліжалася да свайго хутара. Елкі і сосны паабпал гравійкі, набрынялыя за дзень вільгацю, стаялі маўкліва і заду-

Алесь РЫБАК

Сёлета выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціць у свет маю новую кніжку прозы, у аснове якой — апавесць «Што пасееш...»
Цяжка ў неальных радках сказаць пра ўсю задуму твора. У меру сваіх магчымасцей усаляю

дабрату і гуманізм савецкага чалавека, і ў прыватнасці — жанчыны-маці, яе незвычайную самаахвярнасць нават у імя чужых дзяцей...
Прапаную ўвазе чытачоў газеты ўрывак з апавесці.
АУТАР.

зжаўцела ў твары, засталіся скура ды косці. Іван дні і ночы праседжаў у зямлянцы ля яе палка. Камандзір атрада, шкадуючы Вольгу, пакуль што не даваў яму ніякіх заданняў.

Хто ведае, як яно было б далей, каб нехта не паказаў Івану звазіць жонку ў Ярцы, глухую лясную вёсачку ў некалькі ўсяго хат, што ў суседнім раёне, за паўсотні якіх кіламетраў ад іхняга лагера, да адзінокай, сагнутай у крук, але шустрай бабулі Агаты. Яна, казалі, умела шаптаць і ўсе нервовыя хваробы як рукой знімала. Іван спачатку і слухаць не хацеў ні пра якіх шаптах, не верыў ім, але, прыбіты горам, выпрасіў каня і павозку, ухутаў жонку і ноччу павёз.

Агата, толькі паглядзеўшы на Вольгу пры бяжым, хісткім святле газоўкі, прапанавала пакінуць хворую, прыехаць недзе праз тыдні тры, не раней.

Тыя тры тыдні хапіла Івану. Была цяжкая аперацыя — нападзенне на фашысцкі гарнізон, затым з групай хадзілі на «жалезку», і толькі пасля гэтага задання ён змог, учарнелы ад напружання і думак пра жонку, выбрацца ў Ярцы.

Радасць перапоўніла яго, калі ўжо з вуліцы, праз шыбу ўбачыў Вольчын твар, пакруглены, з добрымі жывымі вачамі, у якіх, праўда, тайліся яшчэ і боль, і смутак...

...А праз год, акурат у такую ж пару, знаёмыя і незнаёмыя дарогі вялі яе дадому.

Балючым было расставанне з Іванам. У той апошні іхні вечар ён многа і гарача гаварыў, як прыгожа і багата жывуць яны, хай толькі даб'юць усю немчуру, што вулкай палезла на нашу зямлю, во і зараз, хоць турнулі яе далёка, яшчэ крэпка ашчэрваецца, забівае, паліць, рабуе. Таму ён не можа, не мае права скласці зброю. А яна, Вольга, хай як-небудзь дабіраецца дадому, у вызвалены, ачышчаны ад фашысцкай погані родны кут, прыгледзіць хату, калі тая яшчэ цэлая, мо што-небудзь пасадзіць, пасее, пакуль ён вырвецца. Трэба ж дбаць ужо і пра заўтра... З яе ж досыць, навалялася, хапанула ўсяго пад завязку. І так во цэлы год разам рызыкавала жыццём, хадзіла на заданні, вырывалася з блакады,

менна, ажно вусцішна рабілася ад гэтае іх маўкліваасці.

Ветру зусім не чулася.

Восеці, куды іх з Лесікам кінулі летась фашысты, ужо не было. На тым месцы горбіліся над зямлёю кучы асломкаў. Прайшоўшы яшчэ трохі, Вольга як не самлела, ногі, што і так ажно гулі ад нялёгкай, трое сутак амаль запар, хады, падагнуліся, і яна толькі велізарным намаганнем волі прымусіла сябе ўтрымацца, не гопнуцца на дарогу.

Вачам, хоць яа двара і пацямнела, адкрылася жахлівае: Чубаўкі больш не было, не засталася ні аднае цэлае хаты. На іх месцы чарнелі комінамі-шкілетамаі паўразбураныя печы. Недзе, ці не адчуўшы чалавека, нема, па-дзіцячы заенчы ўздзіцелы кот. Дзе ж усё людзі, што зрабілі яны, фашысты, з людзьмі? Няўжо нікога няма жывога? Якім жа лютым, крыважэрным зверам трэба быць, каб вольга так руйнаваць, паліць дашчэнту, хадзіць па чалавечых касцах?!

Вольга адчула, што ёй не хапае паветра, вольга-вось задыхнецца. Не помнячы сябе, яна нагнулася, хапіла жменю снегу, прыклала да твару, мокрую, ахаладзелую руку сунула за пазуху, бліжэй да сэрца. Трохі адлягло. Але ногі, каб ісці далей, не слухаліся. Яна зняла з плячэй свой хатуль, куды з Іванам паклалі ўсё, што ў іх было — паўкулідкі хлеба, некалькі звараных, неабіраных бульбін, два кавалкі мыла, трохі ў торбачцы солі, карабок запалак, яшчэ тое-сёе з драбязы, — і села на гэтае дабро, якое за дарогу, хоць і важыла цяжым, намуляла, адабрала ёй плечы.

Куды ж цяпер ісці, да каго падацца? Калі знішчылі, не пакінулі нічога ад такога селішча, як Чубаўка, дзе былі і школа-сямігодка, і сельсавет, у якім яны з Іванам распісаліся, і крама, то, пэўна ж, ад хутара іхняга і попелу не засталася.

Падумалася пра Садкі, пра стрыечную сястру Верку. Мо хоць яны ацалелі? Аднак Вольга адчула, што сёння ўжо ніякіх чалавечых сіл не хопіць дабрацца да Садкоў. Пасядзеўшы яшчэ трохі, яна з цяжкасцю,

з табою — і не з табою.
Імгненне толькі і было,
а ўсё, што маю, страчу.
Прыкрыла даланей цяпло,
як птушаня,
і плачу.

Ты б мог забараніць цвісці
разбуджанаму дрэву?
Ці промям — гнездзіцца ў лісці?
Ці дню — шумце залевай?
Ці жаўранку — званчэй спяваць,
вітаючы дасвецце?
Ці кветцы — мёд свой аддаваць?
Ты б мог?

Навошта ж сэрцу
забараняць гарэць і грэць
таго, хто побач стыне?
Пужае холад, а не смерць...
Ці ёсць мяжа ў пустыні,
якую ты абжыць гатоў
і называеш: вечнасць?
Мы ўсе — на скразняку гадоў,

не імі ж сум вылучаць!
Гады, гады... Вось і ў душы
паціху вечарэе.
Навошта ж той агонь тушыць,
які цябе сагрэе?

Адзіноцтва, я прагну цябе,
а ў абдымках тваіх вечаровых
прычакаю, калі разаб'е,
разарве іх чыё-небудзь слова,
і кідаюся ў вір, у натоўп,
у гаворкі пра цуды прыроды,
пра забыты ўсясветны патоп,
пра памер вершаваны, пра моду.
Выслухоўваю ўсё, да лухты,
спяваюся ўсім, хто пытае,
і палюхаюся пустаты,
што раптоўна ўва мне вырастае.
Ні ўспамінаў, ні слоў, ні надзей,
бы збылося начное прароцтва...
І бягу — ад сябе, ад людзей,
у абдымкі твае, адзіноцтва.

Кажу: работа, рамяство,
а словы радасна спрабуюць
падняць пралётамі мастоў
над лёсам
раніцу любую.

Упэўнены: усе шляхі
ідуць насустрач, прагнуць стрэчы,
і час, да радасці глухі,
такую стрэчу не аспрэчыць.
Хай раніца ў душы! — яна
не згасне,
перш чым сонца ўздыдзе,
бо раптам і мая віна,
што хтосьці на свой лёс у крыўдзе:
ледзь прыцярушавае жарствой
былое — болька застаецца...

Кажу: работа, рамяство,
а словы спапяляюць сэрца.

Не баліць табе, век...

Калыхаю дзіця на руках,
а мяне калыхае зямля,
а зямлю калыхае абсяг...
У каго, у каго ты цялаў?
Ты дасюль яшчэ бед не скасіў,
што так густа крыжамі ўзшылі,
ты дасюль не аплакаў усіх,
пахаваных у сэрцы зямлі.
А страляў...

У каго ты страляў?
Я тваё калыхаю дзіця.
І адна ў нас з табою зямля.
І адны ў нас прасцягі жыцця.
Упаду я — не ўчыш віны,
пахіснецца зямля — і агонь
не чарговай, апошняй вайны
спапяліць і цябе самога.
Не баліць табе плач мой здала...
Калыхаю дзіця на руках —
і да траў аціхае зямля,
і да зорак нямею абсяг.

нібы налітая свінцом, паднялася, так-сяк злаўчыўшыся, ускінула на плечы хатуль. Чамусьці не схачелася ісці праз Чубаўку ці, лепш сказаць, праз тое, што ад яе ўжо асталася, і Вольга, мінуў павагаўшыся, рашуча звярнула ўбок, ступіла ў аселя, але глыбокі яшчэ снег...

Стала ўжо цёмна, але яна не баялася, пайшоўшы напярэці праз поле, што заблудзіцца. З заплісчанымі вачамі магла б трапіць адсюль на свой падворак. Кожны пагорачак ці лагчынку, кожны камень-валун, кожны кусцік, хоць і расплываліся, гублялі яны зараз свае абрысы, Вольга ўсё ж пазнавала па вядомых толькі ёй адной прыкметах.

Пацягнула дымок, і ў яе ў шчылівай надзеі ёкнула сэрца: няўжо абыйшла іх бяда, няўжо ногі ступаць на родны парог?

Да рэзі ўвачу ўглядалася наперад. І калі трохі злева, па ходу, блекла пазначыўся агеньчык, яна ўжо ніколі не сумнявалася: гэта свеціцца ў хатах, там ёсць жыццё, там людзі! Вольга наддала ходу.

Першы зачарнеўся ўсімі будовамі Тамашоў хутар. Над комінам вецца, нават поцемку відно, белаваты дымок. Пэўна, Адоля ладзіць на вячэру свайму бязногаму Тамашу яго заўсёдняе клёцкі. А вуны і яе хата!.. Толькі што ж гэта?.. Чаму з кухні цэдзіцца ў цемнату, у ноч, квалае, як бы чым прыглушанае, святло? Хто мог пасяліцца там?

Яна спынілася, рукавом караткаватага, ужо добра панашанага кажуха выцёрла спацелы твар, зноў уталопіла позірк туды, скуль ішло гэтае святло. Не, яна не памылілася: нехта там, у яе хаце, ёсць.

Нарупіла думка — зайсці спачатку да Адолі. Карцела хутчэй даведацца пра Чубаўку, што і як там сталася, што з людзьмі, заадно Адоля раскажа і пра ўсе іншыя навіны. Пра тое, хто і па якім праве ўбіўся ў яе хату — найперш, вядома...

Адоля кешкалася на кухні, у шчарбатай кадцы, нагнуўшыся, мыла і накладвала ў пузаты гаршчок дробненькую, што арэшкі, бульбу. На Вольгу, калі тая, не пастукаўшыся — ніколі па-суседску яны гэтага не рабілі, — пераступіла парог, нават і не зірнула. Вольга хацела гучна павітацца, але Адоля, не падымаючы галавы, усё гэтак жа занятая работай, апырэдзіла, буркава кінула:

— Трасца цябе недзе ўвесь вечар ганяе! І дроў на заўтра нават палена не прыцёг. Выстранчы тут адна...

Вольга кашлянула, і ў Адолі як спружынай выпрасцала спіну. Не даўшы Вользе апамятацца, яна загаласіла:

— Во-о-о-лечка, ты! Жывая! А я думала, то цюхцяй мой... Яшчэ завідна пайшоў да Гораша запалак пазычаць і во — усё няма і няма. Што можна гэтулькі рабіць? — Яна, разгублена-радасная, абняла Вольгу, мокрым ад слёз носам тыцнулася ёй у шчаку. — Мала ўжо надзеялася, што зноў пабачымся... Ведала, што вас тады, бедных, ля мастка партызаны ўратавалі. Але ж гэтулькі часу... Гэткі год жахлівы быў...

Яны, сеўшы на ўслон, зараз абедзве плакалі. Трохі, збольшага, Вольга расказала пра сябе, пра смерць Лесіка, пра тое, што было пасля. Адоля смаркалася ў падол рудога, бруднага фартуха, ім жа выцірала і слёзы.

— Чубаўка... Што з ёю? — выдыхнула, нарэшце, Вольга. Яна баялася гэтага пытання, знарок цягнула, ведала, што хочаш ці не, усё роўна давядзецца спытаць.

Адоля стаілася, бы здранцвела, твар спалатнеў, рукі, якія яна паклала на калені, дробна трыццелі. — Ну, кажы, што ж ты, — як не крыкнула, не пазнаўшы свайго голасу, Вольга.

— Ты ж, пэўна, бачыла, ішла тудэю... Не так даўно... усё гэта... Два месяцы назад... Наехала іх у чорным, што груганя якога. Ды ці першы раз? Але гэта... Чулі, гады, свой скон. Усё дапытваліся, хто старасту прыкончыў. Хто ж мог тое бачыць?.. Але сабаку сабачае смерць... — Адоля патамаўчала, у яе вачах адбіліся і страх, і гідлівасць, затым, памыляўшы губамі, працягвала далей: — Ага, яшчэ ж пры табе адшукалі яны сабе паслугача — таго, большага з сыноў Боўтача, Харытона, п'яніцу і распусніка.

Колькі папіў ён людской крывіцы, колькі маладых дзяўчат загубіў, злыдзень, са сваімі хаўруснікамі. Хай яму і на тым свеце мулка будзе!.. Але і сам у сваёй крыві захлынуўся: нехта пазна вечарам упільнаваў яго, тапаром расквасіў галаву. Вось пасля таго і наехала іх у чорных мундзірах. Сяглі ўсіх чубаўскіх у воець і падпалілі. Жыўцом. І дзяцей, і старых. І вёску спалілі. Не з-за Боўтача толькі, не. Усё прыпомнілі людзям: і што партызанам памагалі, і воўкам глядзелі на іх новую ўласць, і што амаль усе мужчыны, хлопцы былі ў лесе ці ў войску, білі, нішчылі іх, душагубаў...

Вольга сядзела скамянелая, у невядушчых вачах яе адбілася гэтулькі гора, пакут і адчаю, што Адоля ажно спалохалася. Яна раптам спахпілася, ляснула рукамі:

— Што ж гэта я не прывеціла цябе па-людску, распрануца нат не прапанавала... Адно ўсё страхоце на языку... То распраніся, Волечка, у мяне ж цёпла, слава богу, а зараз мо і Тамаш надыйдзе, павячэраем заадно. Клёцкі там, у грубцы, даварваюцца.

— Трэба ж ісці... — схамянулася Вольга, і Адоля ўчула ў яе голасе: суседка калі не ўсё ведае, то здагадаецца і зараз да канца хоча яснасці, што і як з хатай.

Нібы вінавацячыся, Адоля ўсхліпнула, зноў засмаркалася ў падол:

— Паліцаіха... там... з дзіёнкам. Знекуль далёка самі. З немцамі беглі, ад кары ўцякалі. Я ж ім казалі, што прыйдзеце вы, вернецца. Ён сам, паліцай, мяне чуць не забіў, калі заікнулася. Бегаў усё, пісталям размахваў, гразіўся як з чубаўскімі ўчыніць. А сам калаціўся ад страху: пяткі падмазваць пара, нашы ж напіраюць, продыху ім, гадам, не даюць. А тут жонка ягонная... Хвароба нейкая ўбілася, з ног зваліла. А яшчэ цяжарная. Ён і кінуў яе адну з дзіёнкам, хлопчыкам. Шкуру сваю ратаваць жа трэба.

Вольгу як токам траснула:

— У маёй хаце... паліцаіха?!

Яна мала помніла, як выбегла ад Адолі, калі ўхапіла хатуль. Не чула ні стомы, ні гуду ў нагах. Цяжкімі, рашучымі крокамі, амаль падбегам, там-сям па калена яшчэ ўвальваючыся ў снег, яна пакіравалася да свайго двара. Адна думка, адно жаданне агнём паліла ўсё нутро: хутчэй у хату, хутчэй хапіць мэтлахі няпрошанай кватаранткі і выкінуць, к чортавай матары шпурляюць усё на вуліцу, каб нічым і не смярдзела, паказаць на дзверы і самой чужаніцы — ідзі, скуль прыйшла, бяжы, даганяй свайго бобіка-дзужка, мо яшчэ і дагоніш... Іч ты, аблюбавала сабе цёпленькі куток! І ад людскога вока далей... На ўсё гатовенькае спакусілася? Палічыла са сваім паліцаем, што з яго сабачае ласкі і костачкі гаспадароў сапрэлі ў зямлі, можна смела шыкаваць, распараджацца чужым? А скуль не хацелі, вылюдкі! Хопіць, нашыкаваліся...

Сенцы былі на засаўцы, і Вольга штомоцы загрузкала ў дзверы, укладваючы ў гэты грукат невядома адкуль узятую сілу. Праз хвіліну з кухні данёся знаёмы рып, кволы жаночы голас насцярожана спытаў:

— Хто там?
— Адчыняй! — Вольга зноў, ужо нагой, нецярпліва саўганула ў дзверы, ажно гулка затрымцела ў акне шыбіна.

Там, усярэдзіне, як стаіліся, анямелі... Але вась па падлозе мітусліва затупцелі, зашоргалі ў нейкіх атопках ногі, той жа, праўда, добра ўжо напалоханы, разгублены голас выдыхнуў зноў:

— Я зараз, зараз... Ой, што ж гэта?

За дзвярамі, чуваць было, хтосьці ў поцемку нервова залапаў, зашнарнуў рукою, шукаючы засаўку. «Што, не патрапіш? — гняўліва падумала Вольга. — А сюды, у чужую хату, дык патрапіла?»

Засаўка, нарэшце, азвалася ўвушшу цяжкім жалезным скрыгатам. Вольга трохі сакала, затым тарганула дзверы і, пакінуўшы за сабою ўсё нарасторыст, амаль услед за жанчынай ступіла на кухню.

Вока адрозу выхапіла няяркую, з укручаным кнотам лампу на сталі, у бляклым яе святле збале-

люю, без аднае крывінікі ў твары, невысокую маладзіцу з пакутліва-застылымі вачамі. Прыхінуўшыся да сцяны і як бы баронячыся ад каго, яна растапырыла, выставіла наперад рукі, за якімі ўгадваўся вялікі живот... Побач, учапіўшыся за спадніцу, басаножа на голай падлозе стаяў, ціха румзаў русыя хлопчук гадоў пяці-шасці.

Вольга, нічога не кажучы, паклала на зэдлік хатуль, распранулася і павесіла на цвік кажухок, заглянула ў пярэдні пакой, нібы правяраючы, ці ўсё, што было ў хаце год назад, зараз на сваім месцы, ці не прапала часам што. У цемнаце нічога не пабачыла. Зноў вярнулася на кухню. Адчуўшы, як з двара цягне холадам, пайшла і зачыніла ўсе дзверы. Нешта трэба было сказаць, кінуць у твар гэтай чужаніцы выпелыя словы, якія толькі што агнём пяклі, вярэдзілі душу, прымушвалі да хрусту, да болю ў пальцах сціскаць кулак. Але, на дзіва, чамусьці захраслі на губах тыя жорсткія, але справядлівыя словы. Яна зноў змерыла позірккам нерухомую, зараз з грывасай болю на ўсё гэтым жа збылым твары, постаць маладзіцы, русыяга хлопчука і адчула, як тая, нядаўна ўплеценая ў нервы, напята да звону струна рэзка абарвалася. І мо больш ужо для прыліку — толькі б не раскінуць і не маўчаць — Вольга нахмурыла бровы, працадзіла праз зубы:

— Ну, дык што рабіць-це?!
— Мы зараз, зараз... пойдзем куды... — хуценька залепятала маладзіца і, выйшаўшы са свайго здранцвення, замітусілася па ўсіх кутках.

Яна хапала і кідала ў адну кучу пасярод кухні апаратку, сваю і хлопчукову, тое-сёе, што пад руку трапляла, з іншых рэчаў. Аднекуль выцягнула стракатую даматканую посцілку, нагнулася, каб звязаць усё ў клунак і... дзіўна неяк войкнуўшы, асела на падлогу.

Вольга не на жарт спалохалася. Увесь выгляд маладзіцы — тое, як да крыві закусіла губу, як цяжка лавіла ротам паветра, курчылася, лапала за ніз жывата — гаварыў, што ёй нядобра; што вась-вась могуць пачацца, калі не пачаліся ўжо, роды. Трэба нешта рабіць, не стаяць вась так, разгублена апусціўшы рукі. Што б там ні было, а ўсё ж чалавек, жанчына, зараз ёй мо як ніколі ў жыцці блага і без нечае дапамогі ніяк не абыдзеца. А тут яшчэ нема закрычаў, кінуўся да маці хлопчук. Размазваючы кулачком па твары слёзы, ён ажно надрываўся:

— Мамачка... ставай! Мамачка, мне стлашна... Ставай, мамачка!..

Вольга ўзяла за руку хлопчыка, шурпатай даланёю правяла па мяккіх русыях валасах і адчула, як нейкі даўкі камяк здрадлива падкаціўся да горла. «Бо-жачка, што ж гэта дзееца на свеце? Як усё склалася!..»

Хлопчука яна пасадзіла на лаве ў покуце, наказаўшы яму не злазіць і не румзаць, пабольшала язычок агню ў лампе і нахінулася да маладзіцы. Той, бачна было адрозу, рабілася ўсё горай і горай. Вольга падклала пад голаў маладзіцы першае, што трапіла пад руку, — невядома з чыйго пляча картовы пінжачок, затым вырашыла, не баячыся ні хвіліны, бегчы да Адолі. Уздых мо як і падсобяць, аблегаць жанчыне пакуты. Тым болей, Вольга ведала, Адоля не навічок у гэтай бабскай справе.

Адоля, на шчасце, яшчэ не спала, якраз з Тамашом вячэралі. Убачыўшы суседку на парозе сваёй хаты, без кажуха і нават без хусткі, яна першая занепакоена спытала:

— Што, што там у цябе?
Вольга, нягледзячы на разгубленасць, не збылася паздароўкацца з Тамашом. Мелькам адзначыла ў думках, як ён за год згорбіўся, асунуўся, пастарэў, і пасівеў. Яна паклікала Адолю бліжэй да сябе, шатнула як не ў вуха:

— Гэтая... кватарантка... кепска ёй.
— Яшчэ ж зарана, — адрозу здагадалася Адоля і, болей не пытаючыся, выцягнула з печы гаршчок цёплай вады — балазе стаяў і не астыў з раницы, — наліла вялікі гліняны гладыш, выняла з кувэрка чысты ні то ручнік, ні то якую ануцу. Завіхаючыся, апырнула і разам з Вольгай падалася на двор.

ТРАПЕЧАЦА палахлівы агеньчык лямпы, прыкрытай далонню, вырываючы са змроку занавешанае акно, худзенькія целыцы дзетка, якія спяць. Прытоныя начны спакой. Строгі жаночы твар: сурова сцятыя вусны, прыжмураныя вочы — вострыя, з цяжкімі павекамі. Жанчына ходзіць па пакоі. Сумная вахта яе начной бяссонніцы: то вузлаватымі пальцамі беражна падыме хлапечую руку, якая звесілася з ложка, то трывожна гляне ў адтуліну маскіровачнай шторы — што там, на вуліцы?

Там у здранцвенні «каменданцкай гадзіны» з ціхаю пагарозаю гурчыць матор і крадзецца па бязлюдных вуліцах чорны «опель».

Фільм «Каменданцкая гадзіна» («Ленфільм», пастановка Наталлі Трошчанка, сцэнарый Самсона Палякова) пачынаецца такім «счапленнем» планаў. Карнікі ўсчынаюць крывавае паляванне, ведаючы імя і месца знаходжання намечанай імі ахвяры. Вера Герасімаўна, гаспадыня дома, якая сабрала дзяцей — сірот вайны, — насцярожылася.

Прадчуванне бяды і жорсткай барацьбы літаральна працінае гэтыя кадры. Замкнёны твар жанчыны — пахмурны, у ім — і трагічная асуджанасць, і сіла.

Вера Герасімаўна — «баба Вера» — артыстка Галіна Макарава.

Гаварыць пра натуральнасць, арганічнасць Г. Макаравай у кадры або на сцэне — бадай, тое ж, што хваліць пецучую птушку за яе прыродны голас. Такая яна артыстка, здатная свабодна «абжыць» «прапанаваныя абставіны», натуральная ў любой стылістыцы відовішча.

Якая ўнутраная (часам пакутлівая) падрыхтоўчая работа папярэднічае гэтаму — гаворка іншая. Пра гэта можна толькі здагадацца ці даведацца іншым шляхам. Гэта мы не бачым. Мы атрымліваем, так скажам, вынік — жывы характар, жывы лёс. Так што «першы віток» яе арбіты — шлях да характару — застаецца для нас

не толькі схаваць хлопца, але і каб ценю падазронасці не засталася, бо гэта — страшная небяспека.

Памятаю фільм гэтага ж рэжысёра і яшчэ адзін рынак — там было ўсё з дастатковай мерай натуральнасці; прысутнасць жа Макаравай высветліла хібы, рынак здаўся далёкі ад праўдзівага, бо «палезла

«МОЖНА РАСКАЗВАЦЬ БЯСКОНЦА...»

невідочны. Прынамсі, баба Вера настолькі пазнаецца, да такой ступені належыць і гэтаму дому, і гэтаму дню, пра які расказвае фільм, што іншай яе ўжо не ўяўляеш... Тая ўласцівасць артысткі, што пастаянна здзіўляе нас, — уласцівасць небяспечная. Небяспечная для любой недакладнасці, любой няпраўды ў кадры ці на сцэне, нясцерпнай побач з яе мастацкай праўдзінасцю.

Як птушка, якая адводзіць паліўнічых ад свайго гнезда з птушанятамі, яна кідаецца на паліца. Выхоплівае хлапчанё з ягонных кіпцюроў. Голасна крычыць. Праклінае, з усяе сілы намагаючыся «выклікаць агонь на сябе». Тым часам галоўнае — адштурхнуць малага хлопчыка, схаваць ад нядобрага вока. Гнеў — сапраўдны, але вочы — учэпістыя. Яны цвяроза кантралююць увесь убогі, напружана-глухны рынак: ці не спяшаецца на дапамогу паліцаю хто? Яе ж задача

зададзенасць мізансцэн, стала відавочнай другаснасць рэжысёрскіх вырашэнняў. Не, Макарава не спрачалася з задумаю фільма, не было ў яе такой мэты, але — мера праўды была іншая. Яна пражывала лёс жанчыны, урэшце — лёс народа, і ўсялякая разумовая зададзенасць побач абарочвалася інсцэніроўкай.

Калі ў «Каменданцкай гадзіне» яе хлопчыкі «пагулялі» са смерцю, ды так, што гэта магло каштаваць жыцця ўсяму дому бабы Веры, яна, апантаная гнева, вырашыўшы іх і пакараць, і напалохаць, укладвае радочкам, бярэцца за папругу. Але ападае папруга, ападае рука, толькі злёгка закрунуўшы хлопчыкаў... Артыстка прапанавала свой варыянт і змяніла сцэну: не магла біць дзяцей ні яна, ні «баба Вера».

Расказваюць, што аднойчы на здымках, увайшоўшы ў павільён, Макарава ўбачыла: падлога — брудная. І, неадкладна

знайшоўшы вядро і анучу, памыла падлогу. Яна нікому нічога не тлумачыла, нікога не ўпкінула, але — у «яе доме» падлога павінна быць чыстая!

Яна — гаспадыня ў сваім доме — у ролі, у тым сэнсе, што дасканала ведае любы яе закутачак. Але яна, артыстка, дакладна ведае і дзе канчаецца яе — і пачынаецца агульнае, усяго фільма, усяго спектакля ў цэлым. І гэта — ужо «другі віток» любой яе ролі.

Вера Герасімаўна ходзіць па сваім доме, а цябе раптам працінае думка: ды яна ж тут і ў цемры не аступіцца. Звыкла працуюць яе рукі, і аднаго яе позірку дастаткова, каб заўважыць непрыкметнае старонняму воку. Гаспадыня!..

Гаспадыняй была яна ў доме Лушкі-Лявоніхі, ды там яна была шчаслівая гаспадыня. І жонка пастуха Цярэшкі Паліна была шчаслівая ў сваім доме, пакуль не прыйшлі чужынцы. Але і тады яна імкнулася быць гаспадыняй у сваім доме, у сваёй сям'і, у сваім жыцці. Баба Вера ўжо спазнала смак гора, холад і прастору апусцелага дома, неўтаймоўны боль у сэрцы, дні і ночы жаху, пакучай нянавісці, адчаю: заплюшчыць бы вочы і заткнуць вухы, не чуць гаўкання чужой мовы і грукату ботаў, не бачыць балотнага або чорнага колеру мундзіраў... У ноч, калі мы яе ўбачым, усё гэта — пласт за пластом — стала горкім яе вопытам, над якім узнеслася спакушанне, не менш пякельнае, чым нянавісць. І не менш моцнае, чым адчай. Падштурхоўвае яе шнырыць у руінах, знаходзіць абздоленых дзяцей, цягнуць іх, здзічэлых ад жаху, да сябе ў дом, хавашь, мыць, карміць, лячыць, не маючы ні мыла, ні ежы, ні лекаў... Працавітыя рукі бабы Веры не назавеш пяхотнымі. І позірк яе суровы. Насцярожанасць і боль. Ад тэго яна здаецца і старэйшай, і грубей-

шай. Сэрца сцята ў кулак — і цвярдзелі жалобныя маршчынікі ля рота, і вочы недаверліва глядзяць. Пацяплеюць вочы, калі кіне вокам яна на дзяцей вакол стала, — бедна, але акуртаная апраўных. Нішчыманная бульба ў шалупінні — затое талерка перад кожным... У сухіх вачах бабы Веры такі сум, такі жалі і такое горкае і цвярозае ўсведамленне: ціхая хвіля — толькі кароткая перадышка.

А калі прыйдзе бяда — гэты белатвары ўсмяшлівы хлопец, — сэрца яе адразу пачуе няладнае. Змучанае, яно мае патрэбу ў дабрыні, спакушанні. І, галоўнае, так хочацца верыць — ён жа прыгожы, чысты, адкрыты хлопец, гэты Раман. Яна ўсміхнецца — адзіны раз за ўвесь фільм — няўмела, быццам прыгадаючы, як усміхалася ў іншым, шчаслівым жыцці, быццам папросіць Рамана аказацца чалавекам, не падмадуць яе спадзяванні, іначай... Страшна падумаць, што здарыцца з усімі!..

Мы ўбачым яе твар буйным планам, калі яна даведаецца пра здраду: як на фотапаперы вокамненна будучы праяўляцца на ім слабасць і страх, безнадзейнасць і роспач, але ўсё гэта адыдзе. І твар яе ацвярдзее, застыне ў рашучасці.

А рукі — рукі ў неспакойным руху, вузлаватыя, працавітыя, і гэта бачыць адразу. Гэтыя рукі і гэты твар так жыва нагадваюць нам сапраўды класічны графічны ліст Арлена Кашкурэвіча «Партызанскія маці». Старыя жанчыны набіваюць патроны ў аўтаматныя дыскі і кулямётныя стужкі. Твары іх змрочныя, а вузлаватыя пальцы спрытна і дзелавіта выконваюць такую не ўласціваю для мацярок работу...

Гэта ўжо «трэці віток» — ад характару — праз лёс — да абагульнення. Ад асабістай

НА ХВАЛЯХ ЭФІРУ

У гэтым спектаклі мы не бачым акцёраў, толькі чуем іх. Два галасы, яўна варожыя адзін аднаму, расказваюць драматычную гісторыю, якая здарылася летняй ноччу 1863 года.

Так, час — далёкі ад нас. Але падзеі той начы дзіўна хвалююць нас, выклікаючы блізкія асацыяцыі.

Палымнела паўстаннем беларуская зямля. Агнём і мячом уціхамірвалі паўстанцаў царскія войскі, але не маглі зламаць іх супраціўлення. Разбітыя, загнаныя ў балота атрады паўстанцаў паяўляліся зноў, каб рынуцца ў няроўны бой.

Атрад царскіх войск ахоўваў пераправу праз Дняпро, штохвіліна чакаючы напаўдзена. У маленькую хаціну, дзе размясціўся пост, лёс звёў двух афіцэраў — Пору-Леановіча, беларуса з Магілёва, і Юрыя Горава, карэіннага масквіча. Для кожнага з іх вайна з «інсургентамі» стала не толькі выправаваннем на храбрасць, яна экзаменавала іх сумленне. І тое, што ў кожным збіралася, шукала выйсця, выльецца, высветліцца да дна ў тую навалнічную ноч.

Пра гэта напісана апавяданне У. Караткевіча «Паром на бурнай рацэ», рамантычны расказ, дзе святло і цені акрэслены рэзка, амаль без паўтонаў. Адзін герой увасабляе дабро, другі — зло. Паміж імі жанчына — цудоўная, пяхотная, мужная, безабаронная. І па кантрасте тут зусім бытавая постаць салдата — паромшчыка, якая падкрэслівае ўзвышаны характар (нават у злочын-

стве!) галоўных герояў. У апавяданні ёсць яшчэ адна дзейная асоба, безыменная, шматоблічная — прырода, якая, як заўсёды ў Караткевіча, з'яўляецца абавязковым удзельнікам падзей, адцяняючы, умацняючы нястрымныя чалавечыя пачуцці.

Галоўная рэдакцыя літаратурна-драматычнага вяршання Беларускага радыё стварыла радыёспектакль па гэтым апавяданні (аўтар радыётэксту У. Мехаў, рэжысёр А. Вавілаў).

...Мы чуем голас, нягучны, пранікнёны, спявадальны. Чалавек расказвае пра сябе, пра тое, што здарылася з ім некалі, у бурную навалнічную ноч, якая перавярнула ўсё яго далейшае жыццё. Так пачынаецца радыёспектакль «Паром на бурнай рацэ». У ім захаваны ўсе дзейныя асобы апавядання, сюжэт. Толькі расказ ідзе не ад аўтара, а ад імя Горава. Такі прыём, вельмі распаўсюджаны пры інсцэніраванні літаратурнага твора, дазваляе ўбачыць падзеі вачамі іх удзельнікаў і тым самым надаць ім большую эмацыянальнасць. Гэта і адбылося ў радыёспектаклі.

Горава іграе заслужаны артыст БССР У. Рагаўцоў. Яго голасу верыш, заражаешся яго

хвалеваннем, сумам. Тужлівымі вачамі апавядальніка мы бачым палі, стаптаныя вайноў, каласы, якія «плачуць зярнятамі», шыбеніцы сярод збожжавых палеткаў. Адаючыся ва ўладу гэтага голасу, мы пранікаемся трывогай, якая ўсё нарастае, каб у фінале закончыцца выбухам, смерцю аднаго з

НЕ ТОЛЬКІ АБ МІНУЛЫМ

Радыёспектакль «ПАРОМ НА БУРНАЙ РАЦЭ»

герояў. Гэтае крэшчэнда падзей і чалавечых пачуццяў, паметэрску вылісаных У. Караткевічам, чуйна ўлоўлівае і перадае артыст У. Рагаўцоў у апавядальных сцэнах. А там, дзе ён з апавядальніка павінен імгненна пераўвасабляцца ў дзейную асобу, — там артысту, як падалося, бракуе жывога, непасрэднага пачуцця. Між тым яго герой, капітан Гораў, быў тады маладым і гарачым чалавекам, якога справядлівы гнеў падштурхнуў на адчайныя, безразважныя ўчынкi. Але апавядальнік гаворыць аб іх, як бы ўспамінаючы. У яго тоне адчуваецца настальгічны смутак па назавушчы страчаным гарэні душы.

Гэтая элегічная інтанацыя, магчыма, стала б вядучай у спектаклі, калі б не выканаўца другой галоўнай ролі — капітана Пору-Леановіча. Яго іграе народны артыст СССР В. Тарасаў. Разам з ім у радыёпаста-

ноўку ўрываецца сапраўдная драма. Гэты вобраз і ў апавяданні вылісаны намнога ярчэй. Письменнік густа кладзе фарбы, малючы партрэт Леановіча, яго «страшнаватыя блакітныя вочы, у якіх відна была пагарда да ўсяго, ...рэзкі шрам паўз брыво і левую скроню, ...мрцвячы твар, укриты кропелькамі поту...» Але ні адной з гэтых фарбаў артыст не можа скарыстаць, таму што мы ўсё роўна не ўбачым яго героя. У распараджэнні выканаўцы толькі слова і ўласны голас. Але імя Тарасаў валодае віртуозна. Напэўна, ні ў адной сцэнічнай ролі гэтае майстэрства не праяўляецца так моцна, як тут. Самыя тонкія адценні пачуцця перадае голас Тарасава: іронію, з'едлівы сарказм, жорсткую непахіснасць. А якія шматзначныя ў яго паўзы! Амаль фізічна адчуваеш, як у гэтыя імгненні згушчаецца змрочная душэўная энергія Леановіча, каб затым выбухнуць успышкай шаленства або спусташальнага цынізму.

Здзіўляючай, парадаскальнай уласцівасцю валодае радыётэатр: яго нябачныя вобразы часам больш аб'ёмныя, шматгранныя, чым убачаныя на экране або на сцэне. Тлумачыцца гэта, відаць, некаторай незавершанасцю, пластычнай хісткасцю вобразаў — перад намі нібыта накід асобы, характару, якія ахвотна дамалёўвае наша ўяўленне. Мы, слухачы, тут больш саўдзельнікі творчага працэсу, чым, скажам, у тэатры або ў кіно.

Цяжка забыцца пра вобраз Леановіча ў выкананні В. Тарасава. Артыст паказвае нам чалавека, у якім боль за зняважаную родную зямлю пераплавіўся ў нянавісць да прыгнятальнікаў і прыгнечаных. Зня-

верыўшыся ва ўсім і ва ўсіх, ён спрабуе вызваліць сябе ад усялякай маралі, аднак да канца так і не можа загнушыць у сабе голас сумлення. Яго дакоры ўзмацняюцца асабліва пасля чарговай подласці Леановіча: выконваючы загад, ён затрымлівае на пераправе жанчыну, якая вязе памілаванне свайму мужу-паўстанцу, і таго пакаралі смерцю. Водгукі ўнутранай барацьбы, што разрываюць гэтую скалечаную душу, мы чуем у гуле буры, у грукце навалніцы, у шалёным танцы ракі, што выйшла з берагоў. Старанна распрацаваная рэжысёрам гукавая партытура спектакля ўзмацняе псіхалагічнае напружанне, напальвае атмасферу дзеяння.

У апавяданні Караткевіча, у самым яго фінале, Леановіч перажывае хвіліны духоўнага ачышчэння. Пасля стрэлу Горава Леановіч халадзеючымі вуснамі дзякуе свайму праціўніку: «Дзякуй вам... Дзякуй...» Толькі тут адкрываецца, як цяжка жылося гэтаму чалавеку з самім сабой.

У радыёспектаклі гэта пачуццё віны перад народам, якому ён здрадзіў, гэтую нянавісць і пагарду да самога сябе, ката і шыбеніка, мы адгадваем у Леановічу намнога раней. Занадта многа з'едлівага сарказму ў першых жа яго рэпліках, занадта многа выкліку ў яго цынічных прызнаннях. Не, у гэтай душы яшчэ не ўсё памерла, нешта яшчэ крычыць і курчыцца ў ёй ад болю. Вось у гэтыя глыбіні, вытокі ўчынкаў пранікае артыст, імкнучыся раскрыць прыроду здрадніцтва. Ідуць за ім па змрочным душэўным лабірынце яго героя, мы раптам ловім сябе на думцы, што такіх тыпаў ведаем, зусім нядаўна чулі пра іх. У

бяды герані — да трагедыі нарада...

Вера Герасімаўна быццам выкрышталізавалася з ранейшых работ Галіны Макаравай — у камедыі, драме, трагікамедыі — у «чыстую» трагедыю.

Прыгадваючы сёння ранейшыя ролі артысткі, нечакана заўважаеш, што прамень, які ідзе ад ролі бабы Веры, высветліў у іншых жанчынах Макаравай парасткі трагічнага — яшчэ тады, калі пра такое і гаворкі не было.

Баба Шура ў фільме Сяргея Мікаэляна «Удовы» ўява Макаравай ў рад артыстак кіно — незамянімых, якія праз непаўторную індывідуальнасць нясуць сваю асабістую тэму. Тэму мацярынскай любові да ўсяго жывога.

Маці класіфікацыя, Маці, якая абараняе, Маці—мціўца...

Калі з грукатам адчыняюцца засовы і з вагона для жывёл выйдзе баба Вера — мы не пазнаем яе: знявечанае болей і нянавісцю аблічча будзе страшнае — фурыя! Голас — адчайны, хрыплы — рвецца з яе сэрца, раздзіраючы яго да крыві. Страціўшы надзею, не здолеўшы ўратаваць дзяцей, звар'яцеўшы ад болю і нянавісці кінецца яна на немцаў — і ўпадзе, скошаная куляй.

Далёка ўбаку застанецца старанная дэтэктыўнасць сюжэта, кардонныя пабудовы фіналу (дарэчы сказаць, яны супярэчаць сцэнарыю), усе тыя прэтэнзіі, якія можна і трэба прад'явіць фільму. У памяці застанецца самае галоўнае — Вера Герасімаўна, чый лёс з такой спагадай, захваленнем і любоўю ўвасобіла на экране цудоўная беларуская артыстка Галіна Макарава.

Лілія БРАНДАБОУСКАЯ.

памяці ўсплываюць персанажы кнігі А. Адамовіча «Карнікі» — нелюдзі, якія былі некалі людзьмі. Як нагадае іх Леановіч з радыёспектакля «Паром на бурнай рацэ»!

Напэўна, кожны таленавіты мастак не можа не адлюстраваць свой час, нават калі ён бярэцца за матэрыял іншай эпохі. Перажытае ім і яго народам абавязкова выявіцца ў мастацкіх творах. Тое самае адбылося і з артыстам Тарасавым. Магчыма, міжволі, але ў вобразе карніка царскай арміі Пора-Леановіча ён паказаў клінічную карціну здрадніцтва, перакінуючы мост з мінулага ў цяперашняе.

Яму дапамагае музыка, спецыяльна напісаная для радыёспектакля маладым кампазітарам А. Залётневым. Яна не проста меладычная, выразная, стылістычна блізкая таму часу. Музыка бярэ на сябе ролю (даволі рэдка ў драматычных пастаноўках) не акампаніятара, а сучаснага каментатара, разумнага і небесстаронняга. Мелодыі, што ўзнікаюць у спектаклі, з'яўляюцца своеасаблівым кантрапунктам, дапамагаючы вызначыць сэнсавыя акцэнтны. Вось, напрыклад, сцэна дуэлі Горава з Леановічам. У апавяданні яна напісана ў рамантычным стылі: суровае маўчанне праціўнікаў, сумны крык птушкі, скупы прамень сонца, што прарвалася з-за хмары... У радыёспектаклі гэтая сцэна ідзе пад бадзёрую маршавую музыку. Тым самым здымаецца яе патэтычнасць, губляючы узвышаны сэнс перадсмяротных слоў Леановіча. У спектаклі гэтым персанажу адмоўлена ў паміланні, яго позняе раскаянне не змякчае суддзяў. Што ж, у гэтым выяўляецца погляд сучасніка, у якім вельмі жывая памяць аб трагедыі Хатыні і соцыял іншых вёсак, спаленых карнікамі ў гады фашысцкай акупацыі.

Д. НИКАЛАЕВА.

У СВЯТЛЕ РАМПЫ

У СЕЛЕТНІ, юбілейны для нашай краіны год дзейнасці драматычных тэатраў накіравана на шырокую прапаганду дасягненняў шматнацыянальнай савецкай культуры і мастацтва. Фестывалі драматургіі і тэатральнага мастацтва народаў СССР, творчыя конкурсы і святы, гасцёрныя паездкі, міжнацыя-

тычныя тэатры рэспублікі рыхтуюцца да юбілею нашай дзяржавы.

Як жа вядзецца падрыхтоўка да 60-годдзя СССР? Кожны тэатр працуе над п'есамі драматургаў братніх рэспублік, а нашы аўтары пішуць новыя творы, якія адпавядаюць духу і мэтам перад'юбілейнага фестывалю.

У святочную афішу будучы ўключаны лепшыя пастаноўкі, ажыццэўленыя ў мінулыя сезоны. Сярод іх — інсцэніроўкі рамана Н. Думбадзе «Закон веч-

РЫХТУЕЦА СВЯТОЧНАЯ АФІША

нальны абмен драматургіяй і пастаанавачнымі брыгадамі — для кожнай рэспублікі гэта магчымае культурнага ўзабагацення, абмену вопытам. Гэта садзейнічае з'яўленню на нашых сцэнічных пляцоўках новых цікавых твораў.

Тэатры Беларусі заўсёды ўважліва адносіліся да твораў драматургаў братніх рэспублік. Усе 60 гадоў на сценах тэатраў БССР ставіцца лепшыя п'есы рускіх савецкіх аўтараў. Значны дасягненні беларускай сцэны звязаны з уваабленнем твораў драматургаў Украіны, Грузіі, Малдавіі, Азербайджана, Латвіі і іншых савецкіх рэспублік. Апошнім часам шматнацыянальнае кола драматургаў, прадстаўленых на афішах нашых тэатраў, пашыраецца. Сёння ўсе драма-

наскі ў Акадэмічных тэатрах імя Я. Купалы і Я. Коласа, «Клеменс» К. Сая ў тэатры імя Я. Коласа, «Святая святых» І. Друцэ ў купалаўцаў, «Дзікі Анёл» А. Каламіяца ў гродзенскім тэатры, «Трынаццаты старшыня» А. Абдуліна і «Я даганяю лета» В. Пальчынскайце ў Брэсце, «Чынчрака» Т. Нахуцрышвілі ў Магілёўскім абласным тэатры драмы і камедыі і інш.

Асабліва ўвага — пастаноўкам новых п'ес. У рэпертуарныя планы нашы тэатры ўключылі «Каменнага гаспадара» Л. Украінкі (тэатр імя Я. Купалы), «Апошнюю просьбу» А. Лаўрыччукаса (тэатр імя Я. Коласа), «І больш стагоддзя цягнуцца дзень» Ч. Айтматава (тэатр імя М. Горкага), «Украдзенае шчасце» І. Франка

(Гомель), «Вячэра на пяцёрых» Э. Ветэмаа (Гродна), «Кханне, джаз і чорт» Ю. Грушаса (Магілёў). У рэпертуарных папках галоўных рэжысёраў — новыя п'есы А. Іаселіяні, П. Путныньша, К. Сая, Ч. Айтматава, Ю. Тууліка, М. Бабаева і іншых майстроў драматургіі братніх рэспублік.

А беларускія творы будучы шырока прадстаўлены на сценах тэатраў саюзных рэспублік. Гэта творы К. Крапівы, А. Макаенка, В. Быкава, А. Петрашкевіча, А. Адамовіча, М. Матукоўскага. Прыемна адзначаць, што яшчэ адно імя напярэдадні 60-годдзя СССР стала вядома за межамі нашай рэспублікі: гэта малады драматург А. Дудараў. У Кіеве паспяхова пастаўлена яго першая п'еса «Выбар», а ў Маскоўскім абласным драматычным тэатры імя А. Астроўскага нядаўна адбылася прэм'ера яго новай п'есы «Парог».

Адна з найбольш важных задач дзячаў сцэны ў перыяд падрыхтоўкі і правядзення фестывалю, прысвечанага 60-годдзю СССР, — пашырэнне супрацоўніцтва паміж тэатрамі. Хіба не плённыя, напрыклад, такія формы: абмен пастаанавачнымі брыгадамі або запрашэнні для выступленняў у спектаклях паводле твораў нацыянальнай драматургіі вядучых акцёраў з братніх рэспублік? Есць станоўчыя прыклады, калі нашы рэжысёры ставяць нацыянальную драматургію за межамі рэспублікі: Б. Луцэнка паставіў «Пайсці і не вярнуцца» В. Быкава ў Кіеве, Р. Баравік — п'есу П. Макаля «На ўсіх адна бядя» ў Кішынёве, В. Раеўскі — «Святую святых» І. Друцэ ў Днепрадзяржынску.

Аднак, на жаль, абмен вопытам яшчэ нярэдка бывае аднабаковым. І таму добрая спадзяванка звязана з задумай двух тэатраў: нашага купалаўскага і украінскага імя І. Франка. Група пастаноўшчыкаў з Мінска на чале з рэжысёрам В. Раеўскім паставіць у Кіеве шырока вядомую «Паўлінку» Я. Купалы, а кіяўляне пад кіраўніцтвам рэжысёра С. Данчанкі будучы працаваць у Мінску над увасабленнем «Каменнага гаспадара» Л. Украінкі.

Такія формы сцэнічнага супрацоўніцтва спрыяюць больш глыбокаму спасціжэнню драматургіі, знаёмству з прычынамі работы майстроў сцэны, калег з іншых рэспублік і заўсёды даюць добрыя і цікавыя творчыя вынікі. Так што абменныя работы намечаны ў перспектывных планах і перыферійных тэатраў.

Нагадаем і пра добрыя творчыя сувязі, што ўстанавіліся ў нас з Прыбалтыйскімі рэспублікамі. Часцей наладжваюцца сустрэчы «за круглым сталом», дзе тэарэтыкі і практыкі тэатра абмяркоўваюць найбольш важныя праблемы сучаснай сцэны. У мінулым сезоне адбыліся тры навукова-практычныя канферэнцыі. У Мінску мелася гаворка пра ўплыў сістэмы Станіслаўскага на сучасны тэатральны працэс, у Вільнюсе — пра сцэнічнае ўвасабленне п'ес для дзяцей і юнацтва, у Рызе — пра стан сучаснай драматургіі ў нашых рэспубліках. У час такіх канферэнцый гасці маюць магчымасць паглядзець спектаклі гаспадароў, і таму размова ідзе не абстрактная, а на канкрэтных прыкладах. Гэтая традыцыя заслужыла далейшага творчага развіцця.

Я. КЛІМАКОУ.

ВЕРЫШЬ ЯГО ГЕРОЯМ

Некалькі гадоў назад на афішах Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР з'явілася новае імя: лаўрэат Усесаюзнага конкурсу Уладзімір Экнадзіёсаў. Сёння малады артыст выконвае амаль усе тэнаровыя партыі тэатральнага рэпертуару. Апошнія работы Уладзіміра Экнадзіёсава ў складаных творах опернай класікі характарызуюць яго як адметнага спевака са значным творчым патэнцыялам.

Шлях яго да оперы не назавеш простым. З дзяцінства Уладзімір любіў музыку. Паступіў у музычнае вучылішча на аддзяленне народных інструментаў. Яшчэ вучнем выступаў у Маскве як саліст-балалаечнік. Кіраваў самадзейным хорам, спяваў у аматарскіх канцэртах. Потым Святлоўская кансерваторыя. Яе ён скончыў адразу па двух факультэтах (па класе вакалу — у прафесара З. Шчолакавай). З чацвёртага курса працаваў ужо салістам Святлоўскай апэраты. Першыя крокі артыста на прафесійнай сцэне — гэта ролі ў папулярных музычных спектаклях «Лятучая мыш», «Сільва», «Вясёлая ўдава». Потым, пасля службы ў арміі, Уладзімір працаваў у Краснаярскім тэатры музычнай камедыі.

У сваіх згадках пра гады вучобы, працы ў апэраты спявак скупы на словы. Адкуль жа дане стаць спеваком-прафесіяналам? Любіў музыку, тэатр. Студэнтам музычнага вучылішча спяваў на ўроках, у хоры. Педагагі, слэбры паралі сур'эзна заняцца вакалам... Чаму прышоў на оперную сцэну? Калі працаваў у апэраты, адчуў незадаволенасць, патрэбу асвойваць складаны жанр оперы.

А за ўсімі гэтымі звонку простымі тлумачэннямі — гады творчых сумненняў і напружанай працы. У той час спявак актыўна ўдзельнічаў у філарманічных канцэртах, з эстрады выконваў оперныя ары Д. Пуччыні, Д. Вердзі, П. Чайкоўскага. Калі ў Краснаярскую студыю-музыканты арганізавалі сімфанічны аркестр, быў сярод тых энтузіястаў і Уладзімір.

Оперныя творы ў выкананні мясцовых артыстаў гучалі тут рэдка, і спявак з удзімам прапагандаваў класічную спадчыну, выкарыстоўваў усялякую магчымае спяваць любімую музыку, выступаць з аркестрам. А яшчэ тым часам, сумесна са сваім даўнім сябрам, канцэртмайстрам Людмілай Курцыкай, Уладзімір самастойна рыхтаваў да Усесаюзнага конкурсу вакалістаў імя М. Глінкі.

Конкурс у Ташкенце стаў першай буйной творчай перамогай маладога артыста. Уладзімір заваяваў ганаровае званне лаўрэата. У тагачасным газетным артыкуле адзначаны таленавітасць, артыстызм, сабрнасць маладога вакаліста. І цяпер ужо сімптаматычнымі падаюцца колішнія яго словы: «Вельмі хочацца вучыцца. Сыграла многа — амаль усе вядучыя ролі ў спектаклях класічнай апэраты і ў сучасных камедыях. Есць у рэпертуары нават такая нязвычайная для майго амплуа вострахарактарная роля, як Міністр фінансаў у «Ляўшы». Усё ж я адчуваю незадаволенасць. Трэба ісці наперад...» І пасля конкурсу артыст з радасцю прыняў запрашэнне спяваць у оперы.

Ленскі, Эрнст, Фаўст, Альфрэд, Манрыка, Герцаг, дон Карлас, Вадэмон, Альмавіва, Джардана Бруна, Раман, Ціханай, Кудраўцаў, Сучаснік — усе гэтыя рознахарактарныя ролі малады артыст увасобіў за тры тэатральныя сезоны на мінскай сцэне. Аб'ём творчай працы ўражае. Апошнія работы У. Экнадзіёсава звязаны з пастаноўкай опер вялікага італьянскага кампазітара-драматурга Д. Вердзі. А вядома ж, што вобразы вердзіўскіх опер вылучаюцца вялізнай псіхалагічнай глыбінёй і тонкасцю. «Рыгалета» нязменна прываб-

лівае слухачоў гуманістычным зместам, палкім пратэстам супраць зла, шчырай і хваляючай музыкой.

На сцэне — палац герцага Мантуанскага. Дэкарацыі спектакля ўмоўныя. Галоўныя сродкі стварэння вобраза — цудоўная музыка і ігра акцёраў. Сярод прыдворных, поўны марнай годнасці, вісус-герцаг. Выпешчаны выгляд, выдатная прырода голасу (дазваляе спеваку браць верхняе «рэ»). Рух акцёра на сцэне павольны, мяккі. Адапаведна дзеянню, драматычнай сітуацыі герой змяняецца. Вось ён — палкі закаханы ў сцэне з Джыльдай, па-сапраўднаму ўстрыжаны знікненнем дзяўчыны і зноў — легкадумны і самаўпэўнены. Герцаг Экнадзіёсава — не ўмоўная тэатральная «маска», а характар жывы і жыццелюбны, імпульсіўны, шчыры ў сваіх дзеяннях і таму праўдзвы, пераканальны.

Роля Альфрэда ў «Травіце» больш трафарэтная. Герой-любоўнік не галоўная дзейная асоба драмы, а толькі адзін з яе віноўнікаў. Музыкае вырашэнне вобраза статычнае, цалкам у лірычным ключы. Але меладычнае хараво робіць партыю Альфрэда адной са знакамітых у оперным рэпертуары.

Для У. Экнадзіёсава гэты вобраз, мабыць, меў пэўную цяжкасць. Амплуа любоўніка-тэнара менш стасуецца з драматычным голасам і тэмпераментам гэтага акцёра. І Экнадзіёсаў у «Травіце» далёкі ад традыцыйнай сузіральнай лірычнасці вобраза. Яго Альфрэд — гэта перш за ўсё характар актыўны, дзейсны. Ён — «нерв» драматычнага дзеян-

ня ў спектаклі. Такі Альфрэд для нас, бадай, нязвыклы, але ён не супярэчыць задуме драмы.

Роля дон Карласа з аднайменнай оперы Д. Вердзі — самая сур'эзная работа спевака ў тэатры. «Дон Карлас», напісаны кампазітарам пад непасрэдным уплывам барацьбы Італіі за нацыянальную незалежнасць, стаў гнёўным абвінаваўчым актам каталіцызму, рэлігійнаму цемрашальству. Кампазітар, майстар індывідуальнага партэрта, таленавіта злучыў тут асабістую драму героя з народнай трагедыяй. Таму роля Карласа, лірычнага героя і разам з тым барацьбіта за свабоду народа, вымагае ад выканаўцы драматычнага мыслення, рознабаковага раскрыцця вобраза.

Дон Карлас У. Экнадзіёсава. У гэтым характары сіла трагічнага кахання арганічна зліта з агульным парываннем героя да шчасця і свабоды. Дасягнуць мяккасці і пераканальнасці пераходаў ад лірыкі сцэны з Елізаветай да сяброўскай шчырасці дуэтаў з аднадумцам Радрыга, да героікі змагання з каралём Філіпам спеваку дапамагае ўважлівае да дэкламацыйна-выразнага рэчытыва, ансамбля. Успамінаецца натхнёна спетая артыстамі клятва Карласа і Радрыга (А. Саўчанка), дзе яны на адзіным дыханні, з тонкім адчуваннем партнёра данеслі ў залу ўсё хараво і эмацыянальную сілу героічнай мелодыі Вердзі.

Цяпер У. Экнадзіёсаў рыхтуе новыя драматычныя ролі — Самазванка, Радамэса, блізкія і характару ягонага голасу, і яго тэмпераменту. Марыць і пра сольную праграму, складзеную са сваіх лепшых вакальных работ. А пакуль мы верым яго акцёрскай шчырасці перад намі, глядачамі, яго самаадданай любові да сваіх герояў, оперы, мастацтва.

І. ГЛУШАКОУ.

КНИГАПІС

Клара
Кандрашына

Канстанцін
Саннікаў

К. КАНДРАШЫНА Канстанцін Саннікаў. Крытыка - біяграфічны нарыс. Выдавецтва «Мастацкая літаратура». Мінск. 1981 г.

Дагэтуль у нашым тэатразнаўстве былі толькі дзве кнігі пра беларускіх рэжысёраў (С. Пятровіча пра Е. Міровіча і А. Атрошчанкі пра У. Галубка). Работа К. Кандрашынай — трэцяя. Яна ахоплівае ўсю дзейнасць выдатнага майстра сцэны К. Саннікава, падрабязна аналізуючы спектаклі, зробленыя гэтым рэжысёрам на матэрыяле беларускай драматургіі і прывечаных сучаснасці. Такім чынам, кніжка пашырае нашу ўяўленне пра здабыткі сцэны ў адным з галоўных нап'амнаў творчых пошукаў. Аўтар нарыса разглядае акцёрскую практыку К. Саннікава, якая падрыхтавала яго да самастойнай рэжысуры, спыняе ўвагу чытача на такіх ролях, як Гадун у лаўранёўскай драме «Разлом». У полі назіранняў тэатразнаўцы К. Кандрашынай сапраўды творчыя ўзаемаадносіны К. Саннікава з К. Крапівою, Э. Самуйлёнкам, А. Макаёнкам, А. Маўзонам, К. Губарэвічам. На доволі абмежаванай плошчы (крыху больш за чатыры арышты) кніжка знаёміць нас з мастацкай адметнасцю рэжысуры і выканання важных для кўпалаўснага тэатра ўсяго беларускага сцэнічнага мастацтва спектакляў — «Партызаны», «Пагібель вайка», «Пяноць жаваранкі», «Выбачыце, налі ласка!», «Канстанцін Заслонаў», «На крутым павароце».

Адбітак зробленага К. Саннікавым ёсць у гісторыі трох нашых тэатраў (імя Купалы, імя Коласа, тэатра Галубка), і гэта адлюстравана К. Кандрашынай. Аўтар кнігі імкнецца раскрыць выхаваўчы метад К. Саннікава, спасылкаецца на яго лекцыі, рабочыя запісы, выказванні на ўроках і рэпетыцыях. Ён ведае, што нястомная праца з'яўляецца такім жа законам мастацтва, як і законам жыцця, і гэтаму вучыць сваіх паслядоўнікаў, далучаючы іх да народных традыцый і да творчага неспакою.

С. ЛЯУЧУК.

МУЗЫКА

Штотраз, наведваюшы канцэрт музыкантаў - духавікоў, пераконваешся, што жанр, які раней лічыўся «непапулярным», заваёўвае ўсё новых прыхільнікаў. Помніцца вечары духавой музыкі ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

З поспехам дэбютавалі тут беларускія выканаўцы, артысты Акадэмічнага сімфанічнага аркестра БССР: лаўрэат Усесаюз-

духавых аркестраў. Неўзабаве пасля паспяховага выступлення ў Мінску духавога аркестра Вялікага тэатра СССР пад кіраўніцтвам У. Андропавы адбылася наша сустрэча са знакамітым калектывам — Дзяржаўным аркестрам духавых інструментаў Літоўскай ССР «Трымітас».

Вядома, што гэты калектыў прымаюць цёпла, дзе ён ні выступаў. Напярэдадні святкавання 60-годдзя СССР «Трымітас» выступае з канцэртамі ва ўсесаюзным абанемэнце «Усямі адзінай». Пасля выступ-

перастраеннямі, падзелам на групы. Неўзабаве нарадзілася і назва калектыву — «Трымітас», што ў перакладзе з літоўскай значыць «фанфарны».

Пошук новых форм у тэатралізацыі жанру духавой музыкі працягваўся. З часам Р. Бальчунас уводзіць у аркестр жаночы кардэбалет. Трэба адзначыць, што дзяўчаты, якія ішлі наперадзе аркестра, не проста ўпрыгожвалі элементамі харэаграфіі святочнае шэсце «Трымітаса», але і дэпаўнялі гучанне аркестра сінкапанымі рытмамі сваіх барабанаў, партыю якіх напісаў ударнік аркестра, цяпер артыст вядомага трыо Вячаслава Ганеліна У. Тарасаў. Гэты творчы эксперымент удаўся, атрымаў агульнае прызнанне. Працягваўся і пошук рэпертуару, які задавальняў бы густы і моладзі, і слухачоў старэйшага пакалення.

— Яшчэ ў тая гады, калі мы былі «паркавым саставам», — расказвае заслужаны артыст Літоўскай ССР Р. Бальчунас, — я вырашыў, што духавы аркестр мае значна большыя магчымасці, чым заўсёды лічылі. Чаму толькі фантазіі з опер, вальсы і мазуркі? Канечне, у такім рэпертуары ёсць свае прывабнасці, неадторнае харарство. Ад «традыцыйнага» рэпертуару не можа адмовіцца ні адзін духавы калектыў. А цяпер, у сувязі з вяртаннем моды на «старадаўнасць», такая музыка нават стала актуальнай і гучыць моладзі і захавата! Але можна прыдумаць і іншае. Скажам, вулічныя парады. Можна рыхтаваць філарманічныя праграмы — старажытнай музыкі або, наадварот, музыкі сучасных аўтараў. А па сваім складзе «Трымітас» здатны выконваць любую эстрадную музыку.

У сённяшнім разнастайным рэпертуары «Трымітаса» — і маршавая музыка для вулічных святочных шэсцяў, і музычная класіка, і творы эстраднай накіраванасці. Прычым, у любым накірунку калектыў працуе на высокім прафесійным узроўні.

...Ярка асветлена пражэктарамі сцена. Выходзяць трубачы і ўрачыстым фанфарным гучаннем абвешчаюць аб пачатку канцэрта. Да іх далучаюцца іншыя групы аркестра. І вось ужо ўвесь калектыў пад энергічны аўфтакты дырыжора выконвае марш папулярнага літоўскага кампазітара Б. Гарбульскіса «Парад «Трымітаса».

Так адкрывалі яны свой канцэрт у Мінску. А наступны

«ТРИМИТАС» — ЗНАЧИТЕЛЬ «ФАНФАРНЫ»

нага, дыпламант Міжнароднага конкурсаў С. Сергіенка (габой), лаўрэат Усесаюзнага і Міжнароднага конкурсаў Г. Забара (кларнет). Глыбокую ўнутраную музычнасць, дзівосную лёгкасць ігры паказваў у сваім сольным канцэрте лаўрэат Міжнароднага конкурсу Б. Афанасьеў (валторна). Неаднойчы захапляла мінчан віртуознае майстэрства народнага артыста РСФСР, прафесара Ц. Дакшыцэра (труба). Цікавай была праграма, калі А. Янчанка выконваў творы для аркана з Маскоўскім квартэтам труб (у яго складзе выдатныя музыканты: саліст Акадэмічнага сімфанічнага аркестра СССР, лаўрэат Усесаюзнага і Міжнароднага конкурсаў, заслужаны артыст Удмурцкай АССР Л. Валодзін, саліст сімфанічнага аркестра Вялікага тэатра СССР А. Пракопаў, саліст двойчы Чырванасцяжнага імя А. Аляксандрава ансамбля песні і танца Савецкай Арміі А. Моластаў, саліст эстрадна-сімфанічнага аркестра Дзяржтэлерадыё СССР А. Дзіяткін). З замежных гасцей назаву Д. Гарбарына (кларнет), інструмент якога гучаў надзвычай пшчотна, «аксамітна».

Апошнім часам слухачы з цікакасцю чакаюць выступленняў

у Малдавіі і на Украіне калектыву наведваю нашу рэспубліку. Зноў удзельнічаў у «Беларускай музычнай восені» І. Харайоў, выканаўшы і духавую музыку, якую актыўна прапагандуюць сотні самадзейных духавых аркестраў і прафесійных калектывы, вельмі папулярныя ў Літве. А без «Трымітаса» сёння ў Вільнюсе не праходзіць ніводнае ўрачыстае мерапрыемства. Але не адразу калектыў набыў яркі індывідуальны почырк, вызначыў сваю творчую накіраванасць.

Годам яго ўтварэння лічыцца 1957, калі энтузіст духавой музыкі, дырыжор і кампазітар Вітас Жылюс арганізаваў у Вільнюсе пры гарадскім парку культуры і адпачынку штатны аркестр з 24 музыкантаў. Яны выступалі перад жыхарамі Вільнюса, выконвалі класічныя творы, танцавальны рэпертуар. Адначасова аркестр запрашалі запісацца на радыё, такім чынам кола яго слухачоў шырэла. З 1964 года аркестр узначаліў Ромас Бальчунас. Праз тры гады ў час урачыстага шэсця на вялікім свяце мастацтваў у Вільнюсе аркестр здзівіў усіх сваёй тэатралізаванай знаходкай. Маршы выконваліся з сінхроннымі калектыўнымі паваротамі, супрацьрухамі, хуткімі

нумар — з опернай класікі, Уступ да III дзеяння оперы «Лазігрын» Р. Вагнера. Музыканты «Трымітаса» ўмеюць перастроіцца на зусім іншую мўзыку, выдатна валодаюць кантрастам дынамікі, пластычнасцю гучання ўсіх груп аркестра. І яны перадалі каларыт, характар, насычанасць гучання музыкі вялікага нямецкага кампазітара.

Паспяхова выступілі ў суправаджэнні аркестра саліст Дзяржаўнага тэатра оперы і балета Літоўскай ССР П. Зарэмба (барытон), заслужаны дзеяч мастацтваў Літоўскай ССР А. Будрыс (ён цудоўна выканаў Канцэрт для кларнета з аркестрам К. Курпінскага). Усе групы аркестра змаглі пасапраўднаму раскрыцца і паказаць сваё майстэрства ў эстраднай п'есе Х. Хіндперэ «Свята музыкантаў».

Цікавае вырашэнне паказаў «Трымітас» у эстрадным інструментальным творы Э. Бальсіса «Хабанера», дзе сола на трубе ярка выканаў А. Қоган Пры правядзенні галоўнай мелодыі любой групай інструментаў дырыжор Р. Бальчунас жэстам уздымаў то групу саксафонаў, то валторнаў, то трубу або трямбонаў. Такое «відочнае падкрэсліванне» сольных мясцін садзейнічала больш моцнаму ўспрыняццю твора.

Парадаваў усіх і сінтэз харэаграфіі і музыкі, калі разам з аркестрам выступаў жаночы кардэбалет. Цікава і вельмі эмацыянальна была выканана «Тарантэла» Б. Гарбульскіса і «Парад дзяўчат» Б. Берна (харэаграфія Б. Маісеева). Самыя цёплыя словы ўдзячнасці можна выказаць усім музыкантам аркестра «Трымітас» за агністае, віртуознае, бліскачае выкананне папулярнага твора А. Хачатурана «Танец з шаблямі» з балета «Гаянэ».

Завяршыў сваё канцэртнае выступленне «Трымітас» кампазіцыяй М. Тамашунаса «Алімпійскі марш». Гэты твор вылучаўся насычанасцю інструментуўкі, разнастайным акцэнтаваннем рытму, прыгожым меладызмам, удалым кардэбале-там.

Выступленне «Трымітаса» пацвердзіла шырокія мастацкія магчымасці духавога аркестра, у якога з'явілася шмат перакананых прыхільнікаў.

А. КАРАЦЕЕЎ,
выкладчык Мінскага
інстытута культуры.

Аб'ектыў нашага фотанарэспандэнта Я. Мяцеліцы занатаваў імгненне з жыцця ўзростага камернага аркестра Рэспубліканскай школы-інтэрната па музыцы і выяўленчым мастацтве. Іграюць у ім выхаванцы інтэрната пад кіраўніцтвам вопытнага педагога В. Сарокі. Маладыя музыканты выконваюць замежную і рускую класіку, творы савецкіх кампазітараў, у тым ліку беларускіх, — Яўгена Глебава, Андрэя Мдзівані, Ігара Лучанка.

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Дыхае ўздохлі наст,
Хлопае пад капітам.
Наст, як зімы баласт,
Будзе паводкай змыты.

Юрка ГОЛУБ

Пра ўзрост

Аддадзена ўцехам даніна
(Не скажаш, што іх нестасе).
Сышлі, як снягі у даліну,
Найлепшыя годы твае.

Шчарбацяцца ўзросту ступені
З адбіткамі сьвятаў і страт.
Пакінем ці памяць, ці пену,
Як сьдзем навекі у спрат?

Пытанні, як ворагі ў тыле.
Іх цені бясшумна ўстаюць.
Ці тыя яны, ці не тыя,
Трывожаць, без промаху б'юць?

Навошта на гушчы гадацьцем,
Ці трэба сумленне ўсчуваць?
Хай зорныя вымасціць гаці
Гадоў незлічоная раць.

І плакацца ўсё ж непрыстойна,
Калі і сумнеў настасе.
А снег акрыляе прастору.
Найлепшыя годы твае!

На даляглядзе

Ялавіна. Крушня. І жаўрук
Развінае песню на блакіце.
Выпадае са старэчых рук
Васілёк засведчаны у жыцце.

Кропка дзічкі значыць
далягляд.
У дарогі памяць палявая.
І праменны вадаспад наўзгяд
Сонцам перапады палівае.

Нібы воблак, хвалісты курган
Праплывае траўным
задуменнем.
І пагудкі ходзяць наўкруга —
Іх нішто на свеце не заменіць.

Вобак — вёска.
Агароды.
Гай.
Белы камень моўчкі заіграе.
Ды чаму за горла, як туга,
НАША неадрыўна забірае?

Прадвесне

Шахматныя снягі.
Вясна пазначае гоні.
След звярынай нагі —
На лёдзе, як на далоні.

Вісне туман сыры
На дрогкім уборы лозаў.
На мёрзлай пішчаць кары
Знакі ад даўніх лёзаў.

Вясна на двары страсе
Зрэб'е,
Мяхі,
Абновы,
Каб шпачыку на страсе
Вярнулася з песняй мова.

Трыялеты

Рабіны літое пламенне
У шыбах паўстала, бы знак.
Хапае вачамі юнак
Рабіны літое пламенне.
І гарача здасца. Аднак,
І холаду стала не меней...
Рабіны літое пламенне
У шыбах паўстала, бы знак.

Спадчыны край на зары
І жылкаю мне далягае,
І з твару падобны да гаю.
Спадчыны край на зары.
Ці будзе дарога даўгая,
Ці стану, як воблак, старым,
Спадчыны край на зары
І жылкаю мне далягае.

Як подых высокіх падзей,
Паветра крылом заварушыць.
І душу раптоўна узрушыць,
Як подых высокіх падзей.
І скруха карэнне не скрушыць.
Пад небам радзімых надзей.
Як подых высокіх падзей,
Паветра крылом заварушыць.

Прысніўся снег на чорным полі,
Нібы вясун у шэры час.
Гаючай самаю з акрас
Прысніўся снег на чорным полі.

Я ўспомніў здзіўлена пра вас —
І сэрца рынула на волю.
Прысніўся снег на чорным полі.

Нібы вясун у шэры час.

Півоняў на фоне акон
Раскрылены вусны агніста.
Палаюць барвова маністы
Півоняў на фоне акон.
Збянтэжаны ўсе арганісты:
Пануе маўчаньня закон.
Півоняў на фоне акон
Раскрылены вусны агніста.

І трава, і дзіва, і дымок
З ранкам абдымаюцца даскочу.
Да блакіту мерацца даскочыць
І трава, і дзіва, і дымок.
І хлапчук замурзана рагоча,
І пастух, што на дажджы

прамок.
І трава, і дзіва, і дымок
З ранкам абдымаюцца даскочу.

Залекацелі сэрцы у дзяўчат,
Калі пара прадвесня прагучала
І ўсё жывое у палон забрала.
Залекацелі сэрцы у дзяўчат,
І кожнае часіну выбірала
Пакінуць неўзабаве спрат.
Залекацелі сэрцы у дзяўчат,
Калі пара прадвесня прагучала.

ВЫСТАЎКІ

КАЛІ АДЧЫНЯЕШ ДЗВЕРЫ ў светлыя пакоі выставачнай залы, уваходзіш у свет фарбаў, свет вобразаў і пачуццяў.
Гораду Бабруйску выпаў вялікі гонар прыняць і паказаць шырокамму глядачу экспазіцыю Усесаюзнай перасоўнай выстаўкі «Мы будзем камунізм». Яна была прысвечана XXVI з'езду КПСС і экспанавалася перад гэтым у Маскве і Ленінградзе.
Нельга без хвалявання глядзець на вядомы партрэт Д. Шастановіча, створаны народным мастаком СССР Т. Салахаўм. Яго бачылі глядачы многіх краін свету, рэпрадукцыі работ надрукаваны ў манаграфіях, але гранічная выразнасць выяўленчай мовы захапляе, хочацца разглядаць карціну яшчэ і яшчэ, каб спасцігнуць творчы санкрэт майстра. Лаканіч-

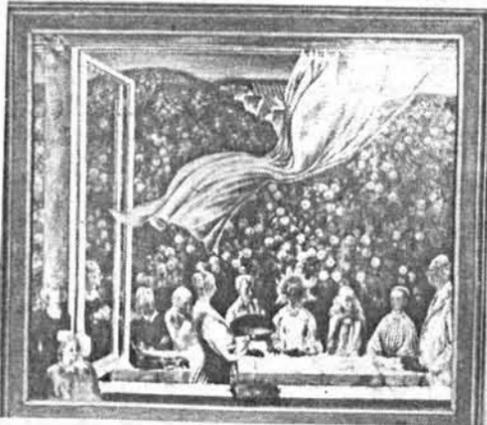

ная кампазіцыя і малюнак падпарадкаваны адзінай думцы — стварыць запамінальны вобраз вялікага кампазітара і грамадзяніна. Жываліс вытрыманы ў адзіным «суровым» каларыце.

Народны мастак СССР Д. Жылінскі паказвае ў экспазіцыі парны партрэт «Л. А. і П. Л. Капіцы». Як заўсёды, аўтар застаецца верным сабе: ён імкнецца стварыць вобразы з паглыбленай характарыстыкай. Цікава, што ў кампазіцыі, якая на першы погляд здаецца выпадковай, усе дэталі ўважліва прадуманы, кожная з іх дапамагае найбольшаму раскрыццю зместу. Напрыклад, кнігі, што ляжаць паўсюль на сталах, падаконніках, падкрэсліваюць занятак гэтых людзей, іх навуковую працу. Праз вялікія вокны тэрасы бачны зімовы пейзаж. Пара года ненаважліва асацыіруецца з узростам герояў. У вялікім чырвоным крэсле сядзі стары з пранізлівым позіркам, побач — яго жонка, сябра і дарадчык.

Т. Салахаў. Партрэт Д. Шастановіча.

Г. Вашчанка. Свята восені.

Гісторыі нашай дзяржавы прысвечана карціна «У гады калектывізацыі», якую стварылі народныя мастакі РСФСР браты С. і А. Ткачовы. Далёкае мінулае глядзіць на нас з гэтага палатна, успамінаюцца беднасць, галечка тых часоў, неверагодна цяжкая доля сялян, і імкненне да лепшага, новага жыцця. Карціна напісана ў жывапісных традыцыях 50—60-х гадоў, але нават сёння нельга не адзначыць багацце колерных суадносін, вытрыманасць у адзіным халодным каларыце, шматфарбавую палітру, умненне перадаць адчуванне святла ў творы гэтых таленавітых мастакоў.
Свет маладых будаўнікоў камунізму паўстае перад намі ў рабоце лаўрэата прэміі Маскоўскага камсамола Ю. Раішы «Размова пра будучыню». Аўтар — мастак-мануэліст. Гэта адчуваецца ў франтальнай кампазіцыі, своеасаблівай тэатралізацыі дзеяння. Яшчэ няма

даду над галавою, замест яго — сіняе вечаровае неба і велічныя дрэвы вакол. За сталом, на якім ляжыць праент, ідзе размова. Прасветленыя твары юнакоў і дзяўчат, ззяюць вочы, што на імгненне убачылі мару.

Заслужаны мастак Армянскай ССР Н. Гюлікехьян у творы «Калгасны ветэран Аршак Аганесян» закрануў складаную праблему: чалавек і творчасць. Героям яго жанравага партрэта стаў стары ганчар. Гарачыя фарбы паўднёвага сонца здолеў перанесці на сваю карціну «Бабуля і ўнучка» мастак Ш. Абдурашыдаў.

Непаўторнай манерай выканання вылучаюцца на выстаўцы работы майстроў прыбалтыйскай школы жывапісу.

Твору народнага мастака Літоўскай ССР С. Джаўштаса «Летняя ўборка» характэрны своеасаблівыя жывапісныя знаходкі. Яркія фарбы, багацце складаных адценняў зялёнага, сіняга, жоўтага, ружовага, градацыі цёплых і халодных танаў перадаюць мажорны настрой лета. Дынаміка кампазіцыйнай будовы, імкліваць рухаў людзей дазваляюць адчуць напружанне гарачых дзён сенакосы.

Тэму жыцця вёскі, тэму роднай зямлі і калгаснай працы закрануў у сваім творы «Палі нашы» народны мастак Латвійскай ССР І. Зарын. Спакойная, ураўнаважаная кампазіцыя, стрыманы каларыт дазволілі мастаку перадаць настрой працоўнага дня хлебараба.

Складаны свет чалавечых характараў, узаемаадносін чалавек і прыроды адлюстраваны ў сваёй карціне «Восень у паўночнай Эстоніі» заслужаны мастак Эстонскай ССР О. Субі. Гістарычны падзеі з'явіліся асновай карціны народнага мастака СССР Э. Ораса «1940 год у Эстоніі». Дынамічная кампазіцыя, каларыт, вытрыманы ў халодных сініх танах з яркімі ўсплэскамі чырвонага, зіхатлівыя блкі святла — усе гэтыя сродкі выяўленчай мовы дазволілі аўтару перадаць адчуванне ўсеагульнага народнага сьвята.

Непрыкметнай, на першы погляд, здаецца карціна А. Лапатнікава «Настаўнік з Калугі». Маленькая па памерах, яна прыцягвае ўвагу спробай мастака стварыць вобраз К. Э. Цыялкоўскага і паказаць развіццё сучаснага ракетнабудавання ад паветранага шара да масічнага карабля. «Славуты настаўнік» крочыць побач з веласіпедам па старажытнай зямлі Калугі, яго думкі — аркушы паперы — узлятаюць угору, ператвараючыся ў лятальныя апараты.

Паказваюць свае работы і беларускія майстры жывапісу. Прыемнае уражанне робіць карціна заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Г. Вашчанкі «Свята восені», дзе аўтар пранікнёна гаворыць пра сьвята ўраджаю — дажынку. Колькі павагі да гаспадароў роднай зямлі ў кожным мазку гэтага твора! Радасныя твары ў калгаснікаў, на белым абрусе цягнуць іх працавітыя рукі. З гонарам нясуць да стала духмяны каравай новага хлеба. Святочны настрой адчуваецца і ў пейзажы, большую частку якога займаюць вялізныя дрэвы, што згінаюцца ад наліўных антонавак. Карціна «Свята восені» ўяўляецца яшчэ адным радком цудоўнай песні пра роднае Палессе, пра Радзіму.

Своеасаблівае цёплыя светаўспрымання ўласціва твору М. Казакевіча «Над роднымі прасторами». Поўныя юнацкай непасрэднасці постаці двух падлеткаў, што, раскінуўшы рукі, нібы птушкі, ляцяць на веласіпедзе. Радасць жыцця, шчаслівага дзяцінства ладкрэслена сонечным пейзажам, светлымі мажорнымі суадносінамі фарбаў.

Любоў да роднай зямлі, імкненне адлюстравать усю яе прыгажосць — галоўнае ў пейзажы заслужанага дзеяча мастацтваў БССР В. Грамыні «Лепельшчына» з серыі «Шляхамі партызанскай славы».

Добра ведае беларускі глядач графіку заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Паслядовіч. У экспазіцыі знаходзіцца яго партрэт «Дзяўчына са сланечнікам» і нацюрморт «Лён», выкананы ў складанай тэхніцы акаванты і сухой іголки. Удумліваць, назірліваць, імкненне ўбачыць незвычайнае ў звычайных з'явах уласцівы гэтым лістам.

Чароўныя вобразы прыроды сталі тэмай графічных лістоў Б. Станцінай з цыкла «Вечары майго краю»: «На ветры» і «Супраць ветру». У складанай тэхніцы каларовай шаўнаграфіі стварыў М. Благаволін свае гравюры з серыі «Адкрыццё помнікаў рэвалюцыі У. І. Леніным». Мастак імкнецца перадаць эпоху і адлюстравать вобраз вялікага правадзіра, выкарыстаўшы для гэтага старыя фотаздымкі, абагульніўшы дакументальныя матэрыялы таго часу.

Мінулае і сучаснае пазіраюць на нас з ліста А. Базыліева «Раніца» з серыі «Мой край». Прыцярашаная пяском старажытная скульптура — каменная баба і побач прыкметы новага жыцця — грузавік, які абганяе хлопчыка на кані.

Сярод шматлікіх скульптурных кампазіцый трэба адзначыць партрэты. Прыцягвае ўвагу твор народнага мастака СССР З. Віленскага «Партрэт генеральнага канструктара М. Міля», выкананы з белага мармуру. Рэалістычны вобраз чалавек выразна падкрэслены тонкай апрацоўкай матэрыялу. Складаны ўнутраны свет чалавек-творцы імкнецца паказаць Н. Гай-галайтэ ў «Партрэце лаўрэата Ленінскай прэміі архітэктара Б. Брэдзініса». Народны мастак СССР Л. Кербель стварыў запамінальны вобраз вядомай усюму свету жанчыны: партрэт «Далорэ Ібаруры» прыцягвае ўвагу глядача, таму што скульптар здолеў перадаць унутраны стан чалавек, яе глыбока эмацыянальны характар.

На выстаўцы глядачы змоглі пазнаёміцца з арыгінальнымі казачнымі творамі А. Тышлера, складанымі філасофскімі карцінамі Д. Скуле, палотнамі В. Багаўскага і з іншымі творамі жывапісу, скульптуры і графікі.

Т. КАРЧАЖКІНА,
мастацтвазнавец.

Міколу ГАМОЛКУ—60

11 сакавіка спаўняецца 60 гадоў з дня нараджэння пісьменніка Міколы Гамолкі.

З гэтай нагоды праўленне СП БССР звярнулася да яго з прывітальнымі словам, у якім, у прыватнасці, гаворыцца:

«Дарагі Мікалай Іванавіч!

Свае першыя вершы Вы надрукавалі ў 1937 годзе, калі яшчэ вучыліся ў школе. Потым Вы паступілі на філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна, адкуль былі прызваны ў Савецкую Армію.

Першы Ваш зборнік вершаў «Зварот шчасця» выйшаў у 1946 годзе. Спалучаючы працу ў рэдакцыях рэспубліканскіх газет і часопісаў з вучобай на філфаку БДУ імя У. І. Леніна, Вы па-ранейшаму пісалі вершы, якія потым склалі зборнік «Б'юцэ куранты». Напісалі Вы і аповесць

для дзяцей «Лета ў Калінаўцы». Менавіта ў галіне дзіцячай і юнацкай літаратуры Вы дасягнулі найбольшых поспехаў.

Як удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, Вы не змаглі абысці ў сваёй творчасці і гэту змаганьне савецкага народа з фашысцкімі захопнікамі, Сведка гэтых трагічных падзей і масавага гераізму нашага народа, у тым ліку дзяцей і падлеткаў, Вы напісалі праўдзівыя творы пра вайну—аповесці «Дзяўчына ішла па

вайне» і «Лясная крэпасць».

На якой бы пасадзе Вы ні працавалі—сакратаром камісіі па Дзяржаўных прэміях БССР пры Савецкім Міністраў рэспублікі, літаратурным кансультантам Саюза пісьменнікаў Беларусі, — Вы не шкадавалі ні часу, ні сіл. Мы ведаем Вас і як актыўнага прапагандыста беларускай савецкай літаратуры.

Віншуючы Вас з юбілеем, жадаем Вам, дарагі Мікалай Іванавіч, добрага здароўя, жыццядараснага настрою і новых творчых поспехаў!»

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання.

І РАМАНТЫЧНА, І ПАВУЧАЛЬНА

Даўно палюбіліся юным чытачам творы Міколы Гамолкі. Яны займаюць перадаючы захопленні і запаветныя мары дзяцей, іх пошукі свайго месца ў жыцці, імкненне быць у гущы спраў і падзей, якія адбываюцца ў краіне.

Першая аповесць М. Гамолкі — «Лета ў Калінаўцы», — напісаная ў 1950 годзе, і сёння прыцягвае ўвагу школьнікаў. Сюжэт яе цікавы і захоплальны. Абставіны і сітуацыі, у якіх трапляюць юныя героі, падаюцца так, што яны ўвесь час інтрыгуюць чытача, выклікаюць жаданне хутчэй даведацца: а што будзе далей? Выкарыстоўваючы прыгодніцкія элементы апавядання, пісьменнік перадаў рамантыку працы, настойлівасць дзяцей у пошуках разам з дарослымі нафты на Палесці.

Шырокі поспех у дзяцей і падлеткаў набылі аповесць-хроніка «Дзяўчына ішла па вайне» і прыгодніцкая аповесць «Лясная крэпасць». У першым творы, па сутнасці, зліліся два жанры — дакументальнай і лірыка-псіхалагічнай аповесці. Пісьменнік добра ўлічыў спецыфіку юнацкага чытача. У яго аповесці спалучыліся звычайнае і гераічнае, канкрэтнае і эмацыянальнае.

М. Гамолка не без падстаў прысвяціў некалькі старонак аповесці даваеннаму жыццю юнай гераіні-камсамолкі Ніны Воранавай і яе сяброў. Паказваючы, як паступова, у штодзённым жыцці, расла, загартоўвалася дзяўчынка, аўтар раскрыў выток подзвігу савецкай моладзі. Сустрэкаецца ў аповесці і трагедыя, але ў цэлым твор гучыць жыццесцяяр-

ПОМНІКІ РОДНАГА КРАЮ

ДАСЛЕДЧЫЯ шляхі завялі нас, членаў архітэктурна-археалагічнай экспедыцыі. Спецыяльных навукова-рэстаўрацыйных вытворчых майстэрняў, у Гальшані ў самым канцы лета. Надвор'е было зусім не экспедыцыйнае. Амаль штодня імжыў дождж, а калі пачалася календарная восень, з неба палілася нібы з рэштата. Мэтай нашага прыезду сюды было даследаванне старажыт-

Пісьмовыя крыніцы надзвычай скупа апісваюць гэтае збудаванне, хаця сучаснікі лічылі яго адным з прыгажэйшых у Вялікім княстве Літоўскім. Відавочна, прычынай нешматлікіх звестак пра замак стала знішчэнне замкавага архіва перадапошнім уладальнікам Гальшан Гарбанёвым у канцы XIX ст. Ён жа разабраў частку пабудовы (да гэтага замак быў пашкодзаны ў час вайны са шведамі, але потым яго часткова адрамантавалі) і прадаваў цэгла на пабудову карчмы ў мястэчку. Нешматлікія гістарычныя звесткі адпаведна патрабуюць дапаўнення дадатковымі даследаваннямі.

Будаваўся замак у форме квадрата з шасціграннымі вежамі зvonку. Асноўную функцыю абароны выконвалі земляныя бастыёны і курціны. Вакол замака была створана сістэма абваднення. Асноўны

за справу ўзяўся, то і дапамогу маглі б аказаць. І, відаць, справа вартага таго, бо збудаванне гэта не простае. Толькі знешні візуальны агляд замака прымусіў задумацца над яго былым выглядам. На ўзроўні другога паверха на заходнім фасадзе ўсходняга корпусу прасочваюцца закладзеныя вялікія праёмы арак. Больш пільна назіранні паказалі, што пяты арак супадаюць. У асобных месцах іх стыкаў выявілася нешта падобнае на штрабы. Месцамі выразна відаць закладкі ранейшых акон, а можа, і дзвярных праёмаў. Ужо гэтыя папярэднія назіранні прывялі да думкі, што ў XVII ст. замак меў зусім іншае аблічча. А ці не рэшткі гэта колішняй галерэі? У адначасавых замках Цэнтральнай і Заходняй Еўропы такія знаходзіліся галерэі з'яўляліся характэрным элементам.

Гэта знаходка, канечне, патрабуе сур'ёзнай праверкі. Выраслі закласці некалькіх занадоў на ўзроўні першага паверха на тым жа фасадзе. І нездарма. Пад закладкай у паўцагліны ў трох занадаў выявіліся элементы муроўкі, якія, несумненна, з'яўляюцца падрыхтоўкай пад дэкор. Гэта знаходка скасоўвала меркаванне некаторых даследчыкаў, што замак не меў знешніх упрыгожванняў. Памыліцца было не цяжка. Сучасныя знешнія фасады рэшткаў замкавых пабудовы маюць спрэс роўную паверхню. Прычым закладак не відаць, бо ўжывалася паўсюль цэгла аднолькавага памеру. Відавочна, пасля першага разбурэння замака яго чарговы ўладальнік (верагодна адзін з Жабаў) правёў аднаўленне пабудовы. У новую эпоху стала няможна аздабленне фасадаў і розныя іншыя элементы маньерыстычнай архітэктуры. Усё лішняе было разабрана, а цэгла пайшла на абладку муроў. Пасля гэтага роўна іх паверхня была атынкавана. Сведчаннем таго, што першапачаткова фасады былі разлічаны на пакрыццё дэкорам, з'яўляецца і неахайнасць муроўкі пад закладкай. Большая рэльефнасць знешняй паверхні дазваляла лепш утрымлівацца на фасадах ляпніне. Два ацалелыя яе ўчасткі захаваліся на столі першага і другога паверхаў у вежах.

Заставалася нявырашаным пытанне з трэцім паверхам збудавання. У многіх пісьмовых крыніцах адзначаецца, што замак быў трохпавярховым. Але, мяркуючы па сучасным выглядзе фрагментаў палаца, гэтага сказаць нельга. На маляўнічых XIX—пачатку XX ст. замак паказаны двухпавярховым. Відавочна, у літаратуру прасачыліся паведамленні пра выгляд Гальшанскага замака XVII ст. Пабудова магла мець над другім павер-

хам фігурны атык. Апрача таго, узровень зямлі ў той час вакол замака быў значна ніжэйшы. Замкавыя сутарэнні мелі вокны, якія знаходзіліся амаль поўнасяно на паверхні. Такое кампазіцыйнае вырашэнне было характэрна для многіх палацава-замкавых комплексаў Еўропы на мяжы XVI—XVII стст. Адпаведна, што наяўнасць атыка або сутарэнняў, што выступалі з зямлі, магла ствараць уражанне трохпавярховасці замака ў Гальшанях.

Гэта ўсё тое, што знаходзіцца на паверхні зямлі, тое, што можна ўбачыць, памацаць рукамі, памераць часам і без дадатковай працы. Але амаль тры чвэрці замака нельга «так проста» даследаваць. І тут ужо трэба звяртацца за дапамогай да археалогіі...

У раскопе перад уязной замкавай брамай удалося выявіць рэшткі муроў. Відаць, гэта было нейкае перадбрамнае ўмацаванне. Дакладна сказаць пра гэта цяжка. Патрэбны больш дэталёвыя даследы. Ды і не толькі на гэтым месцы. Узнікае неабходнасць больш дакладна вызначыць план замака. Нявысветленымі засталіся архітэктурныя асаблівасці замкавай капліцы (розная крыніца трактуе яе па-свойму). І яшчэ адна надзвычай важная акалічнасць: ці існавала на гэтым месцы якое-небудзь больш ранняе збудаванне? У пісьмовых крыніцах на конт гэтага ёсць даволі цымяныя згадкі. Пад час археалагічных даследаванняў выяўлены фрагменты керамікі XV ст. і гаршковых кафляў XVI ст. Да таго ж, у паўночным корпусе прасочваецца фрагмент муроўкі, у якой памеры цэглы і сістэма яе перавязкі адрозніваюцца ад астаняй муроўкі. Пытанне гэта пакуль застаецца нявысветленым.

Загадкаў у Гальшанскім замку нямала. Частку з іх удалося разгадаць. У некаторых апісаннях згадваюцца маляўнічыя падлогі ў палацы, вырабленыя з керамічных плітак, і роспісы на сценах пакояў. І сапраўды, пры даследаванні памяшканняў былі знойдзены пліткі рознай формы. Некаторыя з іх пакрыты зялёнай або карычывай палівамі. Дзе-нідзе пад пазнейшай тынковай бачныя фрагменты роспісаў. Ужо сёння можна ўявіць сабе печы, якія ацяплялі замкавыя памяшканні. Самыя шыноўныя з паліхромных кафляў з выявамі гербаў Сапегі і раслінным арнамантам стаялі ў парадных пакоях на другім паверсе. Печы, аздабленыя зялёнай і тэрэнтавай кафляй, былі ў службовых і гаспадарчых памяшканнях.

Тэрмін экспедыцыі канчаўся. Пэўныя надзеі ўскладаліся на архівы. Але дакументы «не хацелі» што-кольвечы вартае «распавесці» пра замак. Калі-нікі ён згадваўся ў сувязі з рознымі падзеямі. Больш матэрыялаў сустрэлася пра мястэчка. Ды і не дзіва. Гальшані размясціліся на скрыжаванні шляхоў з Баруноў на Ліду і Гародню і з Валожына на Ашмянны і далей на Вілню. Гісторыя гэтага паселішча звязана з імёнамі вялікага князя Вітаўта і караля Ягайлы. Прыкметнае яно і сваім абліччам. Структура планіроўкі Гальшан сфарміравалася яшчэ ў старажытнасці і захавалася да нашых дзён. У цэнтры знаходзіцца плошча з гандлёвымі радамі. Абапал яе — дамы колішніх рамеснікаў і гандляроў. Тут жа знаходзіцца насцёл з кляштарам XVII ст. Прыкметны ён фрэнскай на заходняй сцяне. З дапамогай жывапісных прыёмаў мастак удала дасягнуў эфэту скуругленай прасторы на плоскасці. Да нядаўняга часу ў насцёле знаходзілася мармуровае надмагілле Паўла Сапегі і яго жонка — выдатны помнік беларускай скульптуры XVII ст. (зараз надмагілле экспануецца ў Музеі старажытнай беларускай культуры АН БССР).

Ёсць у Гальшанях і іншыя цікавыя помнікі: мураваная і драўляная забудова XIX—пачатку XX ст., цікавая прыдарожная капліца, якіх не шмат захавалася на Беларусі. Яе знешні выгляд і ўскосныя гістарычныя крыніцы даюць падставы

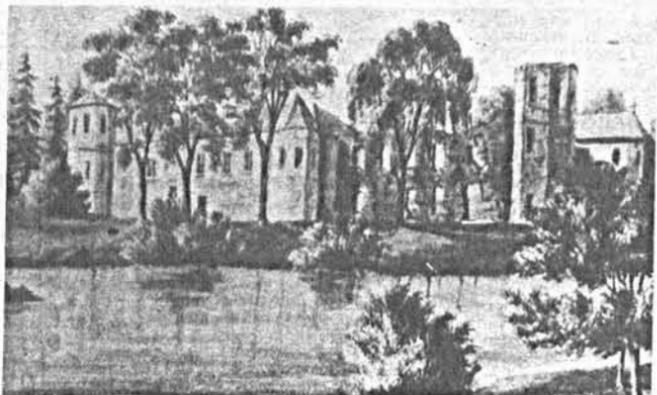
СІВАЯ СПАДЧЫНА ГАЛЬШАН

нага замак. Але часам, «ухапіўшы» момант добрага надвор'я ці пад парасонам, мы не праміналі пабудуць па гальшанскім наваколлі. Скажаць пра тутэйшыя мясціны, што яны цудоўныя, — замала. Варта ўзвесці на гарадзішча, якое ўзнялося за два кіламетры на ўсход ад Гальшан, і пад таёй распасціраецца вялізная прастора, што з усіх бакоў абкружана лесам. І ўся яна спрэс запоўнена пагоркамі. А па іх размясціліся каляровыя квадраты, палосы і прамавугольнікі палёў. Пад сонцам гэта ўсё ззяе, пераліваецца шматлікімі іскрамі. У дождж над наваколлем пануе задуманасць, а праз імжу ледзь прасочваюцца гальшанскія стрэкі. Мястэчка ўтульна размясцілася пасярод маляўнічай прыроднай «талеркі». Летапісную гісторыю яно вядзе з XIII стагоддзя, калі князь Гольша заснаваў на стромкім узвышшы сярод лясоў драўляны замак. З гэтага часу ідзе радавод князёў Гальшанскіх або Альгімунтавічаў (ад імя сына Гольшы Альгімунта). Да 1525 года гэты магутны род валодаў навакольнымі землямі, пакуль Алена Гальшанская не выйшла замуж за Паўла Сапегу. Відавочна, яго ўнук, таксама Павел, сын Багдана, збудаваў у канцы XVI або пачатку XVII ст. мураваны замак за мястэчкам на беразе ракі Лусты.

яго аб'ём складалі жылыя карпусы палаца. На ўнутрашнім двор можна было трапіць праз адзіную ўязную браму, якая праразда першы паверх усходняга корпусу замкавага палаца. Насупраць брамы ў заходні корпус быў арганічна ўключаны велічны будынак замкавай капліцы.

Ад рэпрэзентабельнага палацава-замкавага комплексу да нашых дзён захавалася літаральна чацвёртая частка: крыху больш паловы ўсходняга корпусу, тры паверхі адной з чатырох кутніх вежаў, палова паўночнага корпусу і яшчэ адна вежа, што прыбудавана да паўночнага муроў палаца — сведчанне пазнейшых перабудоў.

Знявечаныя часам і людзьмі рэшткі замкавых муроў сумна глядзяць на наваколле пустымі вокнамі-вацінамі. На грудках з бітай цэгла, дахоўкі і камянёў густа параслі клёны і бэз. А далей на замкавых падмурках размясціліся саўчасныя кароўнікі і стайні. Мясцовыя жыхары часам карыстаюцца на свае патрэбы замкавую цэглу: хто збірае тую, што пад нагамі, а хто і з ломам ідзе да старых муроў. Усё гэта надзвычай адмоўна ўздзейнічае на ацалелыя рэшткі Гальшанскага замака. Мясцовыя конюх аднойчы са шкадаваннем сказаў: «Некалі ж прыгожая будыніна была, вока радавала. Каб зараз да яе рукі прыкласці...». Такой думкі прытрымліваецца не толькі ён. Тое ж казалі мясцовыя настаўнікі, старшыня сельсавета, ды і дырэктар саўгаса нічога супраць замака не мае. Каб хто

Гальшанскі замак у 1837 годзе. Малюнак Напалеона Орды.

Рэшткі «Вялікай залы».

Фота Д. БУБНОЎСКАГА.

Георгій ЮРЧАНКА

СУМНЕННІ

Цяпер я сам стракатыя радкі
Пляту пацеху без вялікай
радасці.

Сумняваюся не без
падставы я
у карысці таго, што пішу.
Уладзімір ПАПКОВІЧ.
І касіу, і араў я, і селу,
Саракурчыкі ўвечары плёу.
Меў паўгляна някелскіх
надзеяў,
Понуль з рыфмай знаёмства
не звёу.

Пад паўсотню якаясьці сіла
(Неўпрыкмець набягаюць
гады!)
Закружыла мяне, захапіла,
Адабрала спакой назаўжды.

Больш палетак шырокі
не сніцца,
Мнагакветны не бачыцца
луг.

Я пра гэблн забыў і
пра спіцу.
Пра акучнік, фуганак і плуг

Дні і ночы сяджу
без натхнення,
Жаўцізнай асыпаецца клён.
І грызе неадольна сумненне:
Ці збяру я ў паэзіі плён?..

ЛІРЫЗМЫ

Калі ножны з'яўляецца носьбітам
моцнага характару,
то шлюб слабы і носіць фармальны характар.

Каб засесці ў сэрцы, бывае дастаткова
кінуцца ў вочы...

Мода ўжо збіралася ўскрыкнуць апошні раз,
але тут у яе адкрылася другое дыханне...

М. ШКЛЯР.

НЕЗАМЕННЫ ЧАЛАВЕК

З першых дзён працы ва
ўстанове я знайшоў са сваім
начальнікам поўнае ўзае-
маразуменне. Ды інакш і
быць не магло: Ціт Цітавіч
толькі гляне на мяне, пра-
цягне паперу і адно слова
прамовіць: «Бухгалтэрыя» ці
«Машбюро», а я ўжо хапаю
паперу і ляту на чацвёрты
паверх. На такую асаблі-
васць, што Ціт Цітавіч ніко-
лі не называе падначаленых
на «вы», не даводзіцца звяр-
таць увагі. Затое пры дару-
чанні службовых заданняў
можна чуць: «Давай!», «Пай-
шоў!», «Хутчэй!»

Сёння выклікаў Ціт Ціта-
віч мяне ў свой кабінет і
сказаў:

— Віншую цябе, таварыш
Цвыркун! Выпрабавальны
тэрмін у нашай установе ты
прайшоў на выдатна, стаў
незамненным чалавекам. Ты
высока падмаешся па
службовай лесвіцы. Мы за-
лічваем цябе на пастаянную
службу. Цяпер табе новае за-
данне. Каля пад'езда стаіць
аўтобус. У аэрапорце праз
гадзіну патрэбна сустрэць
чалавека. Давай! Пайшоў!
Хутчэй!

Атрымаўшы высокую па-
хвалу начальніка і як супра-
цоўнік аператыўнага аддзе-
ла, заданне выконваю аперат-
ыўна. Сядаю ў трыццаці-
двухмесны аўтобус, і ён ім-
чыць мяне па праспекце
праз увесь горад у аэра-
порт. Мне сорамна сядзець
аднаму: я бачу, як ідуць пе-
рагружаныя пасажырамі аў-
тобусы. Але зрабіць нічога
не магу — заданне майго на-
чальніка, а ён, напэўна,
атрымаў загад ад дырэктара...

У аэрапорце я сустрэў патрэбнага
чалавека. Гэта быў
майстар па аргане. Ён ака-
заўся чалавек гадоў двацца-
ці пяці з маленькім чама-
данчынам у руцэ. Я яму

прадставіўся і запрасіў у аў-
тобус. Цяпер мы едем ужо
ў салоне ўдвох. Праз два аў-
тобусныя прыпынкі пад'еха-
лі да гасцініцы. Там на афар-
мленне гасця патраціў наля
гадзіны часу. Затым паеха-
лі ў нашу арганізацыю, а
пасля зноў павёз яго ў гас-
цініцу і вярнуўся на працу
на тым жа аўтобусе.

У канцы працоўнага дня
прыходжу да начальніка і,
паклаўшы на стол паперу,
сказаў:

— Я тут, Ціт Цітавіч, пры-
кінуў...

— Што ты прыкінуў, таварыш
Цвыркун?

— Аўтобус, які я праганяў
дзень дзеля аднаго чалаве-
ка, абышоўся нашай арга-
нізацыі ў шэсцьдзесят руб-
лёў. А калі ўлічыць і аўто-
бусы другіх марак, дык...

— Таварыш Цвыркун,
ці ж ёсць патрэба аб такой
дробязі весці гаворку? Пра-
мію наш калектыў атрымлівае?
Атрымлівае. І каторы
год! Усё ў нас зладжана, ад-
працавана. Што табе яшчэ
трэба?

— Мне асабіста нічога не
трэба, але ж безгаспадарлі-
васць атрымліваецца.

Ціт Цітавіч паглядзеў на
мяне з дакорам, уздыхнуў і
запытаў:

— А ты ведаеш вынік тва-
ёй завірушкі?

— Вынік безгаспадарліва-
сці ў год — больш чым пяць-
дзесят тысяч рублёў.

— Ды я не аб гэтым... —
адказаў Ціт Цітавіч.

— Не зусім разумею...

— Для цябе які вынік?

— Для мяне...

— Так, для цябе?.. Пішы
заяву аб звалненні, таварыш
Цвыркун.

— За што?

— Мы нясім людзям высо-
кае мастацтва, а ты разбура-
еш наш калектыў, яго злад-
жанасць...

Р. ЮРКЕВІЧ.

ПРА ДЖЫНСЫ

Хоць з вясною здружыўся
І спраў аж тры напы,
Пілуе жонна:

— Джынсы
Да свята мне купі!

Нашто ёй джынсы, ступе?
Праз месяц акурат,
Як кажучь, грымне-стукне
Аж цэлых пяцьдзесят.

Хоць лі узвар на цела,
Дзяўбе пра іх штодня...
На джынсах звар'яцела
І жончына радня.

Каб дзеці,
дык і цешча
Амаль што дзень за днём
Пра тыя джынсы плешча, —
Аж хата хадуном!

Купіць жа джынсы — тое,
Што і вала падкуць...
І раптам талакою
Іх з тузін валакуць.

І ледзьве іх 'адзелі —
Камар вас забарай! —
Дальбог, памаладзелі
На дваццаць год, бадай.

І цешча ў ладкі плешча,
Нібы дзіця:

— Жыву!
Хоць і трашчаць на цешчы
Штаніны ўдоўж па шву.

...На ліпе шпак царуе,
А трохгадовы ўнук
У джынсах шпацыруе,
Як кандыдат навук...

Ды і мяне без меры
Таўнуць пад бокі:

— Стась,
Не ўпарціся, халера,
Хутчэй у джынсы ўлазы!

Не чуў, стары насеннік,
Без джынсаў —
ці ж сакрэт? —

Празаік —
не пісьменнік,
А лірык —
не паэт!

Пісаў ўсё пра жыта,
Пра нарыхтоўчы план...
Габлю хутчэй пра джынсы
Аповесць ці раман.

І, каб пасля не кроіў
Старонкі,
не забудзь,

Ты джынсаў герояў
Па модзе і абуць.

Вядзі іх у лятунках
Да тых высокіх стром.
Дзе джынсаў думкі
І джынсаў настроі.

Для іх ты станеш шышкай,
Як для набожных поп.
І пойдуць твае кніжкі
З прылаўна нараскоп.

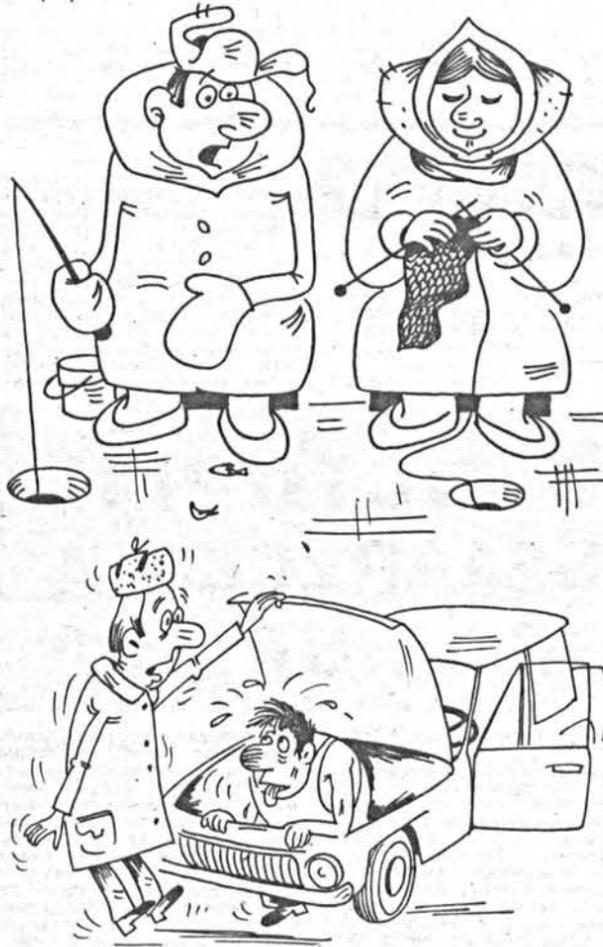
І гэтак, як вядзецца,
Бы цеста у дзяжы,
На кніжку ў выдавецтве
Падскочаць тыражы.

А там па рангу табельным,
Як на галовы снег,
Ты станеш найчытабельным
З усіх сваіх калег...

Хіба тут не паверыш,
Што ты не менш, чым бог?
Хіба ты не павернеш
Аглоблі ў іхні бок?!

...Я ў працы закружыўся,
Жыву бы ў тумане...
Хутчэй вывозьце, джынсы,
Да чытача мяне!

ДЗІВАК - ЧАЛАВЕК...

Малюнк П. КОЗІЧА.

з 15 па 21 сакавіна 1982 года
16 сакавіна, 19.30

Канцэрт хору Беларускага тэлеба-
чання і радыё.
Вы пачуеце творы А. Мдзівані на
вершы Янкі Купалы. Мастацкі кіраў-
нік — народны артыст БССР, прафе-
сар В. Роўда.

18 сакавіна, 20.15

«РОДНАЕ СЛОВА»

У 25 выпуску тэлечасопіса вы па-
чуеце расказ пра старажытнага філо-
лага і мовазнаўца Сымона Буднага,
успаміны сучаснікаў Максіма Багда-
новіча — В. С. Гарбацэвіча і Л. А.
Войцік (Зоська Верас). І на заключэн-
не — гісторыя паходжання назвы
«Белая вежа».

Вядучы — кандыдат філалагічных
наук, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі
БССР Я. Саламевіч.

19 сакавіна, 19.30

ПАКАЗВАЕ ГОМЕЛЬ.

Літаратурна-мастацкі часопіс «Ра-
дзімічы».

20 сакавіна, 12.30

«СЛОВА — ПАЗІІІ»

Свае новыя вершы чытае паэт Сяр-
гей Грахоўскі.

20 сакавіна, 12.45

Тэлевізійны клуб самадзейнай ма-
стацкай творчасці.
Вы пазнаёміцеся з калектывам на-
роднага тэатра Барысаўскага гарад-
скога Дома культуры.

20 сакавіна, 18.05

«РЭЗАНАНС»

У чарговым выпуску вас чакае су-
стрэча з народным артыстам СССР
І. С. Казлоўскім. Затым сюжэт, пры-
свечаны французскай эстраднай спя-
вачцы Эдзіт Піаф і па заканчэнні —
сустрэча з салістамі вакальна-інс-
трументальнага ансамбля «Песняры»:
У. Місевичам і А. Кашапаравым.

20 сакавіна, 22.50

«СУСТРЭНЕМСЯ
ПАСЛЯ АДІНАЦЦАЦІ»

Музычная праграма з удзелам ва-
кальна-інструментальнага ансамбля
«Сябры».

21 сакавіна, 10.05

«КРЫНІЦА»

Выступае народны ансамбль танца
«Вянок» Палаца культуры вытворчага
аб'яднання «Азот» імя С. В. Прытыцка-
га.

21 сакавіна, 13.00

В. ШУКШЫН. «ХАРАКТАРЫ».

Спектакль Беларускага дзяржаўна-
га акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы.
Пастаноўка заслужанага дзеяча маста-
цтваў БССР В. Раеўскага і А. Андро-
сіка. У ролях: народны артыст СССР
В. Тарасаў, народны артыст БССР
М. Захаравіч, П. Кармунін, заслужа-
ныя артысты рэспублікі М. Зінкевіч,
П. Дубашынскі і іншыя.

21 сакавіна, 15.45

«ПІСЬМЕННІК І СУЧАСНАСЦЬ»

В. Якавенка разважае аб сучасным
стане публіцыстыкі.

21 сакавіна, 18.05

«ШЧОДРАЯ ПАЛІТРА».

Аб урачыстым вечары, прысвечаным
60-годдзю народнага мастака
СССР М. Савіцкага. У ім прымалі
ўдзел народны мастак БССР А. Бем-
бель, паэт Н. Гілевіч, міністр куль-
туры БССР Ю. Міхневіч, мастацтва-
знавец У. Бойка і іншыя.

21 сакавіна, 20.15

«ПА ВАШЫХ ПРОСЬБАХ»

Канцэрт для работнікаў жыллёва-
камунальнай гаспадарні і бытавога
абслугоўвання насельніцтва.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэр-
ства культуры і правлення Саюза пісателёў
БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 03130 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха-
рава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намес-
ніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сак-
ратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65,
аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела
крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела та-
атра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага
мастацтва — 33-22-04, аддзела культуры — 33-19-65,
аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага
афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04,
фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85,
бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае праявічныя творы
аб'ёмам не больш як друкаваны аркуш, артыкулы,
нарысы — да 15 старонак, вершаваныя творы не
больш як 100 радкоў. Матэрыялы прымаюцца на
друкаваныя на машыны ў двух экзэмплярах.
Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Ефрасінья
БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ [намес-
нік галоўнага рэдактара], Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ,
Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар
КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯФЕД,
Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс
САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.